د میدان فرهنگي حوزه

Ketabton.com

محمد ایمل ابراهیم خېل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کابل پوهنتون
ژبـــو او ادبـیاتو پوهنځی
پـــښتو څانګه

د میدان فرهنګي حوزه

(د ماسترۍ تېزس)

لیکوال:

محمدایمل ابراهیم خیل

۱۳۹۴ل کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم: د میدان فرهنګي حوزه

لیکـــوال: محمد ایمل ابراهیم خېل

خپرونـدی: د افغانستان ملي تحریك، فرهنګي څانګه

وېـبپـاڼـه: www.melitahrik.com

ډیزاینګر: ضیاء ساپی

پښتۍ ډیزاین: فیاض حمید

چـاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

چـاپکـال: ۱۳۹۴ ل کال/ ۲۰۱۵م

د تحریك د خپرونو لړ: (۷۲)

یادونه: د چاپ حقوق له ملي تحریک سره خوندي دي او د کتاب د محتوا مسوولیت لیکوال پورې اړه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مطالبو فهرست

سرليك **مخگڼه**

سریزه..۱

د موضوع اهمیت او ارزښت..۶

د موضوع مخینه...۸

د څېړنې مېتود..۱۱

لومړی- د میدان وردګو ولایت جغرافیاوي موقعیت ۱۳

کانونه ۱۴

د میدان وردګو ولایت کی د فرهنگی هځو تاریخی شالید (پس منظر)........................۱۵

د میدان وردګو ولایت اداري شالید ته لنډه کتنه...۱۶

په بېلا بېلو دورو کې د دې ولایت والیان...۱۸

دویم- تاریخی ځایونه...۱۹

د الغتا لرغونې نښې...۱۹

دریم — دودونه او رواجونه...۲۳

څلورم- ادبي ، فرهنګي او علمي ټولنې..۳۱

پنځم .لیکنیزې ، غږیزې او انځوریزې رسنۍ...۳۷

الف: چاپي یا لیکنیزې رسنۍ ۳۷

ب: غږیزې رسنۍ: ۴۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج: تصويري رسنی ۴۶
شپږم- د مشاعرې تاريخي پس منظر ته لنډه کتنه... ۴۷
پښتو ادب او مشاعرې:... ۴۹
د پښتو مراکز او مشاعرې:... ۵۷
منې ګل د لومړنۍ مشاعرې راپورتاژ ۶۸
اووم- ادبي ، فرهنګي او علمي چاپ شوي اثار... ۷۴
اتم- د ميدان سيمې ادبي او فرهنګي فعالين... ۹۱
مناقشه.. ۱۵۹
پايله... ۱۶۱
پای پايله.. ۱۶۴
وړانديزونه... ۱۶۷
ماخذونه ۱۷۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سر خبرې

هر پوهنیز چوکاټ او اکاډمیکه موسسه ځان ته ځانګړې ځانګړنې او مقررات لري ، زده کوونکي او محصل ته بویه ، چې دا لایحه او مقرارت په پام کې ونیسي او د همغې پر بنسټ پر مخ ولاړ شي ، خو په ټولیزه توګه بیا یوه نړیواله قاعده لري ، چې کابو په ټولو هېوادونو کې یو ډول ده ، البته کېدای شی چې د کار په روشونو کې یې بدلون وي ، خو په ټولیزه توګه نړیوال مېتودونه په ټولو علمي او اکاډمیکو موسسو کې یو شی دي.

هر کله چې محصل له پوهنتون څخه فارغ شي ، د مونوګراف په نوم یوه رساله لیکي ، چې له معمول سره سم زیاته تحقیقي بڼه نه لري ، له هغه وروسته که یو څوک غواړي په اړونده څانګه کې زیات معلومات ترلاسه کړي ، متخصص شي ، نو باید د ماسترۍ تر نوم لاندې پروګرام کې برخه واخلي ، تر فراغت وروسته باید یوه تحقیقي رساله ، چې تېزس ورته ویل کیږي ، ولیکي.

کله چې موږ د ماسترۍ زده کړو په اخري سمستر کې و ، نو هر محصل هڅه کوله ، ترڅو د څېړنې لپاره یوه موضوع ځان ته غوره کړي. ما هم دغه سوچونه کول ، ترڅو داسې یوه موضوع غوره کړم ، چې هم نوښت ولري ، د ټولنې لپاره اغېزمنه ، په زړه پورې او ګټوره وي ، ترڅو د هغو څېړونکو لپاره چې غواړي په یاده موضوع کې پلټنه وکړي ، یو څرک لګېدلی وي.

کله چې ما غوښتل (د میدان وردګو فرهنګي حوزې) تر عنوان لاندې موضوع ځان ته غوره کړم ، له ګران استاد څېړنپوه زلمي هېوادمل سره مې دغه موضوع شریکه کړه ، هغه سمدلاسه راته وویل: "خپله غوښتنلیک زر تر زره د ماسترۍ بورډ ته وسپاره ، چې ډېره ښه او نوې موضوع دې غوره کړې ده".

د غوښتنلیک له سپارلو څو ورځې وروسته د ژبو او ادبیاتو پوهنځي مشر پوهندوی عبدالکبیر نظامي راته وویل ، چې ستا موضوع تایید شوې ، خو په لږ بدلون سره چې ته یوازې د میدان پر فرهنګي حوزه کار وکړه او د وردګو حوزه ستا اړونده نه ده. بیا یې راغبرګه کړه ، چې کولی شې خپل کار پیل کړې.

په دغه وخت کې مې له لاربښود استاد پوهنوال مُحَمَّدرفیق رفیق سره هم سلا وکړه ، په ډېر ورین تندي یې زما غوښتنه ومنله او د موضوع په هکله یې څه ناڅه لومړني معلومات راکړل ، چې له کوم ځای څخه یې شروع وکړم. نو د موضوع په اړه مې خپل کار له هغو لیکوالو څخه پیل کړ ، کوم چې له هېواده بهر اوسېږي ، خو دغه کار زما لپاره ډېر ستونزمن و ، ځکه چې ځیني وخت له داسې اشخاصو سره هم مخامخ شویی یم ، چې د خپل ورور پته او د تیلیفون شمېره یې هم نه درلودله ، خو بیا هم هرکله که یو څوک وغواړي ، نو ډېر ناممکن هم شوني کولی شي ، خو چې څه له صبر څخه کار واخلي او خپل هوډ له لاسه ور نه کړي ، بیا د ژوند له ستونزو سره مبارزه کولی شي او هم خپل هدف لاس ته راوړلی شي.

په هر صورت ما هم خپل کار له ملګرو سره له اړیکو نیولو او له ډېرو منډو ترړو ، له زیاتو دروازو ټکولو څخه وروسته مې کار پیل کړ ،چې دادی تر دغه ځای پورې مې ورساوه. ښایي زما دغه څېړنه نیمګړتیاوې ولري ، خو ویلی شم چې زما دغه ګام به د نورو لپاره د رڼا یو څرک شي ، هغوی به په کې مشغلونه او ډېوې بلې کړي او خپله ټولنه په ځانګړې توګه میدان مېشت به له تورتم حالت څخه د روښانتیا په لور وهڅوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندې تردې چې خپلو خبرو ته د پای ټکی کېږدم ، اړینه بولم ، له هغو ټولو درنو استادانو او ملګرو څخه د زړه له کومې مننه وکړم ، چې د دې اثر په ليکلو کې يې په يو ډول نه يو ډول ماته د مرستې لاس را اوږد کړی او زه يې د خپلو نيکو اخلاقو منندوی کړی يم.

په سر کې له خپل درانه لارښود استاد پوهنوال محمّدرفيق رفيق څخه مننه کوم ، چې د دې پروژې پانه ، پانه او کرښه کرښه يې لوستې او هره برخه کې يې راته ښې علمي او څېړنيزې لارښوونې کړې دي. سره له دې چې ما به د کار په جريان کې ډېرې پوښتنې کولې او ټېلفونونه مې ورته کول ، خو ده به په خندا او نرمۍ سره لارښوونې راته کولې ، چې زه يې د احسان او منني لپاره الفاظ نه لرم.

- له څېړنوال سيدمحی الدين هاشمي څخه مننه کوم ، چې وخت ناوخت يې راسره د کتابونو د راکولو مرسته کړې او هر وخت به يې را ته زما د مطلوبو ليکوالو په اړه معلومات او پتې راکولې.
- د څېړوندوی محمّداصف احمدزي کور دې ودان وي ، چې له ما سره يې د دغه تېزس د ايډېټ او تصحيح په برخه کې له حده زياته مرسته کړې ده.
- له څېړوندوی سيدنظيم سيدي څخه يوه نړۍ مننه کوم ، چې خپله ښه سلاح او مشوره يې له ما سره شريکه کړه.
- د ميدان وردګو ولايت مقام له پخواني وياند ښاغلي ادم خان سيرت څخه يوه نړۍ مننه کوم ، چې له ما سره يې د موادو په هکله نه هېرودونکې مرستې کړي.
- له شاعر او ليکوال همت الله امين زي څخه مننه کوم ، چې له ما سره يې د ليکوالو او شاعرانو په برخه کې د مرستې لاس راغځولی دی.

په پای کې له استاد شرف الدين عظيمي ، فيض الله تراب ، ډاکټر ايمل موحد ، ډګروال محمّدحکيم ، محمّدذاکر ذکي ، لينا شريفي ، وحيدې ښکلې او له ټولو هغو درنو استادانو او يارانو څخه غرونه غرونه مننه ، چې په يوه بڼه نه يوه بڼه يې له ما سره د دې څېړنيز کار په بشپړتيا کې مرسته کړې او زه يې يوازې نه يم پرېښی ، د ټولو دې کور ودان وي او سوکاله ژوند دې ولري.

په پای کې بايد دا يادونه هم وکړم ، چې ما د امکان تر بريده کوښښ کړی چې د ميدان فرهنګي حوزې ليکوالان او شاعران معرفي کړم ، خو له زياتو هڅو سره سره بيا هم که له ما څخه د ځينو هغو يادونه پاتې شوې وي ، له ټولو بښنه غواړم او له لوستونکو هيله لرم ، که د کوم ليکوال يا شاعر په اړه معلومات ورسره وي ، له ما سره دې يې شريک کړي او په دې برخه کې دې له ما څخه خپلې معنوي مرستې ونه سپموي ، څو په راتلونکي کې ورته پام وکړم.

په درنښت

محمّد ايمل ابراهيم خېل

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډيز

په ميدان ښار کې د اوسني تاوده او چټک ادبي يون پيل په افغانستان کې د اوسنيو مثبتو سياسي بدلونونو ور اخوا د طالبانو د واکمنۍ پر مهال شوی دی ،خو په اوسنيو انتقالي او انتخابي دورو کې يې د پام وړ وده او پرمختګ کړی دی.

په افغانستان کې د اوسني اسلامي انتقالي دولت له راتګ وړاندې د طالبانو د واکمنۍ پرمهال د پېښور ، کابل ، ننګرهار ، لويې پکتيا ، کندهار او نورو پښتنو سيمو له ليکوالو او فرهنګيانو سره د ميدان ښار د يو شمېر ادبي او فرهنګي مخورو اړيکي ، راشه درشه او سلا مشورې ، د دې لامل شوي ، څو د دغې سيمې نوي او ځوان لوستي نسل ته فرهنګي او ادبي توکي او اثار او همداراز په دې برخه کې قوي روحيه او علاقه ولېږدېږي.

د منې ګل مشاعره چې د لومړي ځل لپاره په ۱۳۷۸ هجري لمريز کې د ميدان وردګو ولايت د چک په ولسوالۍ کې د يو شمېر هېوادپالو ځوانانو په نوښت د هغه د بنسټ ډېره ايښودل شوې ده ، هر کال د دې ولايت په مختلفو سيمو کې جوړېږي. د منې ګل مشاعره چې نوم يې د منو د ښونو او د سيمې له ښکلا سره نه بېلېدونکی تړاو لري چې د دې ولايت د سمسورې سيمې او ښکلاوو ځرګندونه کوي ، شاعران ، اديبان ، ليکوالان او پوهان بيا د قلم په ژبه د دې ښايستونو بڼ ته نوی رنګ ورکوي.

د منې ګل مشاعره د وخت په تېرېدو سره ورو ورو د ولسوالۍ له کچې څخه د ولايت مرکز ته د فرهنګپال شخصيت ښاغلی عبدالجبار نعمی د واکمنۍ په مهال او له هغه وروسته د ولايت له سطحې څخه د هېواد او سيمې کچې ته خپل حضور لوړ کړ ، چې د هېواد له ګوټ ګوټ څخه د سږ کال مشاعرې ته د زرګونو ليکوالانو ، شاعرانو ، اديبانو ، پوهانو ، حکومتي چارواکو ، محصلينو ، زده کوونکو ، قومي مشرانو ، بزګرانو او عامو وګړو سربېره د نړيوالې ټولنې ځينو استازو راتګ د دې ادعا د غوره ثبوت د پخلي تر ټولو ښه نښه ده. د منې ګل مشاعرې اوسمهال يوه روښانه بين الافغاني بڼه خپله کړې ده ، چې د دغه ستر کلتوري بري له کبله د منې ګل ټولو لارويانو ، د ميدان وردګو د ولايت اوسېدونکو ، د ولايت حکومتي چارواکو او ټول افغان ولس ته د زړه له کومې مبارکي وايو.

په ميدان ښار کې د مشاعرو جوړېدل ، د ولايت مقام له خوا د يو شمېر کتابونو چاپول ، د خالد بن وليد ادبي ټولنې رامنځته کېدل ، د ډاکټر عبدالوکيل د فرهنګي ټولنې جوړېدل ، عامه ګالري ، د مطبعې او عامه کتابتون جوړېدل ، د دولتي راډيو د خپرونو پيل ، همدا شان د ميدان وردګو ولايت مقام د هغه مهال د اطلاعاتو او کلتور رياست له خوا د ويښ په نوم د يوې ټولنيزې ، ادبي او علمي مجلې خپرېدل او هم د ولايت د مقام رياست له خوا د ميدان وردګو مېشتو شاعرانو او ليکوالو راغونډونه او هڅونه ، هغه څه دي چې په ياده سيمه کې د اسلامي انتقالي دولت له پيل سره سم ، رامنځته شوي او ترسره شوي دي.

له دې مهاله راوروسته په اوسنيو انتقالي او انتخابي دورو کې چې نږدې يوه لسيزه موده راچاپېروي ، په نوموړې سيمه کې په تدريجي توګه د چاپي ، غږيزو او تصويري رسنيو ، ادبي- فرهنګي- علمي ټولنو او غونډو ، چاپي اثارو او همداراز ادبي-فرهنګي ، سياسي ، مشاعرو جوړېدل ، اشخاصو او فعاليتونو ډېرښت ، ښه والی او وده موندلې ده او د پرمختګ په حال کې وړاندې ځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا مهال په یاده سیمه کې د میدان پر سیمه ییز ټلویزیون او د تجلا پر شخصي ټلویزیون سربېره ، چې خپرونې يې په ولايت کې رڼې ليدل کېږي ، د افغانستان د ملي ټلويزيون ، شمشاد ، آريانا او کابل نيوز ټلويزيونونو سيمه ييزې دستګاوې هم فعاليت کوي. همدا شان د ميدان وردګو د دولتي راډيو په ګډون ، د تجلا غږ ، ځوان غږ ، ډيوې او سولې پيغام ، پرون او د ميوند غږ په نوم شخصي راډيوګانې هم په ورځنۍ توګه په زړه پورې خپرونې لري.

په دغې سيمه کې په ليکنۍ او چاپي برخه کې هم د ميدان وردګو د دولتي مجلې بدلون ، د پوهنې رياست ښوونيزې مجلې ، عهد خپلواکې مجلې ، د شورا ورځپاڼې او له پنځه ويشتو څخه د زياتو اونيزو او مهالنيو جريدو يادونه کولای شو.

دا چې اوسمهال په دې سيمه کې کومه چاپي مطبعه موجوده نه ده ، نو د چاپي اثارو او مجلو چاپ د کابل ښار په خصوصي مطبعو کې پر مخ وړل کېږي.

همدا شان اوس دغې سيمې د ټولنو په جوړېدو کې هم د پام وړ پرمختګ کړی دی ، چې د ميدان ځوانانو ادبي ټولنه ، د وکيل نورعلم خان د فرهنګيانو خپلواکه فرهنګي ټولنه ، د علم کاروان کلتوري ټولنه ، د خالد بن وليد خپلواکه فرهنګي ټولنه ، د افغان سيد جمال الدين علمي مرکز په جلرېز ولسوالۍ کې او يو شمېر نورې يې د مهمو ټولنو په توګه يادولی شو.

همداراز په دې سيمه کې اوس له لوی مرکزي کتابتون سربېره ، چې د لس زرو ټوکو په شاوخوا کې د بېلابېلو کتابونو لرونکی دی ، د ميدان ښار اړوندو ښوونځيو ترڅنګ د ولسواليو په ښوونځيو او ادبي ټولنو کې هم په لسګونو کتابتونونه شته ، چې شتون يې ډېری ځوانان د کتاب لوستنې او مطالعې ته هڅولي دي.

د يادونې وړ ده ، چې په دې وروستيو کې په ميدان ښار کې پر نورو ادبي ، فرهنګي او ژورنالستيکو لاسته راوړنو سربېره د تاريخي اثارو يو موزيم هم جوړ شوی ، چې په لسګونو اثار په کې د خلکو په همکارۍ ځای پر ځای شوي دي او هره ورځ په لسګونو کسان ورڅخه په پوره لېوالتيا ليدنه کوي. نوموړی موزيم د اسلامي توکو ، لرغونو توکو ، د سيمې د پخوانيو کارول شوو توکو او لاسي صنايعو د څلورو جلا جلا برخو لرونکی او د لرغونو زمانو په تاريخي او کلتوري ميراث پورې تړاو لري. همدارنګه يوه عامه ګالري هم شتون لري ، چې د مولوي عبدالرب په نوم شهرت لري ، په لسګونو ډول ، ډول قلمي او انځوريز اثار د دغه ولايت له اړوندو سيمو څخه راټول شوي او په کې خوندي شوي دي.

د ميدان وردګو فرهنګپال خلک همداراز د سينما او تياتر په برخه کې هم له چا کم نه دي ، دغه سيمه زيات شمېر ممثلين لري ، اوس په کې دوه تياترونه چې يو يې دولتي او بل يې په نادولتي توګه فعاليت کوي ، شتون لري.

په دې وروستيو کې چې د افغانستان د ۲۹ ولايتونو د ممثلينو ګډ فيستيوال جوړ شوی و ، ميدان وردګو په کې پنځم مقام ترلاسه کړ.

په دغې سيمه کې د علم او پوهې په برخه کې هم ډېر څه شوي دي ، د ميدان وردګو پر دولتي دارالمعلمين سربېره ، چې په عصري وسايلو او نوې ټکنالوژۍ سمبال دی ، يو شخصي پوهنتون هم جوړ شوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي ، چې په لس ګونو محصلين په کې په زده کړو بوخت دي او د تکړه مسلکي استادانو له خوا يې تدريسي چارې پرمخ وړل کېږي. د يادونې وړ ده ، چې د دې ولايت له پاره به په راتلونکی کال (۱۳۹۳لمريز) يو دولتي پوهنتون هم په کار پيل وکړي.

په دې سربېره په ټوليزه توګه په دغې سيمه کې اوسمهال د بېلابېلو ژبو او معلوماتي ټکنالوژۍ او نورو مسلکي کورسونو او مرکزونو ترڅنګ د عبدالله عزام په نوم دارالعلوم ، د حضرت ابوبکر الصديق دارالعلوم ، د داکټر عبدالوکيل کرنې عالي انستيټوټ ،د چک د برېښنا انستيټوټ ، اداري او سوداګرۍ انستيټوټ ، شپږ تخنيکي لېسې ، ۱۶ لويې رسمي ديني مدرسې ، پنځه دارالحفاظونه ، ۱۰۳ عالي لېسې ، ۹۷متوسطه ښوونځي ، ۱۴۱ لومړني ښوونځي شتون لري ، چې په سلګونو زره زده کوونکي په کې په زده کړو بوخت دي.

په دغې سيمه کې اوس د شاعرانو او ليکوالو شمېر په حيرانوونکې توګه زيات شوی او د لا ډېرېدو په حال کې دی. د دغو ليکوالو له خوا په اړونده سيمه کې په لسګونو بېلابېل ادبي ، فرهنګي او ټولنيز اثار ليکل شوي ، چې يو شمېر يې د نورو له خوا او ډېر شمېر يې د ليکوالو په شخصي مالي لګښت چاپ شوي دي.

د دغو ليکوالو له خوا په زړه پورې او ګټورې ادبي او فرهنګي ناستې او مشاعرې جوړېږي. د يادولو ده ، چې په دې وروستيو کې د ميدان وردګو د مېشتو ليکوالو او فرهنګيانو له خوا وخت ناوخته پر ازادو مشاعرو سربېره د پښتو د ادبي او فرهنګي ډګر د پراختيا په موخه په ياد سيمه کې هر کال د منې ګل په نوم يوه ستره مشاعره جوړېږي ، چې له هېواد سربېره د پښتونخوا سيمو شاعران او ليکوال هم په کې ګډون کوي او د منې ګل په اړه په کې خپلې ترتيب کړې مقالې ، شعرونه او ليکنې حاضرينو ته وړاندې کوي. همدا رنګه هر کال يو زيات شمېر کتابونه په هم دغه وياړ د چاپ په ګاڼه سمبالېږي چې دا خورا لوی فرهنګي خدمت دی.

د پايلې په توګه بايد ووايو ، چې پورتنۍ يادې شوې برخې هغه څه دي ، چې موږ يې د دغې سيمې د ادبي او فرهنګي حالت د څېړنې په برخه کې اړين ګڼو او د دې کتاب د بحث او څېړنې عمده موضوع ده ، چې په راتلونکو برخو کې به په تفصيل سره وړاندې خبرې وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مطالبو فهرست

سـرليك	مخگڼـه
د سر خبرې	ا
لنډيز	ج
سريزه	۱
د موضوع اهميت او ارزښت	۶
د موضوع مخينه	۸
د څېړنې مېتود	۱۱
لومړی- د ميدان وردگو ولايت جغرافياوي موقعيت	۱۳
کانونه	۱۴
د ميدان وردگو ولايت کی د فرهنگی هڅو تاريخی شاليد (پس منظر)	۱۴
د ميدان وردگو ولايت اداري شاليد ته لنډه کتنه	۱۵
په بېلا بېلو دورو کې د دې ولايت واليان	۱۷
دويم- تاريخی ځايونه	۱۸
د الغتا لرغونې نښې	۱۸
دريم — دودونه او رواجونه	۲۲
څلورم- ادبي ، فرهنگي او علمي ټولنې	۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم .ليکنيزې ، غږيزې او انځوريزې رسنۍ..۳۵

الف: چاپي يا ليکنيزې رسنۍ ۳۵

ب: غږيزې رسنۍ: ۴۰

ج: تصويري رسنۍ ۴۲

شپږم- د مشاعرې تاريخي پس منظر ته لنډه کتنه..۴۳

پښتو ادب او مشاعرې:...۴۵

د پښتو مراکز او مشاعرې:...۵۲

منې ګل د لومړنۍ مشاعرې راپورتاژ ۶۱

اووم- ادبي ، فرهنګي او علمي چاپ شوي اثار...۶۷

اتم- د ميدان سيمې ادبي او فرهنګي فعالين..۸۳

مناقشه...۱۴۴

پايله...۱۴۵

پای پايله...۱۴۸

وړانديزونه ۱۵۰

ماخذونه ۱۵۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

د یوې ټولنې ژبه، ادب او فرهنګ د خپلې ټولنیزې دندې او چارې پر اساس ترونې (اتفاقي) پدیدې بلل کیږي، چې د انساني ټولنې له ټولنیز بهیر سره سم او هممهاله بشپړتیا مومي او همداراز یې پرمختګ، په شاتوب او څرنګوالی هم د ټولنې اړوند یږي.

په همدې توګه کلتور، فرهنګ، شعر، ادب او هنر هم د یوې ټولنې د ټولنیزې او ژبنۍ برخو په لوړتیا او پراختیا کې مهم او مرکزي رول لري. کلتور او ژبه هم د یوې اړینې انساني پدیدې په توګه د یوې ټولنې د فرهنګ د پایښت ستنه ده.

په عین حال کې د همدې فرهنګ، ادب او ژبې پیاوړتیا او پرمختیا د یوې ټولنې د وګړو او اشخاصو د کار، زیار او فعالیتونو په پایله کې منځ ته راځي. نو ویلی شو چې د ټولنې د فرهنګي وګړو او اشخاصو د کار، زیار او کړنو پېژندنه، راټولونه، ارزونه او ثبت هغه څه دي، چې د یوې ټولنې په پېژندنه، فرهنګي او تاریخي خواوو په څیړنه کې له موږ سره مرسته کوي. د هرې ټولنې ادبي، فرهنګي، سیاسي، علمي شخصیتونه او څېرې حقوق لري، چې د همغې ټولنې د ادب او فرهنګ په راتلونکو جریانونو کې یې نوم او کاري خاطرې ژوندۍ واوسي او ټولنې ور څخه خبرې شي.

همدې اړتیا او موخې ته په پام سره مو وپتیله، چې د میدان د فرهنګپالې او ادبپالې سیمې پر پخواني او اوسني ادبي- فرهنګي حالت یو ځانګړی تحقیقي اثر وکښل شي، څو د دغې سیمې جغرافیاوي موقعیت ،کلتور، دود او دستور، ادبي او هنري پدیدو، فرهنګي جریانونو، مشاعرو او اثارو په هکله د معلوماتو د لاسته راوړنې په برخه کې رڼا واچول شي، ځکه په دې برخه کې تر اوسه لومړنی ګام هم نه دی اخیستل شوی.

د دغې موضوع د څیړنې په موخه مو د میدان سیمه د دوو لاملونو پر اساس غوره کړه؛ لومړی دا چې هر هغه چا چې په دغې سیمه کې یې د ادب او فرهنګ اوسنی او پخوانی حالت له نږدې څخه څارلی وي، نو ویلی شي، چې په نړۍ کې به داسې ډېرې لږ جغرافیوي محدودې او ټولنې وي، چې په داسې لږه موده کې یې دومره ډېرې علمي، فرهنګي، ادبي او ژورنالستیکي لاسته راوړنې لرلې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم دلیل دا دی، چې په دغې سیمه کې زیاتره فرهنګي او ادبي کار د تخلیق په برخه کې شوی او که په څېړنیزه برخه کې څه شوي هم دي، ډېر لږ او متفرقه بڼه لري.

نو په همدې اساس د خپل لارښود استاد پوهنوال محمدرفیق رفیق له لارښوونې سره سم مې وغوښتل د یادې سیمې د پخواني او روان فرهنګي بهیر د عمومي حالت، جغرافیوي جوړښت، دود دستور، تاریخي سیمو، مشاعرو، رسنیو، ټولنو، اثارو او اشخاصو په اړه په څو جلا برخو کې تر خپله وسه اړین معلومات راغونډ او لوستونکو ته وړاندې کړم.

په میدان ښار کې د اوسني تاوده او چټک ادبي یون پیل په افغانستان کې د اوسنیو مثبتو سیاسي بدلونونو ور اخوا د طالبانو د واکمنۍ پر مهال شوی دی،خو په اوسنیو انتقالي او انتخابي دورو کې یې د پام وړ وده او پرمختګ کړی دی.

په افغانستان کې د اوسني اسلامي انتقالي دولت له راتګ وړاندې د طالبانو د واکمنۍ پرمهال د پېښور، کابل، ننګرهار، لویې پکتیا، کندهار او نورو پښتنو سیمو له لیکوالو او فرهنګیانو سره د میدان ښار د یو شمېر ادبي او فرهنګي مخورو اړیکې، راشه درشه او سلا مشورې، د دې لامل شوي، څو د دغې سیمې نوي او ځوان لوستي نسل ته فرهنګي او ادبي توکي او اثار او همداراز په دې برخه کې قوي روحیه او علاقه ولېږدېږي.

په میدان ښار کې د مشاعرو جوړېدل، د ولایت مقام له خوا د یو شمېر کتابونو چاپول، د خالد بن ولید ادبي ټولنې رامنځته کېدل، د ډاکټر عبدالوکیل د فرهنګي ټولنې جوړېدل، عامه ګالري، د مطبعې او عامه کتابتون جوړېدل، د دولتي راډیو د خپرونو پیل، همدا شان د میدان وردګو ولایت مقام د هغه مهال د اطلاعاتو او کلتور ریاست له خوا د ویښ په نوم د یوې ټولنیزې، ادبي او علمي مجلې خپرېدل او هم د ولایت د مقام ریاست له خوا د میدان وردګو مېشتو شاعرانو او لیکوالو راغونډونه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هڅونه، هغه څه دي چې په یاده سیمه کې د اسلامي انتقالي دولت له پیل سره سم، رامنځته شوي او ترسره شوي دي.

له دې مهاله راوروسته په اوسنیو انتقالي او انتخابي دورو کې چې نږدې یوه لسیزه موده راچاپېروي، په نوموړې سیمه کې په تدریجي توګه د چاپي، غږیزو او تصویري رسنیو، ادبي- فرهنګي- علمي ټولنو او غونډو، چاپي اثارو او همداراز ادبي-فرهنګي، سیاسي، مشاعرو جوړېدل، اشخاصو او فعالیتونو ډېربښت، ښه والی او وده موندلې ده او د پرمختګ په حال کې وړاندې ځي.

دا مهال په یاده سیمه کې د میدان پر سیمه ییز ټلویزیون او د تجلا پر شخصي ټلویزیون سربېره، چې خپرونې یې په ټول ولایت کې رنې لیدل کېږي، د افغانستان د ملي ټلویزیون، شمشاد، آریانا او کابل نیوز ټلویزیونونو سیمه ییزې دستګاوې هم فعالیت کوي. همدا شان د میدان وردګو د دولتي راډیو په ګډون، د تجلا غږ، ځوان غږ، ډیوې او سولې پیغام، پرون او د میوند غږ په نوم شخصي راډیوګانې هم په ورځنۍ توګه په زړه پورې خپرونې لري.

په دغې سیمه کې په لیکنۍ او چاپي برخه کې هم د میدان وردګو د دولتي مجلې بدلون، د پوهنې ریاست ښوونیزې مجلې، عهد خپلواکې مجلې، د شورا ورځپاڼې او له پنځه ویشتو څخه د زیاتو اونیزو او مهالنیو جریدو یادونه کولای شو.

دا چې اوسمهال په دې سیمه کې کومه چاپي مطبعه موجود نه ده، نو د چاپي اثارو او مجلو چاپ د کابل ښار په خصوصي مطبعو کې پر مخ وړل کېږي.

همدا شان اوس دغې سیمې د ټولنو په جوړېدو کې هم د پام وړ پرمختګ کړی دی، چې د میدان ځوانانو ادبي ټولنه، د وکیل نورعلم خان د فرهنګیانو خپلواکه فرهنګي ټولنه، د علم کاروان کلتوري ټولنه، د خالد بن ولید خپلواکه فرهنګي ټولنه، د افغان سید جمال الدین علمي مرکز په جلرېز ولسوالۍ کې او یو شمېر نورې یې د مهمو ټولنو په توګه یادولی شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همداراز په دې سیمه کې اوس له لوی مرکزي کتابتون سربېره، چې د لس زرو ټوکو په شاوخوا کې د بېلابېلو کتابونو لرونکی دی، د میدان ښار اړوندو ښوونځیو ترڅنګ د ولسوالیو په ښوونځیو او ادبي ټولنو کې هم په ل رز سګونو کتابتونونه شته، چې شتون یې ډېری ځوانان د کتاب لوستنې او مطالعې ته هڅولي دي.

د یادونې وړ ده، چې په دې وروستیو کې په میدان ښار کې پر نورو ادبي، فرهنګي او ژورنالستیکو لاسته راوړنو سربېره د تاریخي اثارو یو موزیم هم جوړ شوی، چې په لسګونو اثار په کې د خلکو په همکارۍ ځای پر ځای شوي دي او هره ورځ په لسګونو کسان ورڅخه په پوره لېوالتیا لیدنه کوي. نوموړی موزیم د اسلامي توکو، لرغونو توکو، د سیمې د پخوانیو کارول شوو توکو او لاسي صنایعو د څلورو جلا جلا برخو لرونکی او د لرغونو زمانو په تاریخي او کلتوري میراث پورې تړاو لري. همدارنګه یوه عامه ګالري هم شتون لري، چې د مولوي عبدالرب په نوم شهرت لري، په لسګونو ډول، ډول قلمي او انځوریز اثار د دغه ولایت له اړوندو سیمو څخه راټول شوي او په کې خوندي شوي دي.

د میدان وردګو فرهنګپال خلك همداراز د سینما او تیاتر په برخه کې هم له چا کم نه دي، دغه سیمه زیات شمېر ممثلین لري، اوس په کې دوه تیاترونه چې یو یې دولتي او بل یې په نادولتي توګه فعالیت کوي، شتون لري.

په دې وروستیو کې چې د افغانستان د ۲۹ ولایتونو د ممثلینو ګډ فیسټیوال جوړ شوی و، میدان وردګو په کې پنځم مقام ترلاسه کړ.

په دغې سیمه کې د علم او پوهې په برخه کې هم ډېر څه شوي دي، د میدان وردګو پر دولتي دارالمعلمین سربېره، چې په عصري وسایلو او نوي ټکنالوژۍ سمبال دی، دوه نور شخصي پوهنتونونه هم جوړ شوي دي، چې په زرګونو محصلین په کې په زده کړو بوخت دي او د تکړه مسلکي استادانو له خوا یې تدریسي چارې پرمخ وړل کیږي. د یادونې وړ ده، چې د دې ولایت له پاره سږکال (۱۳۹۲لمریز) یو دولتي پوهنتون هم په کار پیل وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې سربېره په ټولیزه توګه په دغې سیمه کې اوسمهال د بېلابېلو ژبو او معلوماتي ټکنالوژۍ او نورو مسلکي کورسونو او مرکزونو ترڅنګ د عبدالله عزام په نوم درالعلوم، د حضرت ابوبکر الصدیق دارالعلوم، د عبدالوکیل کرنې عالي انسټیټوټ،د چک د برېښنا انسټیټوټ، اداري او سوداګرۍ انسټیټوټ، شپږ تخنیکي لېسې، ۱۶ لوېې رسمي دیني مدرسې، پنځه دارالحفاظونه، ۱۰۳ عالي لېسې، ۹۷متوسطه ښوونځي، ۱۴۱ لومړني ښوونځي شتون لري، چې په سلګونو زره زده کوونکي په کې په زده کړو بوخت دي.

په دغې سیمه کې اوس د شاعرانو او لیکوالو شمېر په حیرانوونکې توګه زیات شوی او د لا ډېرېدو په حال کې دی. د دغو لیکوالو له خوا په اړونده سیمه کې په لسګونو بېلابېل ادبي، فرهنګي او ټولنیز اثار لیکل شوي، چې یو شمېر یې د نورو له خوا او ډېر شمېر یې د لیکوالو په شخصي مالي لګښت چاپ شوي دي.

د دغو لیکوالو له خوا په زړه پورې او ګټورې ادبي او فرهنګي ناستې او مشاعرې جوړېږي. د یادولو ده، چې په دې وروستیو کې د میدان وردګو د مېشتو لیکوالو او فرهنګیانو له خوا وخت ناوخته پر ازادو مشاعرو سربېره د پښتو د ادبي او فرهنګي ډګر د پراختیا په موخه په یاد سیمه کې هر کال د منې ګل په نوم یوه ستره مشاعره جوړېږي، چې له هېواد سربېره د پښتونخوا سیمو شاعران او لیکوال هم په کې ګډون کوي او د منې ګل په اړه په کې خپلې ترتیب کړې مقالې، شعرونه او لیکنې حاضرینو ته وړاندې کوي. همدا رنګه هر کال یو زیات شمېر کتابونه په هم دغه ویاړ د چاپ په ګاڼه سمبالېږي چې دا خورا لوی فرهنګي خدمت دی.

د پایلې په توګه باید ووایو، چې پورتنی یادې شوې برخې هغه څه دي، چې مور یې د دغې سیمې د ادبي او فرهنګي حالت د څېړنې په برخه کې اړین ګڼو او د دې کتاب د بحث او څېړنې عمده موضوع ده، چې په راتلونکو برخو کې به په تفصیل سره ورباندې خبرې وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موضوع اهمیت او ارزښت

په لیکنه کې زما اساسی هدف د تیزس لیکنه او ماسټرۍ د پروګرام د پای لیکنه ده، چې ټولیې او مسلك خاوندانو ته د یوه داسې اثر پر ځای پریښودل دي چې را تلونکی نسلونه ورڅخه څه نا څه ګټه پورته کړی او بله هدف دادي چې داسې موضوع انتخاب کړم چې نوې وي او چا لږ کار ور باندي کړی وي، ځکه داسې موضوعګانې تل د توجو محراق وي، خو ستونزه یې په دې کې وي چې د کار مواد یې ډیر تیت او پرک وه او د لیکلو ښلا ښلو میتودونو ته اړتیا لیدل کیږي حتي له کتابخانې میتود چې باید نه وی کار ولی شوی ویلی چې دا موضوع په ساحوی میتود پورې اړوندیږی خو د ځینو ستونزو له امله ور څخه ښایسته ډیر کار اخستل شوی دي.

دا لیکنه چې د میدان ښار فرهنګی حوزه نومیږي ددې د غې سیمی جغرافیاوای موقیعت تاریخې سیمې ، دودونه او رواجونه ، کلتور، ادبي، فرهنګي او علمي ټولنې، لیکنیزې، غږیزې او انځوریزې رسنۍ، د منې ګل مشاعره او دهغې مثبتي اغیزی په دغه سیمې باندې، ادبي، فرهنګي او علمي چاپ شوي اثار او د میدان سیمې ادبي او فرهنګي فعالین موضوعګانو په هکله معلومات را غونډ شوی دي.

دا لیکنه یوه فرهنګی لیکنه ده او هدف په کې دادې چې ددغې سیمی په هکله لوستونکو ته لومړنی معلومات ورکړل شي .

دمیدان فرهنګی حوزه د یوه ځانګړی سیمی فرهنګی پیژندنه او په دغه سیمی کې ادبی او کلتوری هڅو څخه جاج اخستل دی کوم چې په دغه سیمی کې جریان لری او مخ پر وده روان دي او زمانی له کړنو څخه د تیریدو په حال کې دی او غواړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه نړیوال معیار ته ځان ور سوی کوم چې پرمختللو ټولنو د ځان لپاره موخه ټاکلی دی.

زما دا لیکنه به د یوې آزادې او بازاري لیکنې سره ځکه لږ فرق ولري او هغه له دې امله چې د موادو په ارائه کې د ډیرو اکادمیک او پوهنانو تر نظر لاندې لیکل شوی او د پوهنتون له څو علمې کمیټو او شوراګانو وروسته منل کیږي او د فاع یې لا بیا بل تصدیق دې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موضوع مخینه

د وياړ ځای دي چې نن ورځ د هيواد د ملي پښتو ژبې ودې او دافغان اصيل کلتور غوړېدو ته په مختلفو بڼو کار کيږي. که لـه يـوې خـوا دافغانسـتان کلتـوري ډګـر هـره مياشت د لسګونو تخليقي اثارو ادبي څېړنو او ډول ډول کلتوري هڅو شاهد دي، چې زموږ په ټولنه کې د خپريدو په ګانه سمباليږی، لـه بلـې خـوا د هيـواد کلتـوري ټولنـو، ادبي غونډو، ولسي مشاعرو، فرهنګي مېلو او ادبي بنډارونو بهير ورځ تر بلـي د ملـت د وياړونو په ادبي سيند ورګډوي د خپل هدف په لور ځغلنده ګامونه اوچـت کـړی دي او دغه لړۍ په ښه شان روانه ده.

ددې حقيقت څرګندونه اړينه ګنم چې، که په دې څو وروستيو کلونو کـې د منـې ګل د کلنېو محفلونو ، غونډو او ادبی بنډارونو په ژوره توګه وڅيړل شي، نو په زغـرده ويلای شو چې دغه کلتوری او ادبی بريالیتوب چـې نـن ورځ ددغـې سيمی پـه برخـه شوې يوازنی عوامل يې د منې ګل مشـاعر کيـدای شـی. ددې مشـاعر پـه برکـت دي، چې ډير زيات هغه کتابونه چې ادبی، فرهنګـی، اقتصـادی، اجتمـاعی او نـور ارزښـتونه لری د چاپ په ګانه سمبال شوی او دغه لړۍ په ښه شان روانه ده.

پورتنی څو خبرې ځکه ما دلته يادونه وکړه چې لـه ددغـې مشـاعرې دې مخـه پـه دغه سيمه کې ادبی بهير ډېر ځنډنی او ډير لږ پام ورته شوې وه او په هيڅ حساب وه.

دموضوع په اړه څرنګه چې په کار دي، هغسې څېړنې نسبتا کمـې تـر سـره شـوې دي، هغه کار چې شوې ټول په پوهنتونونو کې د محصلينو له خوا د مونوګراف په بڼـه ليکل شوې دي . ټول هغه ليکوال او شاعران په هکله ليکل شوې چې اوس ژونـد دې دي او په ټولنې کې شتون لری معنا دا چې نورو ځايونو په هيواد کې دننه او بهر ته نـه دی کوچيدلی او اوس زياتر په رسنيو کې په دندو بوخت دي.

په هر صورت د کومو اثارو او ليکنو اجمالي يادونه، چې په دې ځای کې وړانـدې کيږي او زما تر نظره تېر شوي دي، دموضوع مخينه جوړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-وردګ (قوم، سیمه او کلتور) ددغه اثر لیکوال څېړنیار محمد حامد حلیمي دی، چې په ۱۳۷۸لمریز کال د وردګو کلتوري یون ټولنې له خوا په ۱۰۶مخونو کې له چاپه راوتلی دی. چې د یو معتبر اثر په توګه هر څوک کولی شي تر ېنه ګټه واخلي.

دغه اثر په د وردګو د قبیلې او د سیمې د تاریخي او جغرافیوی حالت د پیژندنې په اړه یو ارزښتناک اثر دي. دغه اثر له همدې له امله یو ځانګړی ارزښت لري، چې ښاغلي حلیمی نورو لیکوالو ته لاره پرانیستله، لومړی ګام یې اوچت کړ، چې مخکې نه وه پورته شوی.

له پورتنی یاد شوی کتاب څخه چې زما له نظر تیر شوی دی نور داسې مستقیل اثار چې مشخص پر دغې سیمي لیکل شوې وی ما ته نه دی معلوم، خو ځینې موضوعګانې د مقالو، سمینارونه، او کورنیو دندو په ټوګه محصلینو ته ورکړل شوې دی چې په خواره واره شکل موجود دي. هغه هم د یوه اولسوالی، یوه سیمی او یا د یو مشخص لیکلوال او شاعر په هکله ورکړل شوې او هیڅ داسې بل اثر زما له نظر نه دي تیر شوې چې ددغې سیمی په هکله هر اړ خیز ادبی، کلتوری، جغرافیوی او اجتماعی معلومات ولری.

ما په خپله دغې لیکنه کې په ټولنیزه توګه ددغې سیمی په ادبی، فرهنګی او اجتماعی برخو او په عمومي توګه ووایم په ددې فرهنګی حوزی په ټولو خواوو ددې رسالې له حوصلې سره سم رڼا اچولې ده .

ما چې تر اوسه ددغې سیمی په اړه کوم اثار معالعه کړي، په هغو کې مونږ نه شو کولی د سیمی په هر اړخیزه توګه ومومو، نو ځکه ددغې پروژې کار ما ته را وسپارل شو، څو په پایله کې دداسې اثر په کښلو بریالی شم، چې له څېړونکو او مینه والو سره تر ډېره بریده د میدان ښار فرهنګی حوزی په پیژندنه کې مرسته وکړای شي.

زما کار تر ډېره بریده تر نورو په میتود او محتوا کې توپیر لري. ما په دې کې په مستقم توګه له ادبی اوفرهنګی ټولنو او شخصیتونو سره اړیکې ټینګی کړی او په هر اړخیزه توګه رڼا اچولې ده. همدارنګه مې د تیر وخت په سیاسي او فرهنګي اشخاصو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم له موضوع سره په اړیکه کې څېړلې دي، همدارنګه زما د کار توپېر له پخوانیو شوو کارونو سره پر میتود سربېره دا هم دی چې دغه فهرست چې دا اثر د هغه پر بنسټ کښل شوی، په بل اثر کې نه دی تر سترګو شوی.هیله من یم چې ددې څېړنې په پایله کې داسې یو اثر رامنځته شي چې څه نا څه په نسبتي ډول د میدان ښار فرهنګي حوزی په اړه هر اړخیز او داستفادې وړ معلومات وړاندې کړای شي.په عمومي توګه زما موخه او هدف هم همدا دی چې د میدان ښار فرهنګ حوزی په اړه نسبتا جامع او منسجم معلومات په دې اثر کې سره را ټول کړم، نو ځکه له خپل توان سره سم ددغه کار تر سره کولو ته ملا وتړله، دا چې زه په دې کار کې تر کومه بریده بریالی یم، دا قضاوت به ما ته له ستونزو خالي نه وي، خو یواځې دومره ویلی شم چې ما خپله نهایي هلې ځلې کړي او غوښتې مې دي چې ددغې سیمی په فرهنګی حالاتو په اړه یو څه وکاږم.د یادونې وړ ده چې دا به ددې سیمی په اړه وروستنی څېړنه نه وي بلکې ددغې سیمی په بېلابېلو اړخونو د نورو څېړنو اړتیا هم محسوسه ده.

ددې اثر خوبي او توپیر له نورو اثارو سره په دې کې دي، چې د هري برخې یې لپاره تر اوسی او توان پورې معلومات را غونډ شوې دي.بله ښیګنه دا دي چې هغو کسان په هکله معلومات را ټول شوې، کوم چې اوس په سیمی کې نه اوسیږی په هیواد کې ننه او بهر هیوادونه ته کوچیدلی دي او اوس په دغې سیمی پورې نه اړوندیږی .

په پای کې له ټولو درنو لوستوونکو هیله کوم، چې دې موضوع د بشپړل ولی لپاره خپل نظرونه له موږ سره شریک کړی، تر څو په راتلونکی کې ورته پاملرنه وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څېړنې مېتود

که څه هم د ميدان فرهنګي حوزه زما دغه کار نوې دي خو له وړاندې څو کالو څخه ځينو محصلينو په پوهنتونونو کې د مونوګرافونه ليکلی دی خو زما نظر چې کوم تير شوی یوه هم په معيار ډول نه دي ليکل شوی او هر چا د خپل توان او پوهې په معيار په دې برخه کې ليکلي اثار ددې مسلک مينه ته وړاندې کړيدي .

موږ دلته د ټولنې تاريخي سير او پرمختګ په بشپړه توګه نه څيړو خو غواړو دا ووايو چې نوې علومو په لړۍ کې دا يوويشتمی پېړۍ ابتکار دی، ولې فرهنګی حوزه د ادبپوهنې د يوې څانګې په توګه لرغونی تاريخ لري. او دا ليکنې عموم د يوې سيمی د ادبی او فرهنګی ټولنو ، ادبی اوکلتوری اثارو او هغو وګړو او څيرو ته ځانګړی شوی کوم چې کلتور ، ادب او ټولنې لپاره په يو ډول د خدمت جوګه شوی او ټولنې سره يې همغږی ښودلی دي.

ما په دې ليکنه کې له ساحوی ميتود څخه کار اخيستی دی معنا د فرهنګی حوزی په اړه مې له ډيرو کسانو سره په مستقم ډول ليدلي او کتلي دي، او د دې موضوع په اړه مې بيلا بيل نظريات او څرګندونې را ټولې کړي دي او د بيلا بيلو نظرياتو په منځ کې مې زما په نظر معقول او اوسنی ادبپوهنې سره برابر نظر را اخيستئ دي.

دلته ما کوښښ کړي دی چې د نورو موضوعګانو ترڅنګ د ادبی او فرهنګی څيرو په برخه کې له دغو اشخاصو سره چې ژوندې دی په نيغه توګه اړيکه ونيسم او هغه څه وليکم چې په برخه د دوې له خولی را ووځی، خو دلته بيا ستونزه دا وی چې ځينو کسانو پته نه او هيواد څخه بهر اوسيدل او يو شمير نور په دننه هيواد کې وزګرتيا له امله د دې وخت نه درلود چې د خپل ادبی ژوند اثارو په هکله را سره مرکه وکړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو بیا ما هغو اثارو ته مخه کړی کوم چې د دغو کسانو هکله معلومات په کې شتون درلود.

مخکې مې وویل چې ما تر ډیره حده د ساحوی رویش څخه ګټه پورته کړې ده، خو دا چې ننني عصر د کمپوټر او ټکنالوژۍ عصر دی ما د انټرنټي معلوماتو څخه هم استفاده کړې او تر یوه حده مې د انټرنټ له پښتو ویبپاڼه او هغو شخصی ویبلاګونه څخه معلومات را اخیستی دي .

ما د دغې رسالې په لیکنه کې د ساحوی رویش ترڅنګ د کتابتونې رویش څخه هم ګټه پورته کړی ده. چې د څیړنې میتودلوژی مطبق دا کړ میتود دي.

په درناوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی- د میدان وردګو ولایت د جغرافیایي موقعیت پېژندنه

د میدان وردګو ولایت د افغانستان د مرکزي او درېیمه درجه ولایتونو له ډلې څخه دی، چې د کابل ښار لوېدیځ پلو په ۳۵کیلومتره واټن کې پروت دی. ختیځ خوا ته یې د لوګر ولایت، شمال خوا ته یې یوه اندازه د پروان ولایت، شمال لوېدیځ ته یې د بامیانو ولایت او لوېدیځ ته یې غزني ولایت پروت دی. اقلیم یې په اوړي کې نسبتا ګرم او ژمی یې د واورې ورېدو تر کچې سوړ وي.

میدان وردګو ولایت له دوه پلوه ډېر ستراتیژیک موقعیت لري:

الف: د کابل- کندهار او کابل- بامیان په لویه اکمالاتي او تجارتي لاره پروت دی.

ب: د کابل لویه او تر ټولو مهمه دروازه ده.

د میدان وردګو ولایت د طول البلد په ۶۸ درجو ۵۰ دقیقو ۲۶ ثانیو او شمالي عرض البلد په ۳۴ درجو ۲۲ دقیقو او ۳۴ ثانیو موقعیت لري.

د دې ولایت ټول مساحت ۱۰۹۱۲کیلومتر مربع دی، د بحر له سطحې څخه د ۲۵۰۰ مترو په شاوخوا کې لوړوالی لري. ټول نفوس یې ۸۸۶۴۶۵ تنه دی، چې ۲۶۸۳۳ تنه نارینه او ۲۵۹۴۱۹ تنه ښځینه دي. دا ولایت نهه ولسوالۍ لري چې عبارت دي له: مرکز میدان ښار، نرخ، جلریز، چک، سیداباد، جلګه، جغتو، مرکز بهسود او حصه اول بهسود.

کرنیزه ځمکه یې ۴۳۹۲۱۰۴ هکتاره ده، چې له دې جملې څخه ۳۲۶۹۱ هکتاره ابي، ۱۱۱۲۰هکتاره للمي او ۱۱۰۴هکتاره دولتي املاک دي، په منځني ډول د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولایت د ابي ځمکې ۱۰۹۸۰هکتاره باغونو نیولې ده. دا یو غرنی دی او کرنې څه اندازه ځمکې یی د غرونو په لمنو کی پرتي دي چې د کاریزو په واسطه خړوبېږي، د اوبو نورې سرچینې یې سیندونه، چینې او ژورې څاګانې دي. د کرنیزو محصولاتو له ډلې څخه کولی شو د ابي او للمي غنمو، کچالو، شلغمو، ګازرې، وربشو، وریجو، رشقې، کلول، باقلي، مشنګ، نسک، لوبیا، نخود او جوارو یادونه وکړو. د مېوو له ډلې څخه یې مڼې، زردالو، توت، شفتالو، ګیلاس، سنځلې، غوزان، مصور، مې او نور د یادولو وړ دي. بې مېوې ونې یې عبارت دي له چینار، سپی‌بدار، خروله، غیش وله، عرعرنیله، غرنی بادام، پیجه چینار، عکاسی، پشه خانه او نور.

ژوي:ـ هغه اهلی او وحشي ژوی چې په دی ولایت کې شته دادي: غوا، پسه، وزه، خر، چرګ، سپی، پیشو، فیل مرغ، هیلۍ، څاړی، کوتره، شامتوری، شیخدو، زرک، مړز ماهي، سوی ،لېوه، ګیدړه، شغال، شکوڼ، غره چرګ، پړانګ او داسې نور.

کسبونه:- خلك یی په کرنې، مالداریې، تجارت، دولتی کارونو او ځینی نورو کارونو او کسبونو لکه: ختګري، معماري، ترکاڼي، پښۍ، خامك ګنډل، مرۍ اوبدلو بوخت دي.

کانونه :

په میدان وردګو ولایت کې ۳۲کانونه شته، چې عبارت دي له: د حاجي ګك د اوسپینی کان یو برخه، په نرخ ولسوالی کې د بادام د سرخ بیدك کرومیټ، د چغری کرومیټ، د ده پاك کرومیټ، د جوقل د مرمرو کان، د اندړو د فیروزې کاڼي ظواهر، د بادام د زمرد کاڼي ظواهر، په سیداباد ولسوالی کې تیتمور کرومیټ، د قول سلیمان د مرمرو کان، د خروټو د مرمرو کان، شاه کابل د سوځېدلو یاقوتو کان، د ساختماني ډبرو کانونه په مرکز کې، لوېې ابدري کرومیټ، منګلیو کرومیټ، هفت اسیاب کرومیټ، د نوریو کرومیټ، د تنګي چلپیکام کرومیټ، د کامران خېلو د مرمرو کان، د لوېې ابدرې د مرمرو کان، د منګلیو د مرمرو کان، د و ړې ابدرې د مرمرو کان، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپین ورسک د مرمرو کان، دشت ټوپ د مرمرو کان، د کامران خېلو د تلک کان، په لومړي بهسود کې دوست قل کرومیټ، دوست قول کرومیټ، د یورد بالا د مرمرو کان، د شاه مقصود معدني ظواهر، مرکز بهسود کې د سموچ او سرخ اباد د رخامو کانونه، په جلریز ولسوالی کې د تکاني دابرکو کان، جلکه ولسوالی کی د فولادي پایین او د فولاد بالا د ګچو، کهنه خمار سلیسټ د ډبرو کانونه تراوسه سروې شوي دي.

میدان وردګو ولایت کی د فرهنګی هڅو تاریخی شالید (پس منظر)

د میدان وردګو ولایت په هکله مورخینو ډېر څه نه دي لیکلی او که یې لیکلي، نو هغه هم کافي نه دي.

ترآریایي دوری را وروسته د میدان وردګو ولایت اړونده سیمه د بېلا بېلو مورخینو له خوا په مختلفو نومونو یاد شوي، چې په دې دوره کې یې د خلکو ځانګړو، کړنو، مشخصې ویاړنې د ځان کړی دی.

په ویدي او اوستایي متونو کې د یورګیتا یادونه شوې، کومه چې اوس د میدان وردګو ولایت په حدودو کې راځي، د همدغه اثر په حواله د هخامنشیانو او تر هغه راوروسته د باختري یونان په دوره کې هم د میدان وردګو ولایت شاوخوا سیمې د ستاکیدیا په نوم یادې شوې دي.

په کوشاني دوره کې د دغه ولایت د کوټه اشرو د سیمې یادونه شوې، چې د کاروانونو د تګ راتګ له پاره ښه تمځای بلل شوی دی، خو په اسلامي دوره کې یې بیا د ورېښمو د لارې په واسطه هندوستان له بلخ سره نښلولی دی.

د حیات افغاني د لیکوال محمد حیات خان په حواله، د میدان ولایت د اوسېدونکو اصلي استوګنځای د سلیمان د غرونو لړۍ، د برمل د غره شاوخوا لمنې دي چې له هغه ځایه د دورګو له قبیلې (کرلاڼی) خوره واره شوي او په اوسني میدان کې مېشت شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې هم ویل کیږي، څرنګه چې د اوسني میدان اوسېدونکي له پخوا وختونو کې هم ډېر غیرتي او جنګیالي خلك وو، نو د سلطان محمود غزنوي لـه خـوا د (میـدان) هواره سیمه د استوګنې له پاره د دوی په واك كې ورکړل شوه، ترڅو د اړتیا پر مهال دوی په یوه مرکز کې په اسانی سره پیدا او راټول کړای شي. که چېرې د میدان سیمې زیاترو کلیو نومونو ته پاملرنه وکړو، نو دغه روایت سهي دی، چی اکثـره نومونـه اوس هم د نورو ژبو نومونه ده، لکه: صدمرده، دی پاك، کریمداد، ده هندو او داسې نور...

د حیات افغاني لیکوال د خواجه نعمت الله هروي د مخزن افغـاني پـه حوالـه لیکـي چې:

د هغې سیمې په باب چې اوس د پښتنو په لاس کې دي، دومـره بایـد وویـل شـي چې لوېدیځ ته یې د هزاره جات غرونه پراته دي او پاتې درېیو خواوو ته یې د غلجیـو سیمه موقعیت لري.

د میدان وردګو ولایت اداري شالید ته لنډه کتنه:

زموږ د ګران هېواد افغانستان اداري جوړښـت د تـاریخ پـه بېلابېلـو پېرونـو کـې د مختلفو لاملونو له امله بدلون موندلی او د هېواد اداري جوړښت خپلې بڼې بـدلې کـړې دي.

د افغانستان له معاصر تاریخ څخه یې که پیل کړو، نـو وینـو چـې زمـوږ هېـواد اتـه ولایتونه او پنځه لس اعلی حکومتونـه درلـودل، خـو د امیـر شـېرعلي خـان د واکمنـۍ پرمهال د هېواد اداري تشکیلات را لنډ او د پنځو ولایتونو هر یو: کابل، قندهار، افغـاني ترکستان، هرات او فراه و.

د امیر عبدالرحمن د واکمنۍ پرمهال هېواد په شپږو ولایتونو ووېشل شو او د پورتـه یادو شوو ولایتونو ترڅنګ د بدخشان ولایت ورزیات شو.

د امیر امان الله خان د واکمنۍ پر مهال د هېواد د اداري تشکیلاتو په لمن کې پنځو ولایتونو او څلورو اعلی حکومتونو ځای خپل کړ، چې عبارت دي له: کابـل، کنـدهار،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرات، ترکستان، قطغن او بدخشان. اعلی حکومتونه یې عبارت و له: د مشرقي اعلی حکومت، د جنوبي سمت اعلی حکومت، د میمنې اعلی حکومت، د فراه اعلی حکومت، چې دا واحدونه په خپل وار په نورو وړو واحدونو وېشل شوي وو.

له ۱۳۰۰ تر ۱۳۴۳هجری لمریز کال پورې د هېواد په اداري وېش کې دومره بدلون رامنځته نه شو، خو د لومړي ځل له پاره د اساسی قانون او دیموکراسۍ د پلي کولو له پاره د هېواد په تشکیلاتو کی بنسټیز بدلونونه رامنځ ته شول.

د میدان سیمه د امیر شېرعلي خان له واکمنۍ څخه را په دې خوا په کابل ولایت پورې تړاو درلود، خو په ۱۳۴۳هجري لمریز کال کې د خلکو د ستونزو له کبله چې له محاکمو سره یې لره او د ورځني ارتباط او اجرایوی کارونو له پاره ولایت او حکومت ته رسېدلی نه شول، نو میدان د افغانستان په اداري چوکاټ کې د یوه ځانګړی ولایت په توګه داخل کړی شو. په ۱۳۴۵هجری لمریز کال کی لومړی هېواد په ۲۹ اداري واحدونو یا ولایتونو باندی ووېشل شو او وروسته بیا دغه ولایتونه په لویو ولسوالیو (لومړۍ درجه، دویمه درجه، درېیمه درجه او څلورمه درجه) او علاقه داریو باندی ووېشل شول. په ۱۳۴۴هجری لمریز کال کی د کټواز ولایت په غزني او د ارګون ولایت په پکتیا پوری وتړل شول او په دې توګه افغانستان په اووه ویشتو ولایتونو باندی ووېشل شو او نور واحدونه یې په خپل حال پاتې شول.

په ۱۳۵۳هجري لمریز کال کې د کاپیسا او کونړ ولایتونه په لویو ولسوالیو باندی تعدیل او د پروان او ننګرهار په ولایتونو پورې وتړل شول، خو په ۱۳۵۶هجري لمریز کال کی یو ځل بیا د کونړ لویه ولسوالي د ننګرهار له ولایت څخه بېله او د ځانګړي ولایت په توګه وپېژندل شو.

د هېواد په ملکي وېش کې د وزیرانو شورا له خوا په ۱۴/۱۰/۱۳۵۹ نېټه درې نور ولایتونه هر یو لوګر، کاپیسا او میدان وردګ د ولایت په کچه منظور شول.

د میدان وردګو ولایت مرکز په لومړي سر کې کوټه عشرو و، خو د سردار محمد داوود خان په وخت کې یې مرکز له کوټه عشرو څخه د لېږ وخت له پاره درانیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سيمې ته، خو وروسته د مرکزي حکومت په امر سره اوسنۍ سيمی ته ولېږدول شو، چې تراوسه پوري مرکزي حيثيت لري او اوس په کې ښارګوټی او هټۍ د جوړېدو په حال کې دي.

په بيلا بيلو دورو کې د دې ولايت واليان:

د پخواني پاچا ظاهرشاه له واکمنۍ نه تر اوسه پورې د ميدان وردګو ولايت د واليانو نومونه عبارت دي له:

په شاهی دوره کې: عبدالباقي يوسف زی، محمدابرهيم عباسي، عبدالملك لعل پور وال او عبدالصمد بخشي.

د سردار محمد داوود خان په جمهوري دوره کې: عبدالقادر قاضي او اميرمحمد اميري.

د ترکي او امين په وختونو کې: غلام حسن (۱۳۵۷هـ ش کال)، عزيز الله وګړی (۱۳۵۷-۱۳۵۸هـ ش کال) او محمود غفوري (۱۳۵۸هـ ش کال).

د ببرك کارمل په دوره کې: احمدجان رزم (۱۳۵۹-۱۳۶۰هـ ش کال)، غلام رسول يوسف زی (۱۳۶۰-۱۳۶۴هـ ش کال) او بسم الله عمر (۱۳۶۴-۱۳۶۵هـ ش کال).

د ډاکټر نجيب الله په دوره کې: محمدشريف نوري (۱۳۶۵هـ ش کال)، شېرمحمد ولس يار، حيات الله رازقي، جنرال محمد ظريف امرخېل او فضل الدين مهري.

د مجاهدينو په دوره کې: ډاکټر عزت الله نوري.

د طالبانو د واکمنۍ پر مهال: ملا عبدالرشيد، ملا عبدالصمد خنجري، ملا عبدالحکيم حقاني او ملا شمس الدين.

د ولسمشر حامد کرزي په مشرۍ لنډمهالې اداري پر مهال: سيف الله احمدزی، حميد الله توخی او رازمحمد دليلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ولسمشر حامد کرزي په مشرۍ د انتخابي حکومت په دوره کې: عبدالجبار نعیمي (۱۳۸۳-۱۳۸۷هـ ش کال)، محمدحلیم فدایي (۱۳۸۷-۱۳۹۱ه- ش کال) او اوسمهال عبدالمجید خوګیانی.

دویم- تاریخی ځایونه:

په میدان وردګو ولایت کې ۱۸ تاریخي او لرغوني ځایونه شته، چې باید په اساسی ډول وکېندل شي، د قاچاق او غلا مخه یې و نیول شی. دغه ځایونه عبارت دي له:

ګنبد شاه او د چغتایي (مرکز بازید خېل کلی)، د الغتا تاریخی ښارګوټی (نرخ ولسوالی)، د خواجه بلند ولي تپه (نرخ ولسوالی)، ده هندو یا ده مسلم (نرخ ولسوالی)، کشک تکانه غونډۍ (جلریز ولسوالی)، سرچشمه زیارت (جلریز ولسوالی)، انګور باغ (چک سیاب)، کاپر یا پاره کلا (دایمیرداد ولسوالی)، لرغونې سیمه (چک)، بودک غونډۍ (دایمیرداد)، چتو غونډۍ (دایمیرداد)، کتب غونډۍ (دایمیرداد)، بودک کلا (دایمیرداد)، سیاب لرغونې سیمه (چک)، باد سیاب غونډۍ (جغتو)، جوی زنګي دره (لومړی بهسود)، سکرک (مرکز بهسود)، ارګ غونډۍ (مرکز بهسود)، چهل ګزی بابا زیارت (نرخ ده مسلم) او د مولوي عبدالرب احدي ملي ګالرۍ چې په ۱۳۸۸کال کې تاسیس شوه او ۱۶ انځوریز اثار په کې نندارې ته ایښودل شوي دي.

له پورته یادو شویو تاریخي ځایونو څخه یوازې د الغتا ښارګوټي په هکله څه ناڅه څېړنې شوې دي، چې دلته په اړه معلومات وړاندې کوم.

د الغتا لرغوني نښې

د ځمکې د مخ وګړو چې د اسلام له راتګ وړاندې یې د نورو ادیانو پیروي کوله، د معبدونو په ځای ټاکنه کې یې دوه ټکی په پام کې ساتل: یو دا چې معبدونه به د لویو لارو په سر وو او دویم دا چې په داسې یوه لوړه غونډۍ به اباد شوي وو، چې د لمر لومړنۍ وړانګې (چې دوی سپېڅلې وړانګې بللې) په معبد لګېدې. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

زردشتي دين پیروانو هم دا کار کړی او وروسته بودایانو، په تېره کوشانیانو هم تر ډېره دغه ګروهه پاللې ده.

په افغانستان کې د ډېرو داسې عبادتځایونو نښې په ځای پاتې دي، چې پورتنۍ ادعا ثابتوي.

د وربښمو د سوداګریزې لارې ښاخ له ختیځ څخه تر لوېدیځ او له شمال نه تر سوېل پورې غځېدلې وې. په بغلان کې سور کوتل، په جلال اباد کې هډه، په بلخ کې نوبهار د هغو لرغونو عبادتځایونو له ډلې څخه دي، چې د وربښمو د لارې په اوږدو کې د کاروانونو هر تمځای ته څېرمه ودان شوي وو. هغه لاره چې له ختیځ نه د لوېدیځ په لور غځېدلې وه، له کابل څخه لوېدیځ پلو ته یې د کوټه عشرو په نوم یو ستر تمځای درلود او له بلخ څخه د اراکوزیا په لور تلونکي کاروانونه به په کې دمه کېدل.

د ۱۳۸۴لمریز کال په غبرګولي میاشت کې د همدې تمځای په حدودو کې د یو لوی معبد، دربار او استحکامی کلا نښې راڅرګندې شوې او همداسې استوپه او معبد د لمر لوموړنیو وړانګو ته مخامخ وو. که څه هم تردې مهاله لرغون پېژندونکو هلته خپلې څېړنې بشپړې نه دی بللي، خو دا د کار د دوو پړاوونو پایلې دي او څېړونکي ورباندې یوې هوکړې ته رسېدلي دي.

د یوه دربار یا د یوه تاریخي کلي په بڼه له کابل ښار نه ۵۰کیلومتره لوېدیځ لور ته د میدان وردګو ولایت، نرخ ولسوالی د دادیل کلی د الغتا په نوم غونډۍ کې کشف شو. پخوا تر دې چې د لرغون پېژندونکو پام ور واوړي او رسمي کېندنې پیل شي، په اوایمه لسیزه کې په الغتا کې پرله پسې خپلسرې کېندنې وشوې او زیات لرغوني توکي د سیمه ییزو قاچاق وړونکو په لاس له هغه ځای نه لوټ شول. د ۱۳۸۳لمریز کال په پیل کې د افغانستان د لرغون پېژندنې اداري د فرانسې د لرغون پېژندونکو د ډلې (ډاپه) په مرسته د سیمې د سروې له پاره یو پلاوی واستاوه، سنداژونه ووهل شول او د رپوټ ورکوونکو د وړاندیزونو له مخې د ۱۳۸۴لمریز کال په غبرګولي کې افغان

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرغون پېژندونکو او کاري ملاتړو يې په رسمي پلټنو پيل وکړ. د ۱۹ ورځو په جريان کې د (۱۲۰)مترو په اوږدوالي د يو استحکامي دېوال خاورې پاکې شوې او د اتو استحکامي برجومو نښې راځرګندې شوې. د غونډۍ په پاسنۍ برخه کې يوه ګردۍ ودانۍ دا په ډاګه کوي، چې ښايي دا به يا وسله تون و يا نظامي حصار (کلا). د الغتا غونډۍ په منځنۍ برخه کې لمر خاته لوري ته د يوه بودايي معبد نښې او لويه استوپه په سيمه پېژندنه کې له څېړونکو سره بې کچې مرسته کوي. د لوېې استوپې پلنوالی او اوږدوالی شپږ په شپږو مترونو کې اټکل شوی دی. ودانيز هنر ډېر اوچت دی. د پرچال تيرې په کې کارول شوي دي. د ستوپې هره ضلع اته تزيني رواقونه لري او هر رواق کې د (بودا) او (بوداستوا) ولاړې مجسمې تر سترګو کېږي.

د الغتا غونډۍ په دوو برخو کې سپړنې پيل شوي. د مجسمو زياتره تنې چې موندل شوي، سرونه يې له منځه تللي دي. دې ډول مجسمو ته لرغونپوهان بودا سوغات ورکوونکی او بودا استوا وايي چې له خټو جوړ دي، د سرو زرو اوبه ورکړل شوي، رنګ شوي، په ګلونو سينګار دي چې زياته برخه يې د بارانونو، نم او خپلسرو او غير فني کېندنو په ترڅ کې له منځه تللې دي.

د الغتا نښې د بودايي پېر تاريخ روښانه کوي. په خپله د ستوپې ډول او تزيين په ډاګه کوي، چې معبد په څلورمه يا پنځمه ميلادي پېړۍ پورې تړاو لري. د افغانستان د لرغون پېژندنې د انسټيټوټ غړی ښاغلی قدريان وايي:

(د توپو ګرافيکو مطالعاتو پر بنسټ د الغتا د غونډۍ چاپېره ۳۰هکتاره ځمکه لرغونې ده).

د امنيتي ستونزو له کبله د دوهم ځل پلټنې ترسره نه شوې، د لرغون پېژندنې انسټيټوټ، ترسره شوې څېړنې د ټول کار پنځه سلنه بللې دي.

که څه هم ځينې لرغونپوهان په دې باور دي، چې الغتا د کوشانيانو د وخت د ودانيو نښې لري، هماغه ډول جامې يې کارولې دي، خو دا باور به هله يقيني شي چې کار پای ته ورسيږي او ټول څېړونکی په يوه نظر سره سلا شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه اثار، چې لـه الغتـا نـه ترلاسـه شـول، شـمېر يـې تـر لسـو توکونـه اوړي. ټـولې مجسمې نه دي، ورې کـوزې چې لـه هـډوکو ډکـې دي، کودړي(ټيکرونـه)، درې د مجسمو نيم رژېدلي سرونه او داسې نور.

د يوې لويې مجسمې سر چې له زنې تر تنـدي ۷۵سـانتي متـره اوږدوالـی لـري، پـه اثبات رسوي چې په خپله د مجسمې تنه به تـر شـپږو مترونـو لنـډه نـه وه. د يـوې بلـی ختيني پښې ۸۵سانتی متره اوږدوالی په ډاګـه کـوي چـې مجسـمه بـه د ۳-۴مترونـو پـه اندازه لويه وه.

هغه درې کودړي او د مجسمو درې سرونه چـې لـه الغتـا څخـه ترلاسـه شـول، لـه څېړونکـو سـره مرسـته کـوي چـې دا سـاحه د ګنـدهارا د حـوزې اړونـده وګڼـي او د ګندهارا د هنر نښې په کې خوندي دي. په ټوله کې د ودانيـزو ځانګړتيـاوو او مميزاتـو له مخې دا لرغونې نښې د هغې له تاريخی غونډۍ او معبد سره ورته دي، چې په ټـول افغانستان کې يې سارى نه درلود. د جوړښت په لحاظ هـم څېړونکـو د الغتـا پـه غرنـي چاپېريال يوازې د معبد او يو دربار نه، بلکې د يوه پراخه ښار اطـلاق کـړی دی، ځکـه هغه دفاعي دېوال چې يو متر او شپېته سانتی سور لري، دغه راز هغه اسـتحکامات چـې د غونډۍ په سر کشف شول او په ټوله کـې لويـه اسـتحکامی کـلا چـې د وسـله تـون اطلاق وربانـدې کېږي، څرګندوي چې له نوموړې سيمې يـوازې د مـذهبي مراسـمو او زيارت استفاده نه ده شوې، بلکې يو دربار او نظامی حصار (کلا) و. په هـر ځـای کـې که اوس هم وګورو، چې لوی کلي دی، يو مذهبي ټولنځای په کې ودان شوی او کـه د الغتا په اړه هم وويل شي چې يـو لـوی ښـار دی، بـې ځايـه بـه نـه وي، خـو دا ټـول اټکلونه به هغه وخت په يوه ټکي راټول شي چې پاتې ۹۵سلنه څېړنې بشپړې شي او بيـا د لرغونپوهانو او اکاډميو له خوا يې وروستی علمی راپور په رسمي توګه ومنل شي.

د همداسې ورځې په هيله

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریيم –دودونه او رواجونه

دا یوه څرګنده او ښکاره خبره ده چې هر پلرینه قوم او قبیله ځان ته دود او دستور لري، داهم څرګنده ده، چې ځیني دودونه د قبیلو په مینځ کې ډېر نږدې ګډ او یا سره ورته دي، لکه څرنګه چې ډېر دودونه او دوستورونه نږدې د ټولو پښتنو د مختلفو قبایلو او پلرینو په منځ کې سره ګډ دي، د میدان ولایت اوسېدونکي خوار ځیږه پښتنانه دي، د نورو پښتنو وروڼو په شان په دوی کې هم د خپلو ډېرو پخوانیو پلرونو او باباګانو خویونه او دودونه موجود دي، چې دا دی د میدان د سیمې د پښتنو ځیني دودونه، چې نږدې د پښتونخوا ټولو پښتنو له دود او دستور سره ګډ او یا سره ورته دي، په لنډه توګه ورته اشاره کیږي.

جرګه:

له ډېرو پېړیو را په دې خوا د میدان ولایت اوسېدونکي پښتنانه یو دود لري او دکوزو پښتنو په شان ملي جرګې لري، چې تل ملي او پښتني قوانین د همدغې پښتني ملي جرګو له خوا تثبت او ټاکل کیږي. د پښتني ملي جرګو فیصلې او پرېکړې ته ټول پښتنانه په درنه سترګه ګوري او هغه د زړه له کومې مني. ملي جرګې له پښتني دود سره سم غالبا دوه وخته غونډه او جرګه کوي.

لومړی: هغه وخت چې غواړي د هغو ټولو پلرنیو له پاره چې په یوه معین ځای کې سره اوسیږی او له یو بل سره د ژوندانه په مختلفو څانګو کې ګډې ګټې او رابطې لري، عمومي ملي قوانین ټاکي او یا د پردیو په مقابل کې یې ګډ خط مشي تثبیتوي.

دویم: هغه وخت چې د قومونو په منځ کې لویې پېښې وشي او یا له پردیو سره په شخړو او جګړو اخته شي. یا څوک دچا لور خور وتښتوی یا څوک په قتل ورسیږی یا کوم داسې کار یا ستونزه چې خیر او شر یې ټول ولس ته رسیږي، نو بیا پښتني درنه جرګه جوړوي او له اړتیا سره سم یا پښتني ملي قوانین او خط مشي ټاکي او یا د پلرنیو اولس واقع شوې بدي، بدرنګي او شخړې فیصله او له پښتني تېرو شویو لارو سره سمه پرېکړه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتني ملي جرګې پرېکړې او فیصلې د منل شوي قانون حیثیت لري او هېڅوك نه شي کولی له هغه څخه غاړه وغړوي، که چېرې کوم یو ناپوهه سړی د جرګې له فیصلې څخه غاړه و غړوي، په ځینو حالاتو کې ناغه کېږي او په ځینو مواردو کې بېخي له قوم څخه یې وتلی بولي، د ملي پښتني لویو جرګو غړي له مختلفو پلرنیو څخه د قوم منلي سړي وي. ځینې یې په لاندې ډول تشریح کوو:

مرکه:

مرکه هم د نورو پښتنو په شان د میدان ولایت د پښتنو اوسېدونکو یو پښتنې دود دی او هر کله چې دوو کهولو، کورنیو یا نورو په منځ کې د هلهماتي، ګوډ، ړنه یا مرګ او یا داسې نورو پېښو، لکه ربړول او یا په کومه بله موضوع او شي باندې سره خوابدي یا اختلاف، چې د شخړې سبب ګرځي، وړاندوینه یې وشي، نو هغه څو تنه د قوم منلي سړي، د نورو پېښو د مخنیوي له پاره د یوې یا دواړو خواوو په سپارښت د مرکې د غړو په حیث وټاکل شي او دواړه ډلې مرکې ته واك ورکوي، مرکه د شخړې مسئله تر څېړنې لاندې نیسي او ګرم، ناګرم معلوموي، په پای کې د ټولو غړو په اتفاق له پښتني تېرو شویو لارو سره سم، پرېکړه کوي، د مرکې پرېکړه د موضوع په اهمیت پورې اړه لري، که پېښه وړه وي، یوازې په یوه نغواتي او یا یوه سپك شانته پور په کېښودلو سره بدې په نېکې بدلېږي او که درنه موضوع وي، نو هغه مرکه، د پېښې د اهمیت په تناسب په پړه باندې درونډ پور ږدي.

«د پور د کلیمې لغوی معنا په پښتو کې قرض ته وایې، ولې دا کلمه په جزایي پښتو کې د ټولو لرو او برو پښتنو په مختلفو پلرنیو کې اصطلاحاً د تاوان په معنا منل شوې ده. پور لکه څنګه چې په لومړني بحث کې ورته اشاره وشوه، د پېښو په ډول او څرنګوالي پورې لکه مړی، ګوډ، پوزه رنګړی، مونجی، کنډاس، ټپي، ژوبل او داسې نورو سره اړه لري».

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتنیو پېښو کې د پېښې ځرنګوالی او د هغو د وقوع د ځرنګوالي په اساس او تناسب پور ورکول کېږي. د وړې نجونې او پېغلې هم د پېښې په اساس پور ورکول کېږی.

ننواتې:

ننواتې لکه څنګه چې په نورو پښتنو کې رواج دی، د میدان ولایت په ټولو پلرنیو کې هم یو دود دی او هر کله چې د دوو سړیو یا دوو کهولو په منځ کې شخړه یا همدغسې کومه بله پېښه واقع شي، نو بیا ګرم او پړ سړی یا کورنۍ د سپین ږیرو او منلو مشرانو په ګډون له یوه یا دوو پسونو سره د هغه بل سړي کور ته، چې تېری پرې شوی، د ننواتې په ډول ورځي او د خپلې ګرمې بښنه غواړي، چاته چې ننواتی ورغلی وې، هغه د ننواتي او مشرانو په مخ کې ګرم ښښي او خوابدي یې په خوشحالي بدلیږي.

د تیږې کېښودل:

د تیږې کېښودل لغوی معنا په پښتنو کې ډبره ایښودل دي، مګر تیږه کېښودل د میدان ولایت په پښتنو کې د نورو په شان اصطلاحاً کې د تړون معنا لري، کوم وخت چې د دوو کورنیو او یا پلرنیو تر منځ کومه شخړه یا جګړه پېښه شي، نو هغه وخت ددې له پاره چې له تېري څخه یو د بل په مقابل کې لاس واخیستل شي او د پېښې د ډېرې خرپړتیا مخه و نیول شي، د منلو شرایطو منځګړیو له فیصلې سره سم تیږې کېښودل کېږي. دا تیږه د نه تېري کولو تړون حکم لري، وروسته له هغه چې تیږه کېښودل شوه او د دواړو خواو له لوري ومنل شوه. مشران د دایمي روغې اوپریکړې له پاره ټاکل کېږي او ترهغه وخته پورې چې مشران کومې پریکړې ته نه وي رسېدلي، یو په بل تېری نه کوي. د تیږې کېښودل د میدان ولایت د پښتنو په منځ کې دوه بڼې لري:

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی: دا چې د تیرې کېښودل په ځینو حالاتو کې د یوې موقتې متارکې حکم لري، ترڅو چې مشران د شخړې د پرېکړې له پاره خبرې، مرکې او جرګې کولو ته وخت ولري.

دویم: دا چې د تیرې کېښودل د پښتنو په منځ کې د تل له پاره داسې تړون لري، چې هېڅ وخت به یوه خوا په بله خوا تېری نه کوي.

د پلو غوټه کول:

د میدان ولایت د اوسېدونکو پښتنو په منځ کې د ښځو پلو غوټه کول هم یو دود دی او کله چې د چا له خوا په کوم سړي یا کورنۍ باندې تېری وشي، یا کوم کهول او پلرینه څوک ربړوي او ناروا ورسره کوي. نو بې وسه بې زوره بې پیسو ربړېدلی سړی یا د هغه کورنۍ د مشر کور ته ورځی او د هغه مشر د مور، ښځې لور یا ترور پلو غوټه کوي، د چا د ښځو د پلو غوټه کول د هغه کور ته د ننګ وړلو حکم لري. نو همدغه سبب دی، چې د پلو غوټه کولو په احترام چې ټول پښتانه هغه ته په درنه سترګه ګوري، له هغه سره ملګری کوي او ملاتړ یې شي او تېری کوونکی او یا ربړوونکی مجبوروي، چې له ربړولي سړي سره پښتو ته کښېني او حق ومني او که پړه او پور پرې ورغی، پړه او پور ته غاړه ږدي.

پورتني رواجونه چې ذکر شول، د میدان د سیمې د پښتنو په منځ کې د یوه قانون شکل ځان ته غوره کړی او له بل پلوه له پرېکړې څخه یې هېڅوک ځان نه شي ژغورلی، که دې واقعیت ته په غور سره ځیر شو، نو دغه قانون (پښتو پرېکړه) د داسې موضوعاتو له پاره د خلکو په منځ کې وضع شوي، ترڅو خلک له یوې خوا نه له بدیو شخړو، جګړو او ظلم زیاتي څخه لاس په سر شي او د مظلوم حقونه تر پښو لاندې نه شي او له بل اړخ نه له اقتصادي او مالي تاوان نه په امان کې پاتې شي. یعنې کله د کومې شخړې یا جرګې وروسته څوک چاته عارض شي، نو بیا له ډېرو ستونزو سره مخامخ کېږی. څنګه چې تجربو ثابته کړې ده، د رسمي تحقیقاتو لمنه ډېره اوږده ده، ظالم او مظلوم دواړه له ډېرو ستونزو (لکه: اقتصادي،اجتماعی مشکلات) سره مخامخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږي، تر هغه پورې چې دوی لـه سترې محکمـې څخـه فیصلـه اخلـې، نـو خامخـا دا موضوع تر خپل وروستي پړاو پوري څو څو کاله هم دوام کوي او دوی په سرګردانۍ ورپسې شپې او ورځې د حکومت په بېلابېلو دفترونو کې تېروي، نـو ځکـه دا پـورتني مقررات د پښتنو په منځ کې د اقتصادی ستونزو هوارولو او د راتلونکو نسلونو لـه پـاره د یوه قانون په توګه پرېږدي.

ټولنیز دودونه:

د دې سیمې خلك نارینه او ښځې د بشـرپالنې احسـاس لـري، پـه ضـعیفانو بانـدې رحـم، لـه مظلومـانو سـره مرسـته، د یتیمـانو او خوارانـو لاسـنیوی، د لویـانو او مشـرانو درناوی، په کوچنیانو او کشـرانو بانـدې شـفقت او مهربـاني کـول، د ناروغـانو پوښـتنه کول، په شجاعت، سخاوت او ځوانمردۍ کـې یـو لـه بلـه څخـه مخکـې کېـدل د دې سیمې د خلکو ځانګړي صفات دي. د دې سیمې په هر کلی کې جومات شته چې پـه هغه کې ملا مېشته وي، ځو خلك خپل پنځه وخت لمونځ په جماعت سره ادا کړي او په جامع جوماتونو کې یې مولوي شتون لري چې مدرس ملا ورته وایـي او طالبـانو تـه دیني درسونه وایي او دغه ملایان د کور کلي هلکانو او نجونـو تـه د دینـي درسـونو او قران کریم تدریس کوي.

د میدان د سیمې ځینې ټولنیز دودونه او رواجونه په لاندې ډول درپېژنو:

د واده دود او دستور:

په میدان ولایت کـې د واده مراسـم د هلـك او نجلـۍ پـه خوښـې او رضـا پـورې مربوط نه دي، بلکې واک یې د هغوی د پلار او مور په لاس کې دی، هر وخت چـې مور او پلار وغواړي، خپل ځوان او زلمي زوی ته واده وکړي، نو په قوم یا ټبر کـې او یا کوم کوم بل کلي کې د هغه له پاره وړ او لایقه نجلۍ لومړی خوښوي او بیا یـې پـه پټه خوله احوال ورلېږدوي، د نجلۍ پلار یا ورور که هلك ونه پېژني، لـومړی د هلـك

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کړو وړو په هکله له ځينو کسانو پوښتنه کوي، کله يې چې خوښه راغله، نو بيا سره کېني، زياتره کسان په همدغې لومړۍ ناسته کې د خپلې غوښتنې او خرڅ مصرف يادونه ورته کوي، چې دومره پيسې، سره زر، وريجې، غوښه او نور... به راکوې، که يې موافقه سره راغله، نو بيا د ستن او تار په نامه رومال او خواږه ورکوي. بيا د کوژدې مېلمستيا برابروي چې د سلو کسانو په شاوخوا کې نارينه او ښځينه نږدې خپلوان رابولي.

په دې سيمه کې زوم حق نه لري، چې مخکې له واده څخه د خسر کور ته لاړ شي، که کوم کس خپل زوم ته اجازه ورکړي بيا هم زوم نه شي کولی، چې په رڼا ورځ د کلتوري ممانعتونو په نظر کې نيولو سره د خسر کور ته ورشي، که ورشي، نو د هغه کلي ځوانان ورسره خپل مخالفت په غير مستقيمه بڼه داسې ښيي، چې که زوم په خپل کلي کې ګير کړي، يواځې کميس او پرتوګ ورپرېږدي، نور هرڅه چې ورسره وي، ټول ځينې اخلي، جيبونه يې لټوي، جمپر او واسکټ ترې وباسي او په بد حالت يې بېرته خپل کور ته ليږي.

د کوژدې په جريان کې زوم بايد د اخترونو او د هر فصل په راتلو سره د همغه فصل مېوې د خسر کور ته ور وړي او يوه ډوډۍ هم د ناوې د نارينه خپلوانو له پاره چې (پای وازي ورته وايي) برابروي او په پای کې په ټولو کالي، لونګۍ او پټوګان وېشل کېږي، په پای کې مکمل لست د زوم کور ته ورکوي، وروسته تر دې د واده ورځ ټاکل کېږي او تر واده يوه ورځ مخکې د نجلۍ کور ته د واده خرڅ ور وړي، چې د خوړې په نوم يادېږي، واده ماسپښين شروع کېږي، کله چې ټولې ښځې راټولې شي، بيا د بدلو (سندرو) په ويلو سره د ناوې کور ته ځي او ناوې ته افغاني کالي وراغوندي او پر ناوې شال غوړوي. د زوم خور، خاله، عمه د ناوې موټی خلاصوي او بېرته خپل کور ته راګرځي، خو درې څلور ښځې د خېښو په نامه د ناوې په کور کې پرېږدي، د شپې له مخې نارينه خپله مېله په ډول او سرني او ښځې په چمبې نمانځي، په پای کې د زوم او ناوې د لاسونو په سره کولو سره خپله مېله پای ته رسوي، کله چې نايي د زوم د يوه لاس ورغوي کې په نکريزو ګرده حلقه رسم کړي، نو يې لاس

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مخصوصه ټوټه کې چې د نجلۍ کورنۍ ورته را استولې وي، لاس ورتړي بیا نایي په ټول مجلس را ګرځي او لاسونه یې ورسره کوي، په پای کې د زوم له پاره د ښه ژوند دعا کیږي او هر څوک نایي ته پیسې ورکوي، تردې وروسته مېله سرېږي. سبا د کلي ځوانان د سحر تر لمانځه وروسته له نایي سره کومک کېږي او خپل رواج شوی پخلی پخوي، د لسو بجو په شاوخوا کې کله چې نایي خپل کار سپک کړي، نو غږ کوي چې راځې ځوانانو! چې د زوم وېښتان جوړوم، بیا ځوانان راټول شي، نایي د زوم وېښتان جوړ کړي او خپله لمن وغوړوي، بیا ټول ځوانان ورته پیسې ورکوي تر دې وروسته ټول مېلمانه له زوم سره یو ځای د (ورا) په نامه د ناوې د کور پلو حرکت کوي، د غرمې ډوډۍ د ناوې په کور کې خوري، تر ډوډۍ وروسته ناوې ته شفتلي رنګه جامې ور اغوستل کېږي، نکاح تړل کېږي، تر دی وروسته نایي یوه یوه هګۍ د زوم ورور په اشارې سره له خوړو سره په مېلمنو وېشي چې ګل ورته وایي او په مقابل کې هر کس پنځوس افغانۍ ورکوي، بیا یو کم شمېر مېلمانه یوی خاصې خونې ته ځي، دوی ته د ناوې له پاره له پخې شوې مالیدې ورکول کېږی، تر دې وروسته زوم ته د ناوې په لاس جوړ شوي خامک کالي او څادر وراغوستل کېږي، ناوې به پخوا په سره جوړه کې وه، خو اوس په سپینه جوړه کې په کجاوو یا موټر کې د زوم کور ته راوړل کېږي، تر ښکته کولو وروسته د ناوې په پښو کې پسه یا چرګ حلالېږي، دلته بیا نایي دروازه نیولې وي او پیسې غواړي، تر دې وروسته بیا ناوې کور ته دننه کېږي، ترڅو یوه غوا او کوټه ور نه کړل شي، بیا په ناوې بېلابیلې ټوټکې تر سره کوي، ماشوم په غېږ کې ورکوي چې اولاداره شي، په تناره، بېلابېلو کوټو یې ګرځوي، په دېوال کې مېخ پرې ټک وهیي، یوه هګۍ یې تر پښې لاندې کوي او بیا یې پر تخت دروي او ټولو راغلو ښځو ته یې مخ ورښکاره کوي، بیا ټولې ښځې د روی دیدنۍ (مخ کتلو) په نامه د ناوې یوې خپلې ته پیسې ورکوي او هغه بیا هر چا ورکړې پیسې نورو ښځو ته اعلانوي او د څو دقیقو له پاره زوم ورسره دروي او بیا دواړه هلته کښېنوي، دلته نو زوم او ناوې دواړو له خوا کوښښ کېږي، چې لومړی کښېني، ترڅو د بل سیوری پرې ونه لوېږي. نور نو واده خلاصېږي، په دریمه ورځ زوم له شلو دېرشو کسانو سره د ناوې کور ته ورځي چې د دریمې په نامه یادېږي، په اوومه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په همدومره شمېر کې ښځې د ناوې کور ته د هغې د پلار او خپلوانو له خوا اخیستل شویو سوغاتونو او ډالیو سره راځي، تر یوې دوو میاشتو وروسته ناوې له لس پنځلسو ښځو سره د پلار کور ته ځي.

د مړي د ښخولو دود او دستور:

که خدای(ج) مه کړه د چا کور کې مړی وشي، تر هر څه د مخه مړي ته غسل ورکول کیږي، که دومره وخت وي چې د خیروخیرات او طریقې تابیا یې ونیولی شي، نو یې نیسي، لومړی باتجربه کسان د مړي پلرنۍ هدیرې ته د قبر کېندلو له پاره استوي او د شاوخوا کلیو خلك او خپلوان راغواړي. کله چې خلك راغونډ شي، ملایان خلکو ته وعظ او نصیحت کوي، بیا د قران کریم ختم کوي، بیا طریقه کوي او اسقاط په مستحقو کسانو وېشي، ورپسې جنازې او تر جنازې وروسته راغلو مېلمنو ته ډوډۍ ورکوي، خو اوس په ځینو ځایو کې ډوډۍ ورکول په لومړۍ ورځ نه شته، خو په ځینو ځایو کې اوس هم شته، وروسته خلك مړی د خښولو له پاره هدیرې ته وړي او په مسنونه طریقه یې ښخوي. هغه کسان چې په لومړۍ ورځ خیروخیرات نه کوي، په دریمه ورځ په مړي پسې خیروخیرات او طریقه کوي او څلور څله د هرې پنجشنبې په ماښام د جمعي ګې په نامه خیراتونه، یو خیرات په څلوېښتۍ کې او یو خیرات په کال پوره ګۍ کې ورپسې کوي.

له پورته یادو شویو دود او دستور سربېره ځینې نور دودونه هم شته چې عبارت دي له: د نوې زیږېدلي ماشوم دود او دستور، د روژې او اخترونو دود او دستور، د حشر دود او دستور، عام خیراتونه او داسې نور چې زیاتره یې د افغانستان د نورو سیمو د خلکو له دودونو سره یا لږ تفاوت لري او یا یو شان دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم - ادبي، فرهنګي او علمي ټولنې

په میدان ښار او ورځېرمه سیمو کې په لسګونو موجودې ازادې ادبي او کلتوري ټولنې د دې ولایت د خلکو د کلتوري هڅو او پرمختګ بېلګې دي، چې موږ یې دلته د میدان د فرهنګي حوزې د موضوع په څېړنه او ځېرنه کې خورا مهمې ګڼو او د دغې سیمې د فرهنګي چټکتیا او بډاییتوب کچه په ښه توګه ترې معلومېدای شي. که څه هم د میدان تشکیلات په دې وروستیو لسیزو کې د درېیمه درجه ولایت کچې ته پورته شوي، خو په لنډه موده کې د ډېرو هر اړخیزو پرمختګونو لیدونکی دی، چې ښه بېلګه یې په ادبي او فرهنګي ډګر کې د دغو ټولنو شتون او رامنځته کېدل ګڼل کېدای شي. اوسمهال دغه ولایت د خپلو ګاونډیو نورو ولایتونو په پرتله په لومړي مقام کې ځای لري او له ګاونډیو سیمو څخه یې د ازادو ادبي او کلتوري ټولنو او خپرونو شمېر څو برابره زیات دی، اوسمهال ددغې سیمې د خپلواکو او ازادو ټولنو او خپرونو شمېر تر پنځوویشتو پورې رسېدلی دی، په داسې حال کې چې د دا ډول ټولنو او خپرونو شمېر په غزني ولایت کې پنځلس او په لوګر کې دغه شمېره تر لسو پورې رسېږي. دلته له دغې یادونې او پرتلنې څخه موخه دا نه ده، چې خدای مه کړه د میدان وردګو ګاونډۍ سیمې د ادبي او فرهنګي چارو له پلوه کمزورې دي، بلکې ویلی شو چې دغه سیمې هم تر بل هر وخت له ښو ادبي او کلتوري هڅو څخه برخمنې او د څرنګوالي له پلوه یې هم د کار ازښت لوړ او د افغاني او پښتني فرهنګ په لوړتیا کې خورا مهم دی. دلته دغه یادونه یوازې د میدان وردګو د ادبي او کلتوري چټکې ودې د جاج اخیستنې په موخه وشوه. د یادولو ده، چې میدان مېشتې رسنۍ او ټولنې د څرنګوالي له پلوه له یوه سره د زیاتې ستاینې وړ نه دي. که څه هم دلته په دې کتاب کې د هرې ټولنې، اثر او خپرونې د ښه کیفیت او کار د ارزونې او ژورې څېړنې هڅه نه ده شوې، خو په عمومي توګه ویلی شو، چې د څرنګوالي په پرتله یې د ډېروالي تله درنه ده.

خالد بن ولید لومړۍ ټولنه، چې په دغې سیمه کې یې د ټولنو د جوړېدو دود او لېوالتیا رامنځ ته کړه، د خالد بن ولید ادبي ټولنه ده، چې له اوس څخه کابو ۲۰ کاله

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندې د یو شمېر ځوانو لیکوالو او کلتوري فعالینو د هڅو په پایله کې رامنځ ته شوې او د کار د څرنګوالي له پلوه هم په لومړي مقام کې ولاړه ازاده ټولنه ده.

له دغې ټولنې لږه موده وروسته په یاده سیمه کې د عهد فرهنګي ټولنه ده، چې د خالدبن ولید له ادبي ټولنې کابو پنځه کاله وروسته تاسیس او رامنځته شوې ده. له دغو لنډو یادونو وروسته دا دی په میدان ښار کې شته مهمې ټولنې په جلا ډول په لنډه توګه درپېژنو:

۱- د خالدبن ولید ادبي او کلتوري ټولنه:

د میدان د خالد بن ولید ادبي ټولنه د ۱۳۷۵لمریز کال د وري په ۱۲مه د یو شمېر میدان مېشتو لیکوالو، شاعرانو او فرهنګي مینه والو له خوا د لومړي ځل لپاره په دغې سیمه کې تاسیس او پرانیستل شوه. د دغې ټولنې له جوړېدو سره په یاده سیمه کې د لومړي ځل لپاره د ادبي غونډو او مشاعرو جوړېدل دود او د میدان د هنر او ادب په ډګر کې ډېر نوي زړي راوټوکېدل. دغې ټولنې په ډېره لږه موده کې وکولی شول، چې د ځوان نسل په روزنه او هڅونه کې د ډېر اغېزمن رول د لرلو ویاړ خپل کړی دی. د خالدبن ولید ادبي ټولنه د طالبانو د واکمنۍ (اسلامي امارت) پر مهال تاسیس او رامنځ ته شوه او د میدان ولایت د اطلاعاتو او کلتور ریاست په انګړ کې به یې اونیزې ادبي غونډې او مشاعرې جوړولې او د دولتي چارواکو له خوا هم ورته پوره درناوی او پاملرنه کېده. د طالبانو د واکمنۍ په وروستیو کلونو کې که څه هم چې ځینې وخت به چارواکو له عشقي او غنایي شعرونو څخه سرټکاوه، خو له دې سره سره یې د میدان مېشتو لیکوالو او شاعرانو لپاره دا زمینه برابره کړې وه، چې د کابل او ننګرهار او نورو ولایتونو په سترو ادبي او فرهنګي غونډو کې ګډون وکړي او د نورو سیمو له شاعرانو او لیکوالو سره وګوري. باید یادونه وکړو، چې له دغو ټولو سره سره د میدان د خالد بن ولید ادبي ټولنه، لکه څنګه چې له نامه څخه یې ښکاري، یوه رښتینې نادولتي او بې لورې ازاده ټولنه ده او تر اوسه یې هم کار او زیار د خپلې هېوادنۍ ادبي، فرهنګي مینې، خپلې ژبې او خلکو ته د چوپړ له بریده تېری نه لري. د یادونې وړ ده چې یادې ټولنې پر سټېج ډېرې تمثیلي پارچې هم ننداري ته وړاندې کړې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- عهد کلتوري ټولنه:

د عهد کلتوری ټولنه چې په ۱۳۸۲لمریز کال کې د میدان ښار او نږدې سیمو د دیني عالمانو، روڼ اندو، ښوونکو او محصلینو له خوا جوړه شوه او زیاتره ګډون کوونکي په کابل پوهنتون په زده کړه بوخت دي. په اونۍ کې یو ځل غونډه کوي او په دې وروستیو کې یې د «عهد» په نامه د یوې دیني میاشتنۍ مجلې په خپرېدلو هم پیل کړی دی.

عهد ټولنه د دې ولایت په ځینو سیمو کې هم دفترونه جوړ کړي او په نورو ولایتونو کې هم څانګې لري.

۳- افغان سید جمال الدین ادبي مرکز:

د افغان سیدجمال الدین په نوم د دغه ادبي مرکز بنسټ په میدان ښار کې په ۱۳۸۶لمریز کال کې ایښودل شوی او د ځوانو غړو شمېر یې ۵۰ تنه ښودل شوی دی. د نوموړي ادبي مرکز د مشرۍ چارې د ځوان او تکړه انجنیر حیات الله له خوا سمبالیږي. د سیدجمال الدین افغان ادبي مرکز هم اونیزې او میاشتنۍ غونډې جوړوي، خو تراوسه یې د کومې ځانګړې چاپي خپرونې له شتون څخه نه یو خبر شوي.

۴- د افغان کاروان ځوانانو ټولنه:

د افغان ځوانانو ټولنې بنسټ د ښاغلي ذبیح الله امرخېل تر مشرۍ او مسوولیت لاندې په ۱۳۸۷لمریز کال د میدان ښار په مرکز کې ایښودل شوی دی. د دغې ټولنې د اړوندو ځوانو غړو شمېر تر ۴۵ کسانو پورې ښودل شوی او د ځوان غړ په نوم میاشتنۍ هم خپروي، چې د دې ولایت د ځوان نسل د روزنې او هڅونې په موخه په کې ښکلي ټولنیز، کلتوري او ادبي مطالب چاپیږي.

۵- د سلمان فارس لیسې د ځوانانو ټولنه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سلمان فارس لېسې د ځوانانو ټولنه د دې ولایت د مرکزي لېسې د ځوانانو زده کوونکو اړونده ده او په ادبي، کلتوري او ټولنیزو برخو کې فعالیت کوي. د دغې ټولنې بنسټ په ۱۳۸۴لمریز کال د ځوان لیکوال ښاغلي صالح محمد صالحي په مشرۍ ایښودل شوی دی. دغه ټولنه هم د رڼا په نوم ازاده مهالنۍ جریده لري، چې ښلابېل روزنیز، کلتوري او ټولنیز مسایل په کې خپرېږي.

۶- جلرېز فرهنګي مرکز:

دغه فرهنګي مرکز د دغه ولایت په جلرېز ولسوالۍ کې موقعیت لري، چې ۱۳۸۵لمریز کال کې د دغې ولسوالۍ د یو شمېر علمي شخصیتونو او فرهنګیانو زده کوونکو او محصلینو له خوا تاسیس شو او د اطلاعاتو او فرهنګ ریاست سره یې نوم ثبت کړی دی. دغه مرکز علمي او فرهنګي فعالیتونه لري. وخت ناوخت فرهنګي غونډې او ادبي ناستې لري، علمي او فرهنګي مجلسونه دایروي او ځینې مهمې ورځې نمانځي، چې تردې دمه یې د سیمې خلکو له فعالیتونو او علمي هڅو څخه درونه هرکلی کړی دی.

۷- ځلانده فرهنګي مرکز:

ځلانده فرهنګي مرکز په میدان ښار کې موقعیت لري، چې د سیمې یو زیات شمېر ځوانان یې په خپلو ګډو هڅو سره کارونه مخ په وړاندې وړي، مشري یې د ښاغلي نجیب الله حبیبي په غاړه ده.

دغه مرکز په علمي برخه کې ډېر فعالیتونه لري، د ښوونځیو ترمنځ علمي او ذهني مسابقې جوړوي او د ستېج په سر تفریحي او روزنیزې ډارمې وړاندې کوي. تراوسه پورې ولسي او قومي مشرانو له دې مرکز نه بشپړه خوښي څرګنده او پوره ملاتړ یې کړی دی. د دې مرکز بله مهمه موخه په سیمه کې له بېسوادۍ سره مبارزه ده، چې تل هڅه کوي د لوړ عمر کسانو له پاره د سواد زده کړې لنډمهالي او اوږدمهالي کورسونه ترتیب کړي، چې دولتي چارواکي هم تر خپله وسه ورسره مرسته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸- استقلال فرهنګي ټولنه:

د استقلال د فرهنګیانو ټولنې بنسټ هم په میدان ښار کې په ۱۳۸۰لمریز کال ایښودل شوی او له هغه مهاله راهیسې يې اړوندو غړو، چې شمېر يې تر ۸۰ کسانو پورې رسېږي، په یو ځایي توګه د یادې ټولنې تر نامه لاندې خپل ادبي او فرهنګي خوځښتونه پیل کړي دي.

۹- د میدان ځوانانو ټولنه:

د میدان ځوانانو په نوم دغې ادبي ټولنې د میدان ښار په سوېل په نرخ ولسوالۍ کې په ۱۳۸۴لمریز کال ادبي او هنري فعالیتونه پیل کړل. دغه ادبي ټولنه هم په لسګونو غړي لريې، په ادبي او فرهنګي چارو بوخت او د ټولنې په اړوندو غونډو او مشاعرو کې فعال ګډون کوي. میدان ځوانانو ادبي ټولنه هم تراوسه کومه چاپي او ځانګړې خپرونه نه لري.

۱۰- وردګو او میدان مدني ټولنه:

یاده فرهنګي ټولنه د میدان ښار په شمال د زیمني په سیمه کې په ۱۳۸۲لمریز کال د یو شمېر ځوانو فرهنګپالو له خوا جوړه او د مشرتوب کارونه يې د ښاغلي سلیمان تنها له خوا پر مخ وړل کېږي. دغه ټولنه کومه ځانګړې چاپي جریده یا مجله نه لري او په اړوندو غونډو کې يې په لسګونو ځوان فعالین راغونډېږي.

۱۱- د نرخ د ځوانانو ټولنه:

یاده فرهنګي ټولنه د میدان ښار په لوېدیځ په نرخ ولسوالۍ کې په ۱۳۸۲لمریز کال د یو شمېر ځوانو فرهنګپالو له خوا جوړه او د مشرتوب کارونه يې د ښاغلي ننګیار اشنا له خوا پر مخ وړل کېږي. دغه ټولنه کومه ځانګړې چاپي جریده یا مجله نه لري او په اړوندو غونډو کې يې په لسګونو ځوان فعالین راغونډېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲- سرچشمه ادبي او فرهنګي ټولنه:

د سرچشمه فرهنګي ټولنه د میدان یوه بله اړونده ازاده ټولنه ده او مسوولیت یې د ځوان فرهنګپال ښاغلي نصیراحمد روښان په غاړه لري. دغې ټولنې په یاده سیمه کې په ۱۳۹۱لمریز کال په ادبي او کلتوري خوځښتونو پیل کړی او غړو شمېر یې تر ۷۵ کسانو پورې ښودل کېږي. د سرچشمه فرهنګي ټولنه د سرچشمه په نوم ازاده چاپي خپرونه لري او په دري ژبه خپرېږی او په خپلو پاڼو کې ښکلي ادبي او ټولنیز مطالب رانغاړي.

۱۳- د میدان ښځو فرهنګي او ادبي ټولنه:

د میدان ښار د ښځو فرهنګي ټولنه، لکه چې له نامه څخه یې ښکاري، د ښځو د ادبي او کلتوري فعالیتونو ښکارندویه ده او بنسټ یې د یادې سیمې د لسګونو لیکوالو اورونې اندو مېرمنو له خوا په ۱۳۸۲لمریز کال ایښودل شوی دی. د دغې فرهنګي ټولنې د مسولیت چارې د تکړه لیکوالې اغلې شاعرې نفیسې نصیب له خوا پر مخ وړل کېږي او په اړوندو غونډو کې یې د بهسودو په لسګونو فرهنګپالې او لیکوالې مېرمنې برخه اخلي. دغه ټولنه همداراز د «صدای زن» په نوم ځانګړې چاپي میاشتنۍ هم لري، په دري ژبه خپرېږي، چې د بهسود مېشتو ښځمنو د کورنۍ، ټولنیز او سیاسي شعور د لوړولو په موخه اړین او ګټور مطالب لري.

۱۴- د علم کاروان:

دغه ټولنه چې سږ کال یې په فعالیت پیل کړی او د ښوونځي د شاګردانو له پاره د ساینسي مضامینو کورسونه جوړوي او هم په اونۍ کې یوه ادبي ناسته لري او د هغو ځوانانو له پاره چې د ادب په ډګر کې نوی ګام ایښی او غواړي مخکې لاړل شي، یوه ښه لارښوونه کوي. نوموړی مرکز تر اوسه کو مه خپرونه نه لري. مسوول مشر په نوبتي توګه ټاکل کېږي او چارې یې پرمخ بیایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم- لیکنیزې، غږیزې او انځوریزې رسنۍ

(۱)چاپي یا لیکنیزې رسنۍ

عهد مجله:

عهد په میدان ښار کې له ګوربت مجلې وروسته دویمه ازاده علمي، فرهنګي او ټولنیزه مجله ده، چې په یاده سیمه کې تاسیس او د ۱۳۸۲ لمریز کال په زمري میاشت کې یې لومړۍ ګڼه له چاپه راووته. د دغې مجلې د امتیاز خاوند د عهد ټولنه ده او د مسوولیت چارې یې د د غې سیمې د ځوان شاعر او لیکوال ښاغلي انجنیر حیات الله او مرستیالانو هر یو ډاکټر سمیع الله او ډاکټر محمدزاهد له خوا پر مخ وړل کېدې. عهد مجلې د اسلامي او ټولنیزو مطالبو ترڅنګ د ښکلو نویو معلوماتو او مطالبو په خپرولو سره په میدان ښار او نورو پښتني سیمو کې د زیات شمېر لوستونکو ادبي او فرهنګي تنده ماتوله،پنځلس ګڼې یې خپرې شوي، خو له بده مرغه له پنځه کالو را په دی خوا دغه خپرونه د مالي ستونزو له امله وتړل شوه.

اذان مجله:

اذان په میدان وردګو ولایت کې ازاده علمي، دیني، فرهنګي او ټولنیزه ادبي مجله ده، چې په یاده سیمه کې تاسیس او د ۱۳۸۵لمریز کال په زمري میاشت کې یې لومړۍ ګڼه له چاپه راووته. د دغې مجلې د امتیاز خاوند د افغانستان د ټولنیزې اصلاح او پرمختګ ټولنې (جمعیت اصلاح) ده چې د دې ټولنې د میدان وردګو ولایت د څانګې له لوري چاپیږي. د مسوولیت چارې یې د استاد ګل حمید حمیدي له خوا پر مخ وړل کیږي. اذان مجله کې زیاتره د پوهنتون د استادانو دیني لیکنې خپرېږي، خو سیاسي او ټولنیزې لیکنې هم خپروي، کله کله د شعر او ادب پاڼه هم لري، د تاریخ پاڼې په نوم یوه ځانګړې پاڼه هم په کې شته او د دې ولایت تاریخي سیمې په کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

معرفي کیږي، چې د نوي نسل د معلوماتو د زیاتوالی لـه پـاره یـو غـوره ګـام دی. اذان که همداسې پرمختګ وکړي، په سیمه کې به یـې لوسـتونکی نـور هـم زیـات شـي، د ښکلو نوو معلوماتو او مطالبو په خپرولو سره په میدان ښار او نورو پښتـنو سـیمو کـې د زیات شمېر لوستونکو ادبي او فرهنګي تنده ماته کړې ده. تر پنځلسو زیاتې ګڼې چـاپ شوې دې.خو اوس یې نامعلومو دلیلو له امله نه چاپ کیږی.

میدان ځوانانو مجله:

دغه مجله چې په میاشت کې یـو ځـل چـاپیږي، د ۱۳۸۵لمریـز دیارلسـمه ګڼـه یـې زموږ تر ګوتـو رارسـېدلې ده، پـه زړه پـورې خبـرې، معلومـاتي او پرمختیـایي مطالـب خپروي. د دغې خپرونې د مسوولیت چارې د لیکوال همت الله امین زي له خوا پر مـخ وړل کیږي. دغې مجله د غوره مطالبو او لیکنو په خپرولو سـره زیـات لوسـتونکي پیـدا کړي دي.

دریځ:

د دریځ په نوم مهالنۍ په ۱۳۸۵ لمریز کال کې تاسیس او په اتو مخونو کې په زړه پورې سیاسي او ټولنیزې لیکنې او مطالب خپروي. دغـه جریـده پـه یـاده سیمه کـې د لیکوال محمداجمل "هوډمن" په مدیریت او د عبـدالله "شـېرزي" پـه مرسـتیالی چلېږي. دریځ له ځوان نسل سره مرسته کوي، څو د هغوی سیاسـي، ملـي او ټـولنیز شـعور لـوړ کړي او وکولی شي د هېواد ملي ګټو، ټیکاو، سـولې او پرمختـګ تـه وفـادار او لېوالـه پاتې شي او د سیاسي غولونو، افراطیت، بې خبرۍ، غفلت او ړانده تقلید له ښکار کېدو څخه د ځان د ژغورلو وړتیا ترلاسه کړي.

منه مجله:

منه مجله د منې ګل مشاعرې کمېټې له خوا په ۱۳۸۸لمریز کال کې تاسیس شـوې ده، دغه میاشتنۍ یوه علمي، سیاسي، ادبي او ټولنیزه خپرونـه ده، چې مسـول مـدیر یـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګل اغا احمدي وردګ دی. د دغې مجلې تراوسه پورې یوازې یوه ګڼه له چاپه راوتلې ده.

ملي هدف:

ملي هدف چې په اونۍ کې یو ځل د میدان وردګو ولایت د اطلاعاتو او کلتور ریاست د نشراتي ارګان له خوا خپرېږي، په اتو مخونو کې بېلابېل علمي، ټولنیز، ادبي او اخلاقي مطالب ځایوي، خو ادبي برخه یې تر نورو هغو درنه ده. په دغې اونیزه کې د ښکلو تخلیقي ټوټو او شعرونو ترڅنګ ادبي تیوریکي مضامین هم راځي، چې ځوان لوستونکي له اوسنیو نویو ادبي لارو چارو سره اشنا کوي. د دغې خپرونې د مسولیت او مدیریت چارې د میدان د ځوان لیکوال او فرهنګپال ښاغلي اورنګ مختار له خوا سمبالیږي.

وړانګه مجله:

وړانګه میاشتنۍ د میدان د ځوانانو خپلواکه کلتوري، ادبي او ټولنیزه خپرونه ده، چې د امتیاز خاوند یې استاد عبدالجبار ابراهیم خېل دی. دغه مجله د ښاغلي استاد وحید الله همراه، استاد احمدزي افغان او محمد احسان تر کتنې لاندې په یاده سیمه کې د شپاړسو مخونو په لرلو سره د ښاغلي محمدعثمان په مسوولیت په زړه پورې ادبي، کلتوري او ټولنیز مطالب خپروي.

پېزوان:

پېزوان د میدان وردګو ولایت د ښځو چارو ریاست مهالنۍ خپرونه ده، په ۱۳۹۱لمریز کال یې لومړۍ ګڼه چاپ شوې ده، چې د تکړه لیکوالې او د ښځو د چارو د اوسنۍ رییسې آغلې وحیدې ښکلې او یو شمېر نورو میدان مېشتو لیکوالو تر کتنې لاندې خپرېږي، مسووله یې پیاوړې لیکواله او خېږونکې وحیده ښکلې او مرستیاله یې محموده تقوا ده. دا مجله هم په یاده سیمه کې په ځلوېښتو رنګه مخونو کې د میدان

(c) ketabton.com: The Digital Library

مېشتو ښځمنو د کورني، ټولنيز او سياسي شعور د لوړولو په موخه اړين او ګټور مطالب لري. په ياده مياشتنۍ کې د ښځو د حقونو د ساتنې، پر هغوی د تېري د مخنيوي، په ټولنه کې د ښځمنو د رول او همدارازنورې اخلاقي او روزنيزې ليکنې او مضامين راغونډېږي. د يادونې وړ ده چې د ښځو چارو رياست مخکې کومه نشريه نه درلوده.

ويښ:

ويښ په اونۍ کې يو ځل د ميدان وردګو ولايت د اطلاعاتو او کلتور رياست د خپرنيز ارګان په توګه خپرېږي، په دغې مجله کې بېلابېل علمي، ټولنيز، ادبي او اخلاقي مطالب ځايېږي، خو ادبي برخه يې تر نورو هغو درنه ده په دې خپرونه کې د ښکلو تخليقي ټوټو او شعرونو ترڅنګ ادبي تيوريکي مضامين هم راځي، چې ځوان لوستونکي له اوسنيو نويو ادبي لارو چارو سره اشنا کوي. د دغې خپرونې د مسووليت او مديريت چارې ځوان ليکوال او فرهنګپال د ميدان وردګو د اطلاعاتو اوکلتور رييس ښاغلی محمداورنګ مختار له خوا سمبالېږي.

سرچشمه:

دغه مهالنۍ د ۱۳۹۱ لمريز کال په زمري کې تاسيس او په خپلو څلورو مخونو کې د غوره سياسي او ټولنيزو مضامينو په خپرولو سره ډېر لوستونکي لري. د دغې خپرونې د امتياز خاوند انجمن سرچشمه دی او د مسوليت چارې يې د ښاغلي بسم الله "نادري" له خوا سمبالېږي. نوموړې نشريه په درې ژبه خپرېږي.

مشوره:

دغه جريده د ميدان وردګو ولايت د ولايتي شورا خپرونه ده، چې په مياشت کې يو ځل چاپېږي، ديارلسمه ګڼه يې زموږ تر ګوتو رارسېدلې ده، ډېر په زړه پورې خبري، معلوماتي او پرمختيايي مطالب خپروي. د دغې خپرونې د مسووليت چارې د ليکوال سميع الله "اتل" په مرسته د ښاغلي عتيق الله "ابراهيمي" له خوا پر مخ وړل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي. دغه جریده په بې پوښه شپږو ساده مخونو کې د غوره مطالبو په خپرولو سره زیات لوستونکي لري.

څلانده راتلونکې:

دا د ولایت د مقام ځانګړې مهالنۍ خپرونه ده چې وخت ناوخت په کتابي بڼه د اطلاعاتو او فرهنګ ریاست په اهتمام خپرېږی، هره ګڼه یې ۱۰۳مخونه لري او هر ځل درې زره ګڼې چاپېږي او په وړیا ډول د ولایت ټولو برخو ته رسېږي.

د منځپانګې له مخې د دغې خپرونې مطالب یوازې سیاسی رنګ لري، چې د ولایت د بېلابېلو ریاستونو کلني او شپږ میاشتیني رسمي راپورونه خپروي، انځوریز البوم هم لري، خو دا مهال یې خپرونې بندې شوې دي.

بدلون:

د بدلون اونیزه جریده د میدان وردګو ولایت د مقام له خوا په ۱۳۸۸لمریز کال تاسیس شوه او په شپږو مخونو کې د غوره سیاسي، ټولنیزو، فرهنګي او معلوماتي مطالبو او لیکنو ترڅنګ د بیارغونې پروژو په هکله معلومات له خپلو لوستونکو سره شریکوي. د دغې جریدې بنسټګر او مسوول چلوونکی ادم خان سیرت دی او د ښاغلي صبغت الله نیازي په مرسته یې چارې پر مخ وړل کېږي.

ګلبڼ:

د ګلبڼ علمي، ټولنیزه او ادبي مهالنۍ د ۱۳۹۰ لمریز کال په چنګاښ کې د میدان وردګو ولایت د ښاروالۍ فرهنګی ټولنې له خوا تاسیس شوه. دغه جریده زیاتره د ښاروالۍ اړوند پروژو په هکله مطالب خپروي، ددې ترڅنګ د ځوانانو د علاقې وړ بېلابېل معلوماتي، روزنیز او اخلاقي مطالب لري. ټولنیزې او ادبي برخې هم لري، بنسټګر یې د میدان ښار ځوان ښاروال انجنیر محمود امیري دی او د مسوولیت چارې یې د ښاروالۍ اداري په غاړه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرمختګ:

د ولایت د مقام له دفتر خخه خپرېده او د ۱۳۸۹لمریز کال په سر کې د اونیزې په بڼه یې خو ګڼې چاپ شوې، چې اوسمهال یې خپرونې د ناڅرګندو دلایلو له مخې بندې شوې دي.

غښتلي ځوانان:

دا ټولنیزه معلوماتي او ادبي مهالنۍ خپرونه ده، چې د اطلاعاتو او فرهنګ ریاست د ځوانانو عمومي مدیریت خپرنیز ارګان دي،موسس او د امتیاز خاوند یې محمد اورنګ مختار، مسوول مدیر یې محمد نسیم رسا او مرستیال یې ایمل امرخیل دي. د تاسیس کال ۱۳۹۲ لمریز دي، تر اوس پورې یو ګڼه خپره شوې ده.

روغتیا:

دا هغه دوه میاشتنۍ طبی مجله ده، چې د میدان وردګو ولایت د عامې روغتیا ریاست له خوا خپرېږي، د تاسیس کال یې ۱۳۸۵لمریز دی.

دغه مجله که څه هم یوه ځانګړې خپرونه ده، چې یوازې د روغتیا په اړه طبي مطالب خپروي، خو ځینې نوي علمي او ټولنیز معلومات هم په کې خپرېږی. همدارنګه دغه مجله خپلو لوستونکو ته هر وخت د سیمه ییزو هر ډول ساري ناروغیو د نښو نښانو په اړه معلومات وړاندې کوي او د مخنیوي لارې چارې او لومړنۍ طبي لارښوونې په کې ښیي.

سپورت:

دا هغه دوه میاشتنۍ سپورتي مجله ده، چې د میدان وردګو ولایت د سپورت امریت له خوا خپرېږي، د تاسیس کال یې ۱۳۸۵لمریز دی.

دغه مجله که څه هم یوه ځانګړې خپرونه ده، چې یوازې د سپورت په اړه ګټور مطالب خپروي، خو کله ناکله د اولمپیک د نړیوالې کمېټې او سپورت نړیوال قوانین

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم په کې نشرېږي. همدارنګه دغه مجله خپلو لوستونکو ته هر وخت د سیمه ییزو لوبو په هکله خبرونه خپروي.

(۲)غږيزې رسنۍ:

د میدان غږ راډیو

د میدان غږ راډیو په میدان وردګو کې لومړنۍ خپلواکه او ناپییلې راډیو ده، چې د انټرنیوز په چوکاټ کې یې له نن څخه کابو څلورنیم کاله وړاندې په میدان ښار کې د لیکوال او ژورنالست عبدالله جمال تر مشرۍ لاندې په خپرونو پیل وکړ. یاده راډیو دا مهال د FM په ۸۹ څپو په ورځ کې ۱۴ ساعته خپرونې لري.

یاده راډیو اوسمهال د میدان ښار د سیمې په سلو کې ۹۲ ساحه تر پوښښ لاندې لري او د اورېدونکو شمېر یې ٦٥٠٠٠٠ تنو ته رسېږي. په پام کې ده، د دغې راډیو ځواك او د پوښښ ساحه زیاته شي او د ورځنیو خپرونو وخت یې هم له ١٤ څخه ١٨ ساعتونو ته لوړ شي. د دغې راډیو د ۱۲ دایمي او ۱۸ موقتو غړو په مرسته په ورځ کې د ۶ ځلي خبري سروېس پر خپرولو سربېره، په هره اونۍ کې ۲۰ خپرونې تولید او د هوا څپو ته سپاري. په خپرونو کې یې د کورنیو، ځوانانو، ماشومانو، دیني، روغتیا، کرنې، بدني روزنې، هنر ادب او فرهنګ، کار او زیار، تفریح، فرمایشي سندرې، حقوق او قانون، لیکونو، ټیلیفوني خبرو اترو، ګردیو مېزونو، مرکو، راپورتاژونو او نورې خپرونې شاملې دي.

میدان غږ راډیو یوه خپلواکه ولسي راډیو ده، چې په افغانستان کې د دیموکراسۍ، بیان آزادۍ او مدني ټولنې د پیاوړتیا او انکشاف لپاره کار کوي. میدان غږ راډیو تل د خپلو خپرونو له لارې د خلکو ستونزې او د هغو د حل لارې چارې خپرې کړي او په اړه یې د دولتي چارواکو نظرونه نشر ته سپارلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه انانس چې د يادې راډيو ټګلاره په ډاګه کوي او په شپه ورځ کې په لسګونو ځله د راډيو له لارې خپرېږي، هوبهو يې دلته رااخلو:

"ميدان غږ راډيو ازاده ولسي راډيو ده. ميدان غږ راډيو د افغاني فرهنګ د پرمختيا او د خلکو د ملي معنوي او شعور د غوړېدا لپاره کار کوي. ميدان غږ راډيو هېوادوال په هېواد کې د امن ټينګښت او د هېواد بيارغونې او سمسورتيا ته رابولي. د سولې غږ راډيو ټولې خپرونې ستاسو د نظرونو، غوښتنو، وړانديزونو او نيوکو په بنياد چمتو کيږي. ميدان غږ راډيو د FM په ۸۹ څپو اورېدلای شئ".

د اورېدونکو د شمېر له پلوه د ميدان غږ راډيو په خپرونو کې "کېلړی ګلونه" خپرونه لومړی مقام، "لټون" خپرونه دويم او د مشاعرې خپرونه درېيم مقام لري. د مشاعرې په خپرونه کې د ميدان وردګو د ځوانو شاعرانو د اونيزې مشاعرې ټول ثبت کړای شوی جريان کټ مټ خپرېږي.

ميدان غږ راډيو تر يو سلو پنځوسو تنو زيات ځوانان چې ډېری يې د دارالمعلمين محصلين، د مدني او فرهنګي بنسټونو غړي او د ښوونځيو ممتاز زده کوونکي دي، د ژورنالېزم د زده کړې له پاره لنډمهالو او اوږدمهالو کورسونو او ورکشاپونو ته معرفي کړل، همدا شان يې په پرکټيک لحاظ او عملي بڼه هم د خپرونو د پر مخ بېولو له پاره استخدام کړل، چې دا مهال نوموړي کسان په بېلا بېلو سيمه ييزو او ملي رسنيو کې ژورناليستک فعاليتونه لري.

د دغې راډيو د خپرونې د مسووليت چارې د عبدالله جمال او د ځوان او تکړه شاعر او ليکوال ښاغلي رحمت الله له خوا پر مخ وړل کيږي.

د ځوان غږ راډيو

دا هم د ميدان وردګو ولايت د نرخ ولسوالۍ په سيمه کې يوه بله نوې راډيو ده، چې په دې وروستيو کې يې په اړونده سيمه کې په خپرونو پيل کړی دی. د ځوان غږ راډيو اوسمهال په شپه او ورځ کې څلور ساعته خپرونې لري، چې په هغو کې د پښتو ښکلې موسيقۍ، سيمه ييزو خبرونو او نورو خپرونو ته ځای ورکړل شوی دی. د يادې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راډیو مسوولین وایي، چې دوی به هڅه وکړي،څ و په راتلونکي کې د دغې راډیو وخت او خپرونو ته پراختیا ورکړي.

جلریز غږ راډیو

جلریز یوه بله راډیو ده، چې د میدان وردګو ولایت د جلریز ولسوالی په سیمه کې یې په دې وروستیو کې په خپرونو پیل کړی دی. د یادې ولسوالی په ډېری اړوندو سیمو کې یې خپرونې اورېدل کیږي. جلریز غږ هم لکه د نورو میدان شتو راډیوګانو په څېر د خلکو له ذوق او علاقې سره سمې خپرونې کوي. د دغې راډیو په خپرونو کې پر سیمه ییزو خبرونو سربېره نورې په زړه پورې تفریحي، ټولنیزې، سیاسي او دیني اخلاقي خپرونې او مطالب له چمتووالي وروسته د هوا څپو ته سپاري، چې په یاده سیمه کې یې زیات شمېر اورېدونکي پیدا کړي دي.

سولې غږ راډیو

سولې غږ یوه بله راډیو ده، چې په یاده سیمه کې یې په دې وروستیو کې په خپرونو پیل کړی دی. د میدان ښار په ډېری اړوندو سیمو کې یې خپرونې اورېدل کیږي. ډیوه هم لکه د نورو میدان وردګو شتو راډیوګانو په څېر د خلکو له ذوق او علاقې سره سمې خپرونې کوي. د دغې راډیو په خپرونو کې پر سیمه ییزو خبرونو سربېره نورې په زړه پورې تفریحي، ټولنیزې، سیاسي او دیني اخلاقي خپرونې او مطالب له چمتووالي وروسته د هوا څپو ته سپارل کیږي، چې په یاده سیمه کې یې زیات شمېر اورېدونکي پیدا کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳)تصویري رسنۍ

ملي ټلویزون

که څه هم په دغه ولایت کې د هېواد د ځینو نورو ولایتونو په څېر د ولایتي کومه اداره نه ده موجوده، خو په ۱۳۸۴لمریز کال په دغه ولایت کې د اطلاعاتو او فرهنګ ریاست په چوکاټ کې د ملي راډیو تلوېزیون اداره جوړه شوه، چې د هندوستان حکومت او ولایتي بیارغونې ډلې [P-R-T} له خوا ورته یو زیات شمېر تخنیکي وسایل برابر شول، چې تر اوس یې خپرونې نه دي پیل کړي.

د نوموړي ولایت د اطلاعاتو او فرهنګ ریاست چارواکو په وینا، په دې ولایت کې تر اوسه کومه دولتي او شخصي تصویري رسنۍ نه شته. یوازې ملي تلوېزیون په ورځ کې څو ساعته د هېواد ملي تلوېزیون خپرونې نشر کوي.

ویل کېږي چې په نږدې راتلونکي کې د دې ولایت ملي تلوېزیون خپلې خپرونې او په څنګ کې یې یو خصوصي رادیو تلوېزیون چې تجلا نومېږي، خپلې خپرونې پیلوي. په همدې هیله

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم- د مشاعرې تاريخي پس منظر ته لنډه كتنه

مشاعره:

تر ټولو د مخه بايد موږ په دی پوه شو، چې مشاعره څه ته وايي؟

د دغې پوښتنې د ځواب په لټه کې به موږ فرهنګونو ته رجوع کوو، او د فرهنګونو له پاڼو به د مشاعری په مفهوم ځان پوهوو.

د غياث مولف مولوی غياث الدين رامپوری(۱۲۰۰ـ۱۲۶۸ه ق) کښلی دی:

((مشاعره: به ضم ميم و فتح عين بر وزن مفاعله با هم شعر خواندن))

د فرهنګ انندراج مولف ليکی:

((مشاعرة بالضم و فتح عين ورا (ع) نبرد کردن به شعر با هم))

مرحوم دکتر معين د خپل مغتنم فرهنګ په دريم ټوک کې د مشاعری په وړانـدی کښلی دی:

((مسابقه کردن در شعر خواندن از بر)).

په فرهنګ نفيسی کې يې د مشاعری معنی داسې راوړی ده:

((مشاعره: ماخوذ از تازی، نبرد کردن شعر باکسی)).

د فرهنګونو له لوړو کښنو خو دا څرګنده شوه، چې په شعر ويلو کې مسابقه او پـه خپلو منځو کې شعر لوستل او يا هم د کاغذ له مخې پـه شـعر لوسـتو کـې مسـابقی تـه مشاعره ويلی شي.

اوس چې مود مشاعرې په مفهوم ځان لږ څه پوه کړنو را بـه شـو دی تـه چـې، پـه شکلې او موضوعې لحاظ مشاعرې څو ډوله دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱)په شکلي لحاظ:

زما د معلوماتو له مخې د شکلیاتو له پلوه مشاعرې دوه ډوله دی:

الف ـ طرحی مشاعرې: په دې ډول مشاعرو کې یوه مسری، یا یوه غزله یا یو بیت یا قصیده د مشاعرې د طرحې په ډول وړاندې کیږی، او نور شاعران د طرحې له ردیف، قافیې او وزن سره برابر خپل شعرونه لیکې او مشاعرې ته یې وړاندې کوی، لکه د ښکارندوې پر قصیده مشاعره کې چې ټول شاعران د قصیدې قافیه، ردیف او وزن له پامه نه دی غور ځولی:

د مثال په ډول د ښکارندوې غوری د قصیدې مطلع ده:

د پسرلې ښکلونکې بیا کړه سینګارونه
بیـایې ولـونـل په غـرونو کې لالـونه

د دې قصیدې استقبال زموږ شاعرانو داسې کړې دی:

دا را شنه شوه دغاټول ریدې ګلونه
که نیـولی غره لمـن کې سره لالونه

(س.ش)

بیا یی وځکل له کوم خـمه جامونه
دا د هسک پیغله چې ناځې له جنونه

(استاد بینوا)

بیاله بڼه پورته کیږی ښه بږغونه
ته وا راغـله د بلـیلو بـهـیرونه

(علامه حبیبی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پسرلې په راتلو خوښ شوه آسمانونه

دا پـه جـار چـې رعـدو وهـل ډولـونه

(پوهاند رښتين)

ب، آزادې مشاعرې: په دغه ډول مشاعرو کې د رديف قافيې او وزن د سـاتلو قيـد نشته په يوه ټاکلې موضوع کې شاعران له خپل ذوق سره سم شعرونه ليکي.

(۲)په موضوعې لحاظ:

په موضوعې لحاظ مشـاعرې پـه ډيـرو موضـوعونو پـورې اړه نيسـي، لکـه پسـرلنۍ مشاعرې، خزانې مشاعرې (لکه د ادبی ټولنې صوبه سرحد تهکال له خوا چې د ۱۹۴۸ع کال د جنوری په ۱۶شوی ده.).

د مشرانو او اديبانو په قبرونو د کليزو غونډو مشاعرې، دهر کليـو مشـاعرې تعزيتـې مشاعرې، ملی مشاعرې چې ځينې خاص ملی مسايل را چاپيروی.

په پښتو ادبياتو کې د دغو مشاعرو ټول انواع موږ لرو، او په هره موضـوع کـې يـوه دوې نه چې څوڅو مشاعرې په طرحې او آزاد ډول شوې دی، او په سل ګونو شاعرانو برخه پکې اخيستې ده.

د مشاعرو په باب د لوړ عمومې بحث له اوريديد و، چې صرف نظر وکړو، نـو بايـد اوس د پښتو په ادبياتو کې د مشاعرو په سوابقو او لواحقو خبرې وکړو:

پښتو ادب او مشاعرې:

که چيرې د مشاعرې د تعريف په باب د فرهنګونـو دغـه ډول کښـنې((نبرد کـردن در شعر با کسی و مسابقه کردن در شعر)) ومنو. نو دلته خو موږ په ډاډه زړه ويلاې شو چې زموږ د ادب په تاريخ کې د مشاعرو تاريخ ډير لرغونې دی او دا ځکه چـې زمـوږ د خاص اولسې سندرو نښليدو تاريخ ډيـر زوړ او ناپايـه دی د اولسـې ادب دغـه برخـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ کيلوالو شاعرانو له لرغونو زمانو د چاربيتو، بدلو، داستانونو، بګټيو او نورو شعری فورمونو په چوکاټ کې پاللې ده.

تر کومه ځايه چې د دغې اولسې شاعرې روايات موږ ته معلوم دی، په دې شاعرې کې به کليوالو شاعرانو يا زموږ د پيښوريو وروڼو په اصطلاح اخونانو په خپلو منځو کې شعرې مقابلې کولی، د خيبر ادب مولف په دې باب کښلې دي ((... زمونږ پخوانو به دی شاعرانو ته ((اخون)) ويل، د هر اخون سره به لس پنځلس شاګردان وو، او د خپل اثر او نفوذ په مطابق به يې د خپلې علاقی حدونه ټاکلې وو، بل اخون ته دا حق نه و حاصل چې په هغه حدونو کې مجلس وکړی.هو! که د يوی علاقی اخون غوښتې چې د يوی بلې علاقی اخون سره د خپلو شاګردانو تر ځان لاندې کړي، نو هغه ته بايده وو چې وړومبی خپل مد مقابل ته خبردارې ورکړی، دخبردارې نه پس به د مقابلی د پاره يو ځای وټاکلې شو، دواړه اخونان به سره د خپلو شاګردانو او نغارو په مقرر شوی وخت يو بل ته مخامخ شو.

تماشګير به ترې چارچاپيره را پنډ شو، وړومبی به د شاګردانو مقابله وشوه، د هغوې نه پس به استادان سره خوله په خوله شو، يو اخون به د چاربيتې سر کيښود بل به پرې فی البديهه کړی سوره کړه. دا شان به دواړو وار په وار د سر پورې يوه يوه کړی تړله په دې شعرې مجادله کې به چې د کوم استاد قافيه تنګه شوه، هغه به پړ تسليم شو، سره د خپلو شاګردانو او نغارو به د فتحياب اخون په پښو کې پريووت او د هغه استادی به يې ومنله)) په لوړو خبرو به زه دا هم زيات کړم، چې د اخونان په دغسې شعرې مسابقو او مقابلو کې به په لوړ شکل شعرې مقابلو سر بيره ځينی داسې پاړکی هم طرفيننو يو بل ته ويل، چې اړونه او معماوی به پکې نغښتې وی، يوه اخون چې به داسې پاړکی ووايه بل مجبورو، چې په منظومو الفاظو کې خپل مقابل طرف ته د هغې معما ځواب ووايی. د((خيبر ادب)) د مولف خبرې د ځينو شاعرانو په لاندنيو اشارو کې هم تاييديږی لکه:

د تيمور شاه ابدالی (۱۱۸۶ــ۱۲۰۷) د زمانی اولسې شاعر شيخ احمدخان چې د خپلې يوی چاربيتی په کسر کې ويلی وو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه ((احمـد خـان)) وایـم خـوږې مسـرې سـندرې
خاونـده خدایـه د العــین کـړې لــه مـا لــرې
د شـــاعرانو کـــه پـــه مـــا راشـــی لښـــکرې
نــه تــرې ویریــږم کــه د بــاب کــوی کــه غــورې
میــر کـــې بـــلا دی د ســـنمدرو پـــه مســـرو کـــې
د لېونـــو پـــه شـــانی ګـــرځم مـــدام غـــرو کـــې
بــل مـــې بازګـــل دی چـــې مـــدام کـــړی چپاوونـــه
پـــــه زړه مـــــې اوړی د غمونـــــو امبارونـــــه

د دیارلمسی پیړۍ بل اولسی شاعر شیرمحمد هم ویلی دی:

په وطن ډیر شوه شاعران

هریو ویل که له ځان

نه ګوری ردیف ته هر شاعر د خپل ځان غورې کاندې

له شعرم خبرې کاندې

کم یې نه وایم په انصاف

پوچ مې په چا نه وځی که شاعران د ټول جهان راشی

څنګ ته مې مدام راشی

زړه مې راغلې په جوش

په شان د سین که خروش

څه وکړمه خدایه لیری شاګردان شونا

زړه مې په ګویان شونا

د ۱۲۰۰ه ق د حدودو اولسی شاعر بیګ محمد چې ویلې وو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دونه شاعرانو کې دازه بیګ محمد بس یمه

ښه یم یو په لس یمه

پخوا مې شاعرې کړه اوس مې شغل په رباب کې

ومې لید کتاب کې

تیر شه ای شاګرده په شاعر باندې مې وار دي

سپی په لکی نار دي

ګرځم شاعرانو کې چا نه کړه پله سم دما

زړه شو پی قلم دعا

د ظریف خان(۱۲۶۴ـ۱۳۲۴ه ش) دیوی سپری بدلی لاندې بند د خیبر ادب د یـوی برخې ښه تایید کوی، دی وایی:

که وایی ظریف خان چې په ژړا مې سترګې سری دي

کومه د ځان ویر

راغلې شاعران دی وړاندې ایښې نغاری دی

اوس څه وکړو تدبیر

له خپلې شعر جاری دی د ظریف دغه مسرې دی

ګفتار که الله میر

له دغو شعری نمونو څخه هم دا څرګندیږی، چې زموږ په اولسې شـاعرې کـې لـه پخوانه شعرې مسابقې او مقابلې موجودی وی، او تر اوسه یې لابولګی په کلیوالو سیمو کې لیدلې کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لوړ بحث کې خو مو دا خبرې وکړې، چې زمونږ په اولسي شاعرۍ کې خو دغه ډول شعرې مقابلې شته او مونږ د فرهنګو په روايت د خپلو اولسي ادبياتو دغه ډول شعرې مقابلو ته د مشاعرې يو ډول ويلای شو.

زمونږ د شفاهي ادب د خاصو اولسي سندرو تر څنګه په عامو سندرو کې هم د خلکو سندرې فاضل او دانشمند مولف((دوړو مشاعرې))

ضبط کړې دی، چې دغه سندرې د ماشومانو په سويه ځينی منظومې دی، چې ماشومان يې د سوال او ځواب په بڼه په خپلو منځو کې سره وايی.

اما زموظ په ليکنې ادب کې يوه معلومه تاريخې مشاعره د لوی خان له دی لاندې غزلی را زيږی.لوې خان خوشحال خان خټک(۱۰۲۲ـ۱۱۰۰ه ق)يوه غزله داسې ويلې وه:

لکه زه په يار مين يم بل به نه وی مين هسې

لکه زه پسی غمجن يم بل به نه غمجن هسې

د لوې خان دانشمند زوی عبدالقادر خان خټک(۱۰۶۳ـ۱۱۲۵ه ق)بيا د لوړی غزلی قافيه داسې ور واړوله.

لکه زه په يار مفتون يم، بل به نه وی مفتون هسې

لکه زه پسې محزون يم، بل به نه وی محزون هسې

او ددې غزلی په پای کې يې په شاعرانه غرور داسې وويل:

دا غزل په پښتو ژبه چې بيان عبدالقادر کړه

دروغجن يم که بې خانه وايې بل يو پښتون هسې

د عبدالقادر خان خټک دې شاعرانه غرور د ده هم مهالی نور پښتانه شاعران وهڅول چې د ده ځواب ووايې، په همعصرو کې:اشرف، عثمان، صدر خوشحال، غفور، عبدل، معزالله د عبدالقادر خان ځواب کړی دي او بيا محمدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحبزاده(۱۱۰۹ـ۱۲۲۰ه ق)هم په دی مشاعره کې ګډون وکا او د عبدالقادر خان ځواب یې ووایه، او په دی ډول د پښتو په لیکنې ادب کې دغه تاریخې مشاعره رامنځ ته شوه.

فاضل او دانشمند استاد پوهاند عبدالشکور رشاد کاږی چې: ((په مشاعره کې په لوړو یادو شوو شاعرانو سر بیره: معاذالدین خټک پیرمحمدکاکړ، قنبرعلی خان اورکزی، مسافر مروت.

میرزا حنان بارکزی، عبدالعلی اخونزاده کاکړ، مولوی صالح محمد هوتک، سید رسول رسا او بهایی جان صاحبزاده کشانی هم برخه اخیستې ده، خو پیرمحمد کاکړ، میرزا حنان بارکزی، مولوی صالح محمد هوتک، او بهایی جان یی وزن ور اړولی دي)).

د ادبی ستوری دانشمند مولف بیا کاږی، چې! د دولسمی پیړۍ شاعران: سعیدخلیل او محی الدین د دې مشاعرې قافیه او اړولی او د هماغې تاریخې مشاعرې په استقبال یې غزلی ویلی دی، لکه محی الدین چې وایی:

یم په چا د زنخدان کې پریوتلي اسیر هسی

مدد ګار مې یې له یاره بل څوک نشته نصیر هسی

سعید خلیل:

بند په چاه د زنخدان کې چې څوک پریووت اسیر هسې

نه مدد له چا نه غواړي نه یې خوښ وی نصیر هسې

دغه مشاعره زموږ د مشاعرو په تاریخ کې د تاریخې مشاعرې په نومه یادیږی، چې قاضی عبدالسلام زیارتی هم پر دغه مشاعره د تاریخې مشاعرې تر سر لیک لاندې خبرې کړی دی، پر لوړو خبرو د راقم الحروف زیاتونې دا دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغې مشاعرې د پښتو په ادب کې زيات شهرت او مقبوليت ګټلې دی او په وارو وارو په موقوتو او غير موقوتو خپرونو کې چاپ شوی ده او د معاصرې دوری ډيرو نورو اديبانو يې هم په استقبال شعرونه ويلې دی، لکه: کله چې زموږ لوی استاد علامه پوهاند عبدالحی حبيبی د تاريخچه شعر پشتو رساله په طلوع افغان کې خپروله، نو ددغې تاريخچې په ترڅ کې يې ددغې مشاعرې قديم ويناوال هم معرفی کړل، او د وينا وو په نمونو کې يې د همدې مشاعرې شعرونه را وړل، کله چې مشاعره ټوله نشر شوه، نو زموږ ځينی کندهاری شعرا يې هم وهڅول چې ددې مشاعرې استقبال داسې کړی دي:

اور لړونی د مجمر ځنګ ته وی پروت په قانون هسې

په مجلس د دلبرانو په دې شان وای ګډون هسې

مرحوم استاد محمدګل نوری(۱۳۲۰ـ۱۳۹۳ه ق) هم ددې مشاعرې استقبال ډير کړی دي، چې د غزلی مطلع او مقطع يې دلی راوړم:

لکه زه يم ستا په غم کې به نه وی پښتون هسې

ستا له غمه زه محزون يم، بل به نه وی محزون هسې

لنډ مضمون ډيره معنی تر ډير ښه دی په رښتيا

دا مضمون چې نوری جوړ کې بل به نه وی مضمون هسې

د پيښور جمهوريت مجلی هم د۱۹۶۰ـ۱۹۶۱م کلونو ترمنځ ګڼو کې د هسې لرغونې تاريخې مشاعره پر له پسې په څو ګڼو کې خپره کړی ده، چې بيا يې معاصرو اديبانو هم استقبال او مطابعت کړی دی، لکه په لاندې غزلو کې:

بيا د زړه په مملکت مې کړه ترکانو شبخون هسې

رودله سترګو مې بهيری چې به نه وی جيحون هسې

شاعر په مقطع کې وايی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې ښکليو ښکليو ټکيو پښتون هم کله جوړيږی

سور کفن يی وی په وينو پيژندی شی پښتون هسې

او په همدې مجله کې خپره شوی بله غزله:

زړه مې سل ځايه زخمی دی نن چې وينم پښتون هسې

در په در خوار وزار ګـرځی نالان هــسې زبـون هسـې

زموږ په قديمو ليکنپو ادبياتو کې د ((هسې)) له مشاعرې پرته بله مشاعره موږ ته نه ده معلومه، مګر قاضی عبدالحيم اثر سالارزی په خپله يوه مقاله کې کښلې دی چې:

((د هسې تر مشاعرې وروسته يا ورسره معاصره د ((ورووړو)) يو بلـه مشـاعره هـم پښتنو قديمو شاعرانو کړی ده، لکه د عبدالحميد مومند (۱۰۸۰ـ۱۱۴۸ه ق) دغه غزله:

((درد دمينی کړم و مرګ ته قريب ورو ورو

له علاجه مې لاس وکيښ طبيب ورو ورو))

او په دې مشاعره کې: ابراهيم متی زی، افضـل کاکاخيـل، مصـری خـان ګګيـانی، حسين، عبدالحميد مومند، نواز خټک، معزالله مومند، کاظم خان شيدا، دوسـت محمـد، نانی حميد(بيدل هشنغری) او عبدالله محزون برخه لرلی ده)).

کله چې ما د حاجی جمعه ديوان چاپ ته برابر اوه، نو د ده د ديوان د دغې غزلی:

((نن د باغ په لوری تله که صنم ورووړو

په خـــــمار کاته که هـمدم ورووړو))

په ارتباط مې غوښتل چې دا غزله هم ددې مشاعرې پـه پيـروی ويـل شـوی غزلـه وبولم، ډير محترم استاد ستر محقق پوهاند رشاد زه له تيروتنې وژغـورلم، او را تـه يـې ووی چې دا مشاعره نه ده، په طرحی مشاعرو کې د رديف، قافيی او وزن ساتل ضـرور

(c) ketabton.com: The Digital Library

وی، او د جمعه او نورو دغو ټولو شاعرانو په غزلو کې دغه قانون نه دی ساتل شوی، نو له محترم استاد پوهاند رشاد څخه په مننه مې هغه بحث له خپلو لیکنو وایسته.

اوس به د اثر افغانی خبرې په خپل ځای پرېږدو، او را به شو اصلی مقصد ته چې: هغه د مشاعرو تاریخ دی په لرغونی مدون ادب کې بله داسې مشاعره موږ ته نه معلومېږي.

مګر کله چې د شلمی عیسوی پیړۍ په اوایلو کې په لره پښتونخوا کې د پښتنو ملی غورځنګ پیل شو، او د همدې پیړۍ د لومړۍ نیمایی په اواخرو کې په افغانستان کې زموږ مشرانو پښتنو عالمانو پښتو روزلو ته ملا وتړله نو د کوزې پښتونخوا ملی نهضت او د برې هغې ادبی نهضت زموږ په ادب کې د مشاعرو له ودی سره مرسته وکړه او لروبر په سل ګونو، سیاسی، ملی، تعزیتی د هرکلیو او پر مزارونو مشاعرې وشوی، د ځینو مشاعرو رویدادونه هم چاپ شول. د پښتو د ودی ټولنې رامنځ ته شوی،چې د دغو ټولنو په اهدافو کې د مشاعر جوړول شامل وو، دا چې دغه بحث مویو څه مستند وړاندې کړی وی، نو زه به د پښتو روزنی په مراکزوکې د شتو اسنادو له مخې د مشاعرو سیر وڅیړم.

د پښتو مراکز او مشاعرې:

د پیړیو په پوړیو کې: غور، کندهار، پیښور، کوټه، ننګرهار او بیا وروسته کابل د پښتو پالنې د مراکزو حیثیت در لود، البته غور د پښتو روزنی خپل پخوانې عظمت له لاسه ورکړی دي، خو په نورو مراکزو کې لاتر اوسه وسه، یا زموږ د پښتنو په ذاتی ذوق او کله هم د پالیسیو له مخې پښتو پالنې ته هڅه شوی ده، او دغو هڅو په معاصره دوره کې زیاته وده وموندە، چې له دغو هڅو سره جوخت پښتو مشاعرو ته هم توجه وشوه، لاندې به زه په دغو مراکزو کې شوی مشاعرې در وښیم:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱)په پېښور کې:

کله چې په لره پښتونخوا کې د آزادی خواهانو مبارزه لـه انګریـزی اسـتعمارګرو سره ګړندې شوه، نو دغې مبارزی سره ادب هـم ملګـری و، مبـارزینو او مفکرینـو بـه غونډې کولی دغونډو په ترڅ کې به مشاعرې کیدی د دغو ملی مبارزو په جریان کـې چې کومې مشاعرې شوی دی، دهغـو مشـاعرو زیـاتره اشـعار زمـوږ د ژبـې د معاصـرو اشعارو له ډیرو ښوفکری اثارو څخه ګڼل کیږی.

دلته یوه بله خبره هم د یادونې ده، چې د ملی او استعمار ضـد مبـارزینو د مشـاعرو ترڅنګ استعماری دولت او د هغو ګوډاګیو هم د دغو ملی مشاعرو د بې پدله کولو له پاره په اسلامیه کالج کې مشاعرې کولی.

یوه له هغو مشاعرو څخه چې په ۱۹۲۶ع کال په اسـلامیه کـالج کـې شـوی وه، پـه دې طرح وه:

((نظاره که غواړی راشه لیلا پریږده))

اما په مقابل کې چې کومې مشاعرې د انجمن اصلاح الا فاغنـه لـه خـوا شـوی دی ټولی ملی رنګ لری ددغو مشاعرو طرحی دا دی:

((که زلمی چیری په خپل وطن قربان شي))

((جنګ د آزادی له همیشه زلمی وتلی دی))

((خاونده ته ودانه کړی زموږ د یووالی حجره))

((نه کلونه د غلام په غلامی کې

((که خازی شنی مې په قبروی ولاړی))

((که دی خیال د آزادی د خپل وطن وی))

د لومړی طرحی مشاعره د۱۹۲۷ع کال پسرلی په اتمـانزو کـې د انجمـن پـه کلیـزه جلسه کې شوی وه، او مرحوم خلیق صاحب(۱۳۵۶ه ق مړ) یی یاد داسې کړی دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دايې طرحه وه که ياد دې هغه آن شی!

((که زلمی چيرې په خپل وطن قربان شی))

په دې لوړه مشاعره اعلی او انتخابی نظمونو ته تحفی او انعامونه هم ورکړل شوی وو.

د شپږمی طرحی مشاعره۱۹۲۸ع کال په پسرلی کې د حاجی عبدالغفار تر صدارت لاندې شوی وه، او دوړاندې کال د مشاعرې په ډول په دې مشاعره کې هم انعامونه ورکړل شوی وو، د دوهمس طرحی مشاعره د ۱۹۳۰ع کال د اپريل په ۲۱ نيټه بيا په اتمانزو کې شوی وه، د دريمی طرحی شعر د پښتو مشهور ملی شاعر فضل محمود مخفی صاحب(۱۸۸۴ـ۱۹۴۷ع)دی، چې د پښتنو ستر مشر خان عبدالغفار خان خپل کتاب زما ژوند او جدوجهد ور ته اهدا کړی دی.

د پنځمی طرحی شعر د خان عبدالغنی خان دی، خو د دغو طرحو مشاعرو تاريخ مې يې نه کړ پيدا. د دغسې سياسی او ملی مشاعرو ترڅنګه ورو ورو ادبی مشاعرو ته هم مخه وشوه. دغه مهال د نوښار ادبی جرګه((د پيښور بزم ادب)) او نوری جرګې رامنځ ته شوی، دغو جرګو د ملی او سياسی مشاعرو ترڅنګه ادبی مشاعرې هم پيل کړی، لکه د ژبپالنې ښاغلی او دانشمند ليکوال چې ليکې:

((د بزم ادب د جوړيدلو په وړمبی کال د رحمان بابا د کليزې مشاعرې ډبره کيښوده شوه، او د دې اولنۍ مشاعرې مشر عبدالستارشاه مرحوم و. بزم ادب له ۱۹۳۷ع بيا تر ۱۹۴۹ع پورې پرله پسې د بابا په مزار غونډې او مشاعرې وکړی)) (ژبپالنه ص ۱۴۰ـ۱۴۱)

دغه ډول د نوښار د ادبې جرګې له خوا د ۱۹۳۸ع کال د اګست په ۲۰نيټه د لوی خان خوشحال خان په قبر مشاعره وشوه، چې طرحی يې دا وه:

((دلته په ايرو کې خلقه لعل د بدخشان وينم))

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې ډول د پښتو ادب د دغو دوونو میالیو پر مزار ونو د ادبی غونډو او مشاعرو جوړیدل پېل شول، چې دا دې تر اوسه جریان لری او له پیښوره سره بیره په کوټه او کابل کې هم د دوی په یاد مشاعرې شوی او کیږی.

د ادبی اتلانو پر مزارونو د مشاعرو په لړ کې د حمید بابا پر مزار مشاعرې هم د یادونې وړ دی چې دغه لړۍ له ۱۹۵۷ع کاله پیل شوی ده او پر دې مزار د یوی بلې مشاعرې بندو بست په ۱۹۷۲ع کال شوی و.

د شلمې پیړۍ د لومړۍ نیمایی په ځلورمه لسیزه کې چې د سیاسی او ملی مشاعرو تر څنګ ادبی مشاعرې هم په شمال مغربی سرحدې صوبه کې پیل شوی، نو دغو خلکو سیاسی ملی او ضد استعماری مشاعرې هم کورت هیری نه کړی. د۱۹۳۹ع کال په پسرلی کې د سرحد د پښتو

ادبی جرګې یوه بله اجتماعی مشاعره وکړه، چې طرحی یې دا وه:

((د شیر شاه په شان نظام د افغان و کړه))

بله ملی مشاعره د ۱۹۳۸ع کال په لومړنیو دریو ځلورو میاشتو کې په تهکال کې وشوه، په دې طرح : ((آزادی نشان په لاس فخر افغان راغي))

ددې مشاعرې خبر او د مرحوم خلیق صاحب شعر پښتون مجلې د ۱۹۳۸ کال د مې د اولی نیټی د ګڼې په ۱۰ مخ کې خپور کړی دي.

په شمال مغربی سرحد صوبه کې د مشاعرو جریان تر ننه ګړندې روان دي، چې له مفصلاتو سره د ټولو څیړل ځانله کتاب غواړی، موږ دلې صرف په دې پوه شوو، چې د پښتو په دغه ادبی مرکز کې مشاعرې کله او څنګه پیل شوی، چې ترننه پورې ګړندې روانې دی .

(۲)په کندهار کې:

په کندهار کې د پښتو مشاعرو په باب له ما سره کره او باورې مواد نه وو، نو اړ شوم، چې له استاد پوهاند رشاد څخه په دې خصوص کې پوښتنه وکړم، استاد را ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل، چې له ۱۳۱۰ه ش را پدې خوا په کندهار کې معاصرې مشاعرې پيل شوی دي، خو کله چې د کندهار ادبی انجمن جوړ شو، او پښتو مجله يې نشر کړه، نـو د مشـاعرو لپاره هم زياته زمينه مساعده شوه.

د محترم دانشمند استاد پوهانـد رشـار لـه دې يـادونې پـه مننـه مـې د پښـتو مجلـې کلکسيونونو ته رجوع وکړه، ددې مجلو په پاڼو کې مې د درې مشاعرو څرک وايست د يوی مشاعرې طرح دا وه:

بخت تل کړی د هغو سره يارې ده

چې په ټينګه يې پاللې ديندارې ده

په دې مشاعره کې: ولی محمد مخلص، غلام نبی، سيد حسـن، مسـلم مـلا رحمـت الله، محمدعثمان خان پښتون، محمد ويس خان کاکړ، محمـد عيسـی او مولـوی خـادم برخه اخيستی وه.

د بلې مشاعرې طرح دا وه:

پـښتو بلبـل د پـښتـنو پر چمن بيا راغی

په سفر تللی ورک دلبر د وطن بيا داغی

دغه مشاعره د ۱۲۱۳ه ق کالـل د کـب پـه ۲۵ نيټـه شـوی وه، پـه دې مشـاعره کـې محمد ولی مخلص، رحمت الله، محمد عيسی او غلام نبی برخه اخيستی وه.

دبلی مشاعرې په باب چې د پښتو په پاڼو کې څه موندل کيـږی، هغـه د عسـکر پـه باب آزاده مشاعره ده، چې د ۱۳۱۳ه ش کال د حمل په مياشت کې د کندهار د فرقـې په باغ کې جوړه شوی وه، پدې مشاعره کې، مخلص، پښتون، خـادم، خـدايرحم، سـيد حسن، غلام نبی او محمدشريف جانان برخه در لوده. ددغې مشاعرې کوم خبر چې پـه پښتو مجله کې خپور شوی دی هورې يې کښلې دی چې: څلورمه مشاهره اما مـا ددې مجلې له پاڼو همدا درې مشاعرې پيدا کړی، پر بلی يې پيښ نه شوم، پـه کنـدهار کـې مشاعرې په لوړ ډول پيل شوی دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳)په کابل کې:

کله چې د کندهار او کابل د ادبی انجمنونو د یو ځای کیدو وروسته پښتو ټولنه جوړه شوه، دغې ټولنې د خپلو نورو هڅو تر څنګه پښتو مشاعرو ته هم وده ورکړه، او په لس ګونو مشاعرې ددغې ټولنې په اهتمام د مختلفو تقاریبو په ویاړ جوړې شوی.

زما د معلوماتو له مخې په ۱۳۱۷ه ش کال د رحمن بابا مشاعره دغې ټولنې جوړه کړې ده، او د مشاعرې طرح د ښاغلی زمریالی دا مسرې وه:

((د پښتون خدمت په شان د رحمن و کړه)) په دې مشاعره کې: زمریالی سعدالله خان، خادم، الفت، محمدشریف حبیبی، محمدګل نوری، جرار، پوهاند رښتین او اخلاص برخه درلوده.

بله مشاعره د پښتو ټولې د غړو له خوا د۱۳۱۸ه ش کال د ثور په میاشت کې وشوه، په دې مشاعره کې (چې طرح یې د مرحوم استاد خادم (۱۳۵۸ه ش مړ) دا مسرې وه: ((څه علاج دبهبود د وطن دي په کار))

مرحوم استاد الفت، اخلاص، زمریالی او مرحوم میا او رادالدین برخه پکې در لوده.

د پښتو ټولنې له خوا مشاعرې په دې ډول پیل شوی، او کال په کال به په مختلفو موضوعونو او تقاریبو ددې موسسی له خوا مشاعرې کیدی، وروسته د رحمن بابا پسرلنۍ مشاعره او د پښتونستان د ورځی مشاعره د راډیو په تالار کې ثبتیدلی او رویداد به یې د کابل په مجله کې خپریده، د رحمن د پسرلنۍ مشاعرې یو رویداد مستقل هم چاپ شوی دي.

البته دا باید ووایو: څومره کار چې پښتو ټولنې د پښتو مشاعرو له پاره کړی، هغه د هیرولو نه دي دغې موسسې د رحمن بابا د ۱۳۵۷ه ش کال پسرلنۍ مشاعره هم وکړه، اما تر هغې نیټې وروسته یې بیا بله مشاعره نه ده کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مشاعرو ابتکار اوس د قبايلو وزارت اخيستی دی، او په دې وروستيو دوو کلونو کې يې دری څلور مشاعرې کړې دی.

دلته دا هم د يادونې وړ ده، چې په تيرو څلويښتو کلونو کې له پښتو ټولنې سربيره د ځينو نورو فرهنګي موسسو له خوا هم مشاعرې شوی دی، لکه: د استاد اجمل ختټک پر دې غزل:

((ساقی چرته کاسه نيمه شراب لری که نه؟

په خوا کې چر ته چنګ ويار باب لری که؟))

د راډيو افغانستان له خوا مشاعره شوی چې رويداديی په مستقل شکل چاپ شوی هم دي. په کابل کې د پښتو مشاعرو په باب همدو مره تفصيل بس دي، که نه وی يوازی هغه پښتو مشاعرې چې په کابل کې د پښتو ټولنې او نورو موسسو له خوا شوی معرفی يې يوه رساله غواړي.

(۴) په ننګرهار کې:

په ننګرهار کې د شوو مشاعرو په باب هم له ماسره څه خاص معلومات نه وو، په همدې توسن زه اړوم، چې په دې کې له محترم مشر څېړندوی عبدالله بختانی خدمتګار نه تپوس وکړم، د زياتو مصروفيتونو سره سره يې له ما سره يوه ورځ دوه ساعته د ننګرهار په مشاعرو خبرې وکړی، چې د هغو خبرو لنډيز زه دلته وړاندې کوم.

په ننګرهار کې د مشاعرو پيل د مرحوم استاد الفت د اتحاد مشرقی (اوس ننګرهار) د اخبار له مديريت سره اړه لری. کله چې نوموړی استاد الفت په ۱۳۵۲ه ش کال د اتحاد مشرقی مدير شو، نويی د همدې کال په ميزان يا عقرب کې دغه شعر :

((چې په عالم کې د نفاق اورونه، نه بلوی

په اتفاق باندې راضی وی فسادنه جوړ وی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتحاد مشرقی په پاڼو کې خپور کړ ددې شعر په استقبال ډیرو شاعرانو شعرونه وویل، چې ټول د اتحاد مشرقی په پاڼو کې نشر شوی دي، او په طبیعی ډول یوه مشاعره ترې جوړه شوی ده.

بیا د ننګرهار یوه لیکوال او شاعر په اتحاد مشرقی کې خپل یو شعر د مشاعرې د طرحی په توګه وړاندې کړ، چې د هغه په استقبال هم شاعرانو شعرونه وویل یوه بله مشاعره ترې جوړه شوه، او شعرونه یې د هماغه اخبار پاڼو خوندې کړل، د شعر مطلع دا ده:

راځی، غرونه ښارونه کړو نور نه او سو غارونو کې

سل قیامته تیر شول مونږ پراته یو په قبرونو کې

بیا بله مشاعره چې د اتحاد په پاڼو کې چاپ شوی، د لاندې طرحی په استقبال ده:

((بادونه د خزان غوټی خندا ته نه پریږدی))

بله طرحی مشاعره، په دې مسرې جوړه شوی ده:

((که ویښ زلمی ومه وطن به کړم بیدار یو ځلی))

له ۱۳۳۰ه ش کال نه وروسته د ننګرهار د سیمی شاعرانو، لکه: خدمتګار ـ بینا، کمین، لیوال، قتیل او نورو وخت په وخت د ننګرهار په بیلا بیلو سیمو کې مشاعرې کړی دی چې د ځو مشاعرو یادونه به بې ځایه نه وی، لکه:

د ۱۳۳۴ه ش کال په جدی کې د جلال اباد په ښار کې د دغو شاعرانو ترمنځ مشاعره شوی وه، چې په مشاعره کې د څېړندوې بختانی د ویل شوی شعر مطلع دا ده:

میدان د سر بازی کې عاشقان لوبی کوی

صحنه د قربانی کې سر بازان لوبی کوی

۱۳۳۶ه ش کال د جوزا په میاشت کې د جلال آباد په ښار کې د همدغو یادو شوو شاعرانو ترمنځ یوه بله مشاعره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د همدې کال په جدی کې یې په چارباغ کې بله مشاعره کړې ده، او د ۱۳۳۷ه ش کال د اسد په ۴-۵ نېټه د خوګیاڼو په ارغنچ او کبره کې د ننګرهار دغو شاعرانو پنځه مشاعرې کړې دي، د همدغه کال د عقرب په ۲۷د کامی په لنډه بوچ کې یوه مشاعره شوې چې طرح یې دا ده:

قدر د سړو وي له سړو سره   لوبې دوړو وي له وړو سره

په ۱۳۳۸ه ش کال د همدغو شاعرانو له خوا په شګه کې په یوه شپه پنځه مشاعرې شوې دي، چې د یوې طرح یې دا وه: ((مه اړ وه سترګي خوشې غم کړي))

سر بېره پر دغو ذوقي مشاعرو په ۱۳۳۸ه ش کال د خدمتګار په ابتکار د ننګرهار د مطبوعاتو د مدیریت له خوا د رحمن بابا په یاد مشاعره شوې وه، چې ارواښاد محمدګل خان مومند(۱۳۴۳ه ش مړ) هم ګډون پکې کړی و. په همدې کال د نجم الدین اخونزاده(۱۳۱۹ه ش مړ) په یاد مجلس او مشاعره د هډې د نجم المدارس په مدرسه کې جوړه شوې وه.

په جلال آباد کې د ایمل خان په یاد مشاعره او په بهسودو کې د ملنګ جان (۱۳۳۶ه ش) پر مزار مشاعرې په ۱۳۴۷ه ش کال د مراد علی صاحبزاده په مزار مشاعره او کنفرانس او همدا رنګه تر ۱۳۵۷ه ش کال پورې د جلال آباد په ښار کې ((د نارنج د ګل مشاعرې)) د دې سیمې له عمده مشاعرو څخه ګڼل کېږي چه د دې سیمې د شاعرانو د استعدادونو په روزنه کې یې پوره ونډه اخیستې ده.

(۵) په کوټه کې:

د پښتو او پښتنو بل علمي او ثقافتي مرکز کوټه ده. په دې سیمه کې لومړنۍ مشاعره په ۱۹۵۶ع کال د محمد اکبر خان اڅکزي پر دکان شوې وه، او په دې مشاعره کې ښاغلو فضل احمد غازي، ایاز داودزي، سلطان محمد صابر، محبوب علي خان، سلطان محمد پاني مرحوم میران ګل مومند او محمد اکبر اڅکزي برخه در لوده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه رنګه د کوټې پښتو ادبی ټولنې په (۱۹۵۶ع) کې د رحمان بابا (۱۰۴۲–۱۱۲۸ ه ق) په یاد مشاعره وکړه.

بله مشاعره همدې ټولنې د۱۹۵۸ع کال د فبروری په میاشت کې د علامه عبدالعلی کاکړ(۱۲۸۹–۱۳۶۴ه ق) په یاد کړی ده او دریمه مشاعره یې د ملکیار غرشین په یاد کړی ده.

همدا رنګه د کوټې په راډیو کې د ۱۹۶۲ع کال را پدې خوا مشاعرې پیل شوی، چې لومړی پښتو مشاعرې له بلوڅی او براهوی ژبو سره ګډې وی، مګر په ۱۹۶۵ع کال کې یې ځانګړی پښتو مشاعرې هم پیل کړی دی. همدا راز د کوټې په تلویزیون کې هم له ۱۹۷۴ع کال را پدې خوا کله نا کله پښتو مشاعرې کیږی.

د کوټې بزم ثقافت په ۱۹۶۲ع او۱۹۶۳ع کلونو کې د پښتو دوی مشاعرې کړی دی. د کوټې نیشنل سنټر هم له ۱۹۶۲ع کال را پدې خوا له نورو ژبو سره یو ځای پښتو مشاعرې هم کوی.

د بوری:

علمی، ادبی، ثقافتی انجمن له ۱۹۶۲ع کال را پدې خوا ځینی پښتو مشاعرې کړی دي. دغه رنګه۱۹۳۵ع کال د اګست په میاشت کې په چمن کې هم یوه پښتو مشاعره شوی ده، او د شهید صادق کاسی په یاد یوه مشاعره د ۱۹۷۳ع کال د اپریل په ۲۱نیټه په شهید صادق کلنیک کې او بله د شهید صادق په لایبریری کې د شپې له خوا شوی وه. د بلوچستان او کوټې په سیمو کې د مشاعرو په لړ کې د ۱۹۶۲ع کال د مې ۱۸نیټې مشاعره هم د یادونې وړ ده، چې د ګلستان د سیمې د اختر د دوهمی ورځی د میلی په مراسمو کې جوړه شوی ده.

(د ښکارندوې پر قصیده مشاعره) له کتاب څخه چې ۱۳۶۲ه ش کال کې چاپ شوی وه ولیکل، خو له څخه وروسته هم د پښتو مشاعرو لمن په هیواد او سیمی څخه علاوه د نړۍ په نورو برخو کې هم غوړیدلی دي.لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هرات د هریوا په لمن کې مېله،د لرغوني بلخ د بخدي ترانې، د جرمني په مونشن کې نارنج گل مېله، د کابل اوږده (د څېلې) شپه، د بغلان د چل کلا گډه مشاعره، په پکتیا کې د نښتر مشاعره، د کندز د ریدي گل مشاعره، په کابل کې د رحمان بابا پسرلنۍ مشاعره، په فراه کې د عناب گل مشاعره، د هلمند سیند مشاعره، په پروان کې د ارغوان مشاعره، په کونړ کې د کونړ سیند مشاعره، د کندهار انارگل مشاعره، په کوټه کې خاټول گل مشاعره، د وري په پنځلسمه د فاریاب ولایت په اندخوی کې د «قره قل» مېله، د ننگرهار د «نارنج گل» میله، په جوزجان کې د غالۍ اوبدلو مېله، د کاپیسا په تگاب کې د بې دانه «انارگل» مېله، د پروان په چاریکارو کې د «ارغوان» مېله، په میدان وردگو کې د «منې گل» مېله، په زابل کې د «بادام گل» مېله، په لوگر کې «سنځل گل» مېله او داسې نورې مشاعرې او مېلې د یادونې او نمانځنې وړ دي.

ما په تیرو مخونو کې د مشاعرې په باب او همدارنگه د پښتو مشاعرو په تاریخی سیر څه لنډې او اجمالی خبرې وکړې، اوس راځم خپلې موضوع ته چې منې گل مشاعره دی، غواړم په دې هکله خپل را ټول کړی معلومات در سره شریک کوم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

منيږ ګل د لومړنی مشاعرې راپورتاژ

د منيږ ګل مشاعره چې د لومړي ځل لپاره په ۱۳۷۸ هجري لمريز کې د ميدان وردګو ولايت د چک په ولسوالۍ کې د يو شمېر هېوادپالو ځوانانو په نوښت د هغه د بنسټ ډېره ايښودل شوې ده، هر کال د دې ولايت په مختلفو سيمو کې جوړېږي. د منيږ ګل مشاعره چې نوم يې د منيږ د ښونو او د سيمې له ښکلا سره نه بېلېدونکی تړاو لري چې د دې ولايت د سمسورې سيمې او ښکلاوو څرګندونه کوي، شاعران، اديبان، ليکوالان او پوهان بيا د قلم په ژبه د دې ښايستونو بڼ ته نوی رنګ ورکوي.

د منيږ ګل مشاعره د وخت په تېرېدو سره ورو ورو د ولسوالۍ له کچې څخه د ولايت او د ولايت له سطحې څخه د هېواد او سيمې کچې ته خپل حضور لوړ کړ چې د هېواد له ګوټ ګوټ څخه د سږ کال مشاعرې ته د زرګونو ليکوالانو، شاعرانو، اديبانو، پوهانو، حکومتي چارواکو، محصلينو، زده کوونکو، قومي مشرانو، بزګرانو او عامو وګړو سربېره د نړيوالې ټولنې ځينو استازو راتګ د دې ادعا د غوره ثبوت د پخلي تر ټولو ښه نښه ده. د منيږ ګل مشاعرې اوسمهال يوه روښانه بين الافغاني بڼه خپله کړې ده، چې د دغه ستر کلتوري بري له کبله د منيږ ګل ټولو لارويانو، د ميدان وردګو د ولايت اوسېدونکو، د ولايت حکومتي چارواکو او ټول افغان ولس ته د زړه له کومې مبارکي وايو.

د منيږ ګل مشاعره له نن څخه اته کاله وړاندي د ميدان وردګو د ولايت په مرکز ميدان ښار کې د پنجشنبې په ورځ چې د روان ۱۳۸۶ هجري لمريز کال د غويي مياشتې له ۲۰مې نېټې سره برابره ده، د داسې درندو مراسمو په ترڅ کې ونمانځل شوه چې د هېواد په کلتوري تاريخ کې يې سارې کم ليدل کيږي، چې د ميدان وردګو د فرهنګي يون، د ولايت د مقام او د دې ولايت د مشرانو او خلکو د هلو ځلو په وسيله يې ښېل رونق خپل کړی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د منې ګل مشاعرې ته د حکومتي چارواکو له ډلې څخه د میدان وردګو د ولایت پر مقام او اداري پلاوي سرېېره د نشه يي توکو سره د مبارزې وزير حبيب الله قـادري، د عـدليې د وزارت مرستـیال محمـد قاسـم هاشـمزي، د جمهـوری رياسـت د حفـظ او مراقبت رئيس انجنير محمد حسن نواب، د پژواک خبري اژانس مشر دانش کروخـېل، د شمشـاد د تلويزيـون رئـیس عبدالواحـد نظـري، د کابـل د ښـاروالۍ مرسـتیال غـرزي خواخوږي، د ژورنالیستانو د نړیوال مرکز CIG مشر رحيم الله سمندر، د هېـواد نـامتو لیکوال استاد محمداصف صميم، د هېواد نازکخيال شاعر محمد صديق پسرلي، د ويسا ورځپاڼې مسوول مدير محمد زبير شفيقي، د يوناما، ملګرو ملتونو، ايسـاف، د امريکـا د سفارت، ناټو او په ميدان وردګو کې د ترکيې د بيا رغونې د ولايتي ډلې ځینـو اسـتازو هم ونډه اخيستې وه.

سربېره پر دې غونډې ته د پلازمېنې کابل او د ميدان وردګو لـه فرهنګـي ټولنـو او عامو وګړو څخه علاوه له ننګرهار، لغمان، کونړ، غزني، زابل، خوست، پکتيا، پکتيکـا، لوګر، کندهار، هلمند، کندوز، بغلان، مزارشـریف، باميـان او يـو شـمېر نـورو ولايتونـو څخه زياتو مينه والو ګډون کړی وو چې د پژواک د خبري اژانس او ازادۍ د راډيو د راپورونو په بنسټ يې شمېر زرګونو کسانو ته رسېده او مشاعرې ته يې ځانګړې ښـکلا وربخښلې وه.

غونډه د سهار په نهو بجو او دېرشو دقيقو د قرآن عظيم الشان د څو مبارکو آيتونو په تلاوت او ملي سرود په اورولو سره پيـل شـوه. د پرانيسـتونکې وينـا پـه تـرڅ کـې د ميدان وردګو والي ښاغلي عبدالجبار نعيمي راغلو مېلمنو او د منې ګـل مشـاعرې ټولـو ګډونوالو ته ښه راغلاست ووايه او د منې ګل مشاعره يې د سيمې د خلکو تـر منـځ د يووالي او د هېواد د وګړو تر منځ د ارتباط او پېژندنې تر ټولـو غـوره کـړۍ وګڼلـه او دغه بې مثاله نوښت يې په هڅوونکو ټکو کې وستايه. د ميدان وردګو د ولايـت مقـام همدارنګه د خپلې وينا په ترڅ کې هغو پرمختګونو تـه لنـډه اشـاره وکـړه چـې پـه دې وروستيو وختونو او د ژوند په مختلفو ساحو کې د دې ولايت د وګړو په برخـه شـوي دي. نعيمي د هېواد ريښتنی اتل ستر غازي محمدجان خان تاريخي اتلولي په ځـانګړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه یاده کړه چې د هېواد په یوه حساس پړاو کې یې د بهرني تاړاک په وړاندې د افغانانو د ملي پاڅون مشري په غاړه درلوده او هېواد ته یې نه هېرېدونکي خدمتونه کړي دي. نعیمي زیاته کړه چې د میدان وردګو د ولایت مرکز میدان ښار یو سړک او د اوسېدلو د کورونو یوه نوې مېنه یا ښارګوټی یې د ستر غازي محمدجان خان په نوم نومولي دي. نوموړي د خپلې وینا په ترخ کې د کرنې د پخواني وزیر ارواښاد ډاکټر صاحب عبدالوکیل یادونه هم وکړه چې د هېواد او سیمې په کرنیزه سمسورتیا او د باغونو په رواجولو کې یې لویه ونډه تر سره کړې او نوموړی یې د هېواد یو غوره خدمتګار و ګاڼه.

د میدان وردګو د ولایت د مقام تر وینا وروسته د همدې ولایت د هغو کلتوري ټولنو نومونه یاد شول، چې د منې ګل د مشاعرې په هکله یې پیغامونه رالېږلي وو، چې په دې ټولنو کې د جغتو مدني او کلتوري بهیر، دریځ کلتوري ټولنه، میدان ځوانانو ټولنه، چک ادبي ټولنه، لمر ټولنه، ګوربت ټولنه او عهد ټولنه نومونه د یادولو وړ دي. د پیغامونو له اورېدو وروسته مشاعره پیل شوه چې غونډې ته د هېواد زیاتو شاعرانو خپل شعرونه او نظمونه په داسې ماحول کې واورول چې د حاضرینو تودو چکچکو او ولولو بدرګه کول. همدارنګه په نوموړې مشاعره کې ترنم ته هم ونډه ورکړل شوې وه چې د هېواد څو شاعرانو خپل نظمونه د ترنم په ژبه وړاندې کړل، خو له دې ټولو څخه د هېواد د خوږ ژبي شاعر سراجي صاحب ترنم د غونډې د ګډونوالو له خوا په مسلسلو چکچکو او تودو ولولو بدرګه شو، چې مشاعرې ته یې نه هېرېدونکی رنګ وربخښلی و.

د ولسي نظمونو په ترخ کې د چک ولسوالۍ د اوسیدونکي او ولسي شاعر ښاغلي غمګین صاحب شعر د غونډې د ګډونوالو د مسلسلو ولولو وړ وګرځېده، چې په حکومتي چارواکو باندې یې د شعر په ژبه نیوکې کړې وې او هغوی یې د چارو غوره اجرا ته رابللي وو. همدارنګه د نوموړي له نظم څخه په مشاعره کې د بیان د ازادۍ د اصل د رعایت یو ښه تصویر ځلېده، چې حکومتي چارواکو د نوموړي کلام په ژور دقت سره اورېده او هېڅ راز منفي عکس العمل د هېچا له خوا نه تر سترګو کېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې خبرې يادونه هم اړينه ده چې د مشاعرې په ترڅ کې د رښتينې ډيموکراسۍ اصل په بشپړه توګه رعايت شوی و او يو زيات شمېر داسې شعرونه د هېواد د شاعرانو له خوا ولوستل شول، چې په روانو حالاتو او د حکومتي چارواکو په کړو وړو باندې له ګنېو او هراړخيزو نيوکو څخه ډک وو، خو د بيان د ازادۍ يوه داسې ښه په مجلس باندې حاکمه وه چې د غونډې د ټولو ګډونوالو د خوښۍ وګرځېد.

په دې لړ کې د ترانو د ټيمونو هم کمی نه وو او د شعرونو په منځ منځ کې به هغو ترانو ته ځای ورکول کېده چې د ميدان وردګو ولايت د ښوونځيو، لېسو او مدرسو ټيمونو په دې هکله برابرې کړې وې، چې په دې لړ کې د چک د دارالايتام، د شهادت د ديني مدرسې، د رستم خېلو د ښوونځي، د حضرت عمر فاروق د لېسې، د خالد بن وليد د ليسې او آب بهران د شهيدانو د ښوونځي د ترانو ټيمونو خپلې ترانې ولوستې، چې نوموړي ټيمونه د ځينو ولايتي چارواکو له خوا په نغدي ډاليو ونازول شو .

د مشاعرې له لومړۍ نيمايي برخې څخه وروسته د هېواد وتلي ليکوال، اديب او شاعر استاد محمداصف صميم ته بلنه ورکړل شوه، چې د خپلې خوږې وينا په وسيله د منې ګل مشاعرې ته نوره ښکلا هم ور وبخښي.

استاد صميم دغه راز غونډې د هېواد د خلکو د يووالي، پرمختګ، تجربو د شريکولو، هر اړخيزې پېژندنې او ښېرازۍ په لاره کې يو مثبت ګام وګاڼه چې له ننګرهاره تر کندهاره، له ميدان وردګو تر کندوزه او له بغلانه تر خوست او پکتيا پورې د هېواد په ګوټ ګوټ کې دايرېږي او د ميدان وردګو والي يې په دې لړ کې د يوه هڅاند شخصيت په توګه ياد کړ.

استاد صميم د منې ګل په مشاعره کې د بيان ازادي د وخت يوه لويه لاسته راوړنه وګڼله چې د هېواد کلتوري يون په بشپړې ازادۍ سره خپل کلام پرته له کومې وېرې او سانسور څخه د چارواکو په مخ کې بيانوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه استاد صمیم زمور د هېواد د خلکو او چارواکو هغه دود ته ګوتنیونه وکړه چې خپلې چارې په خپل وخت سر ته نه رسېږي، بلل شوي کسان په خپل وخت غونډو ته نه راځي او زمونږ مجلسونه په خپل ټاکلي وخت تدویر نه مومي، چې د نوموړي په خبرو کې د وخت اهمیت ته اشاره وه چې مراعات یې باید وشي او زمونږ هېوادوال یې په ګټورو څېړونو تېر کړي.

وروسته د میدان وردګو والي ښاغلي عبدالجبار نعیمي د هغو د مشبتو کړنو له کبله د میدان وردګو د ولس او ځینو ټولنو له لوري په یو شمېر مډالونو او ستاینلیکونو وویاړل شو، چې په لاندې ډول دي:

د ژورنالیستانو د دفاع د کمېټې مډال چې د همدې کمېټې د مشرتابه پلاوي د غړي ښاغلي فضل ربي وردګ له خوا د میدان وردګو والي ته ډالۍ شو.

د ګوربت په نامه جوړ شوی مډال چې د میدان وردګو د ولس له خوا د همدې ولایت مقام ته د نوموړي د غوره خدمتونو له کبله ډالۍ شو او د سیمې د یوه سپین ږیري حاجي فتح محمد په لاس هغه ته ورکړل شو.

د پژواک خبري اژانس ستاینلیک چې د همدې اژانس د رئیس ښاغلي دانش کروخېل له خوا د میدان وردګو د ولایت مقام ته ډالۍ شو.

باید وویل شي چې یو شمېر ستاینلیکونه د ویسا د ورځپاڼې د مسوول مدیر ښاغلي محمد زبیر شفیقي له خوا هم په هغو کسانو باندې وویشل شول چې د منې ګل د مشاعرې په بنسټ ایښودلو کې یې مثبت رول ادا کړی، چې زیاترو کسانو یې د سږ کال په مشاعره کې ګډون هم نه درلود.

د منې ګل مشاعره د غرمې له ډوډۍ او د ولایت د ودانۍ د مخې په پارک کې د اروابناد ډاکټر صاحب عبدالوکیل د یادګاري څلي د بنسټ د ډبرې د ایښودلو تر مراسمو وروسته د ماسپښین په دریو بجو پای ته ورسېده.
د منې ګل د مشاعرې ویندویان هر یو ګل آغا احمدي، نذیراحمد نذیر، محب الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

منیب او هوډمن وو او د مشاعرې د مجلس مرستندیه کمېټه له همت الله امین زي، عبدالودود پښتونځار، مطیع الله اباسین او عبدالله شېرزي څخه تشکیل شوې وه.

د منې ګل د دویزې مشاعرې په ویاړ د هېواد له ګوټ ګوټ څخه یو شمېر فرهنګي ټولنو، ادبي بهیرونو او د ژورنالیستانو کمېټو او انفرادي اشخاصو هم خپل پیغامونه رالیږلي وو، چې نومونه یې په لاندې ډول دي:

د ننګرهار ادبي بهیر، خوست خپلواکه ادبي ټولنه، لغمان ادبي بهیر او د ژورنالیستانو ټولنه، رڼا کلتوري مرکز، د تخار ولایت د سرحدي ځواکونو مشر تورنجنرال عبدالظاهر قدیر، د لغمان والي محترم محمد ګلاب منګل، د ختیځ زون د ژورنالیستانو د دفاع کمېټه، د خوست د فرهنګیانو خپلواکه ټولنه، د لغمان د خپلواکو ژورنالیستانو ټولنه، د ژورنالیستانو د دفاع کمېټه، د ژورنالیستانو خپلواکه ټولنه او د افغانستان د ځوانانو نړیوالې ټولنې خپل پیغامونه د منې ګل مشاعرې ته رالیږلي وو.

د مشاعرې په لړ کې د میدان وردګو د ولایت د مقام له خوا د هغو شعرونو د ټولګې د چاپ ژمنه وشوه، چې د هېواد له ګوټ ګوټ څخه راغلو شاعرانو د منې ګل د مشاعرې په ترڅ کې ولوستل.

د دې خبرې یادونه هم ضروري ده چې د منې ګل له مشاعرې څخه د مخه د غزل شپه هم د میدان وردګو د ولایت په مرکز میدان ښار کې ونمانځل شوه، چې مشاعرې ته راغلو زیات شمېر مېلمنو او کوربنو شاعرانو خپل نظمونه، غزلې او شعرونه په کې ولوستل او د ولایت مقام او نور چارواکي د شپې تر ډېره وخته پورې له راغلو مېلمنو سره یو ځای د غزل شپې په مجلس کې ناست وو.

باید وویل شي چې منې ګل د لومړنی کال د دودیزې کلنی مشاعرې لګښتونه د دې ولایت د مقام او ایشیا فونډېشن موسسې له خوا برابر شوي وو، چې مننه او کورودانی ورته وایو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم- ادبي، فرهنګي او علمي چاپ شوي اثار

د میدان وردګو ولایت د مقام فرهنګی کمېټې تراوسه پورې ۳۵ بېلا بېل علمي، هنري او شعري کتابونه په خپل مالي لګښت طرحه، کمپوز، ډیزان او چاپ کړي دي، چې د فرهنګ او ادب په برخه کې د هېواد په کچه بې ساری پرمختګ دی، چې راتلونکی تاریخ او فرهنګی کړئ به پرې وویاړي. په چاپ شوو کتابونو کې داسې کتابونه هم شته چې د کمیت له پلوه پرې د ډېرو کتابونو لګښت راغلی، چې په واقعی توګه داسې کتابونه دي، چې د پښتو ادب، سیاست او فرهنګ د بډاینې په برخه کې یې ساری نه لیدل کېږي. د استاد صدیق پسرلي کلیات او اروانښاد ګل پاچا الفت نثری کلیاتو څخه د بېلګې په توګه یادونه کوو، چې دواړه کلیات په داسې صحافت او ښکلې بڼه چاپ شوي چې د اطلاعاتو او فرهنګ وزارت د مرستیال پوهنمل غلام نبي فراهی په وینا: ((د غزلبڼ کتاب په کتو ما فکر وکړ چې څو کتابونه شاید سر په سر ایښي وي، خو داسې فکر مې نه کاوه چې دا دې یو کتاب وي، خو ماشاءالله دا د غزلونو داسې بڼ دی، چې کولی شی پښتو ژبه د غزل په برخه کې له نورو کتابونو سره سیاله کړي)).

لیکوال زبیر شفیقي یې بیا په اړه وایي: ((کله به چې موږ بهرنیو هېوادونو څخه د لیدنې پرمهال داسې کتابونه لیدل چې په لیدو به یې د هغې ژبې بډاینه موږ ته ښودل کېده، خو اوس له نېکه مرغه د الفت نثري کلیاتو او غزلبڼ کتابونو په چاپ سره پښتو ژبه د نورو ژبو سیاله کړه)).

د نړیوال شهکار(جګړه او سوله) اثر پښتو چاپ شوي:

د بهرنیو چارو وزارت د ستوري په مانۍ کې د نړیوال شهکار اثر د جګړې او سولې کتاب د پښتو ژباړې د کتاب په ویاړ غونډه وشوه، چې په دې غونډه کې د دې وزارت سیاسي مرستیال جاوېد لوین او د میدان وردګو پخواني والي محمدحلیم فدایي سربېره یو شمېر ادبپوهانو، لیکوالانو، ژورنالیستانو او د پښتو ادب نږدې (۱۷۵) تنو مینه والو برخه اخیستې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګډونوالو ته د بهرنیو چارو وزارت د ستراتیژیکو مطالعاتو رییس (ډاکټر فرامرز تمنا) له خوا د ښه راغلاست ویلو ترڅنګ نوموړي د دکتور لطیف بهاند د هڅو او نه ستړي کېدونکو هلو ځلو ستاینه وکړه.

وریسې د دې وزارت سیاسي مرستیال جاوېد لودین دغه نړیوال شهکار په دیپلوماتیک بهیر کې د پیاوړتیا او په ځانګړي ډول په ادبیاتو کې د لطیف بهاند د کلونو کلونو زحمتونو هغه ستره پانګه وبلله، چې د میدان وردګو د پخواني فرهنګپال والي محمدحلیم فدایي په مالي لګښت او هڅو تر لوستونکو ورسېده.

جاوېد لودین اندېښنه څرګنده کړه چې اوس هم په افغاني ټولنه کې د کتاب د لوست او د کتاب اخیستلو فرهنګ هماغسې د رکود په حالت کې دی، چې له امله یې د لیکوالو او ژباړونکو زحمتونه ژر تر خلکو په لیکلې بڼه او د کتاب په شکل نه رسیږي، خو داسې د فدایي صیب په څېر فرهنګي ستې دکتاب ارزښت ته په کتو د کتاب چاپ ته اوږه ورکوي او تر خلکو یې وړیا رسوي.

غونډې د دغه نړیوال شهکار (جګړې او سولې) اثر چاپوونکي او میدان وردګو پخواني فرهنګپال والي، چې تراوسه یې د خپل ماموریت په څلورو کلونو کې د پښتو ادب د بډاینې په موخه (۴۴) بېلابېل فرهنګي اثار چاپ کړي او تر خلکو یې رسولي دي، وویل: ((د جګړې او سولې د نړیوال شهکار د ناول ژباړه د فرهنګي دیپلوماسی او افغان ادب په ډګر کې یو اساسي لومړی قدم دی، که غواړو چې ټولنه مو له نورو زده کړه وکړي، د هغوی د ترقي او زوال اصلي لاملونه معلوم کړو، د نورو مهمو کتابونو ژباړه زموږ ملي ژبو ته وړاندیزوم. په دغې تګلاره کې زموږ لپاره دا اړینه ده، چې له عقلانیت سره معنویت هم له نظره ونه غورځوو، او دا کېدای شي زموږ د داخلي او خارجي سیاستونو نه بېلېدونکي توکي وي. علم، عقلانیت، معنویت، عدم تشدد، سوله ییزه مبارزه، پرمختګ، اخلاق، قانونیت او عدالت چې د (توحید، نبوت او اخرت) په اصولو ولاړ و، ولې ځپل شوي، کمزوري شوي او حتی د دې معکوسې تګلارې مو خپلې کړې دي)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جګړې او سولې د نړيوال شهکار د ليکونکي تولستوي او ژباړونکي لطيف بهاند د هڅو په اړه د علومو اکاډمۍ غړي سليمان لايق په خپله ليکلي اورده مقاله کې وويل: ((تولستوی د ټولنې ناخوالو او په هغه وخت کې د جنګونو او سولې اهميت ته په کتو دغه مرغلرې په شپږو کلونو کې د کتاب په بڼه راټولې کړې، چې بيا وروسته دغه کتاب د نړۍ په لسګونو ژبو وژباړل شو، چې له نيکه مرغه اوس د تکړه مبارز دکتور لطيف بهاند په هڅو په نژدې (۱۰) کلونو کې پښتو ژبې ته وژباړل شو، خو د ميدان وردګو ولايت مقام په مالي لګښت له نيکه مرغه چاپ شو، چې نن يې موږ او تاسو د دغې پرتمينې غونډې ګډونوال او شاهدان يو)).

د دري ژبې تکړه ليکوال رهنورد زرياب صيب په خپلو خبرو کې د لطيف بهاند هڅې وستايلې او ويې وويل، چې پښتو ژبې ته د دغه مهم اثر ژباړه موږ ته دا راښيي چې اوسمهال پښتانه ليکوال د دې ژبې د بډاينې لپاره د نړۍ ډېر مشهور لوی لوی اثار چې کلونه کلونه وخت ته اړتيا لري، ژباړي او د هغوی تجربې او اندونه خپلې ټولنې ته رسولی شي. نوموړي زياته کړه: په څلورو ټوکونو او په (۲۷۰۰) مخونو کې په ښه کاغذ او ډبلې رنګه پوښتې کې د دې اثر چاپول هم څه اسانه کار نه دی، بلکې دا کار د ښاغلي فدايي هغه فرهنګپالنه موږ ته راښيي چې خپل ادب سره يې لري او په عمل کې يې پالي.

د ملي راډيو تلويزيون مشر او تکړه ليکوال زرين انځور وويل: د لطيف بهاند هڅاند او کلک هوډ زموږ ټولې فرضيې ناکامې کړې، ځکه هغه وخت چې لطيف بهاند د دغه اثار په ژباړه پيل وکړ، نو ما هماغه وخت وويل چې د دغه ستر کتاب ژباړه د بهاند له حوصلې او بوختياوو څخه لوړه ده، نو ځکه مې ډاکتر جنبش ته د دغه کتاب د ژباړې په اړه سلا ورکړه، خو نن بهاند صيب په عمل کې ثابته کړه چې د دې ستر نړيوال اثر برعلاوه نور داسې اثار هم خپلې ژبې ته ژباړلی شي.

نوموړي هم په خپل وار سره د ښاغلي فدايي د فرهنګي هڅو ستاينه وکړه او د پښتو په ادب کې د (۴۴) علمي کتابونو چاپول يې يوه ستره لاسته راوړنه ياده کړه، خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیله یې وکړه، چې د کتابونو د چاپ دغه لړۍ ته باید نورو فرهنګي ملګرو په مټ دوام ورکړل شي.

د علومو اکاډمۍ غړي نبي صلاحي هم په خپلو خبرو کې د دغه مهم او ستر اثر ژباړه او چاپ د پښتو ادب په فرهنګ او بډاینه کې یو مهم ګام وباله او د کتاب د ژباړې په دغه اوږده او د ستونزو ډکه لاره کې یې د ښاغلي بهاند کلک هوډ وستایه.

په پای کې د دغه مهم نړیوال شهکار ژباړن دکتور لطیف بهاند له هغو ټولو کسانو څخه مننه او ستاینه وکړه، چې د کتاب د ژباړې په چارو کې یې ورسره مرسته کړې، د ده لاسنیوی یې کړی او ان ځینې وخت یې پرې نیوکې هم کړې دي، خو بهاند خپلې خبرې د ښه ثبوت لپاره د جګړې او سولې د فلم لومړۍ خبره کوي چې وایي: (د نړۍ ډېر ستر کارونه د ساده قدم نه پیلېږي) او ما هم دغه ژباړه له ساده قدم نه پیل کړه.

ښاغلي بهاند وویل: د دغه نړیوال اثر خوند په روسي ژبه کې شاید تر هرې ژبې زیات وي، ځکه لیکوال یې روسی دی او پښتو ژباړه یې هم شاید ټول خوندونه له ځان سره ونه لري، خو بیا هم ما هڅه کړې خپلې ټولنې ته یې په خپله ژبه وړاندې کړم.

بهاند له ټولو لیکوالو او فرهنګي کړیو او راغلو ګډونوالو څخه مننه وکړه، چې د مخکتنې په نوم جوړې شوې غونډه کې یې ګډون کړی، نوموړي د میدان وردګو د پخواني والي او فرهنګپال شخص محمدحلیم فدایي او د ده له کاري ټیم نه ځانګړې مننه وکړه، چې د دغه مهم اثر چاپ مالي لګښت ته یې اوږه ورکړه او د دوی په هلوځلو دغه کتاب د لوستونکو لاسونو ته ورسېد.

د غونډې په پای کې په راغلو ګډونوالو باندې دغه مهم اثر ووېشل شو.

د یادونې وړ ده چې جګړه او سوله کتاب نږدې په (۲۷۰۰) مخونو کې په ښه کاغذ او ډبله پښتۍ په څلورو برخو کې د زرو ټوکو په شمېر په عالي کیفیت د میدان وردګو ولایت د پخواني والي او فرهنګپال شخصیت محمد حلیم فدایي په هڅو د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولایت مقام په مالي لګښت او د مومند خپرندویې ټولنې په تخنیکي مرسته چاپ شوی دی.

دا استاد صدیق پسرلي غزلبڼ وغوړیده پر کتاب تبصره

غزلبڼ چاپولو له د کابل په «ستار هوټل» کې د هېواد د نوماند غزلبول استاد محمد صدیق پسرلي د غزلونو ټولګې «غزلبڼ» مخکتنه وه، چې په لسګونو د شعر او ادب مینه والو او لیکوالانو په کې برخه واخیسته.

په دې غونډه کې چې د میدان وردګو پخواني والـي حلیم فـدایي لـه خـوا جـوړه شوې وه، د استاد صدیق پسرلي پر شعر او هنر په زړه پورې خبرې وشوې، نورالحبیب نثار، سالک او استاد حبیب الله رفیع د ښاغلي شاعر د غزلبڼ د شعري ښکلا او ځانګړتیاوو په باب لیکنې واورولې، چې د استاد پسرلي د غزلونو د ارزښتونو، سبک او ځانګړتیاوو په اړه یې تفصیلي رڼا پرې اچولې وه.

د ملي راډیو تلویزیون مشر نقاد او د پاخه قلم خاوند محمد زرین انځور، استاد پسرلی د عصر ستر او استازی غزلبول وباله. ښاغلي نثار له اطلاعاتو او فرهنګ وزارت نه وغوښتل چې استاد پسرلي ته د «ملک الشعرا» لقب ورکړي، چې په رښتیا یې حقدار دی.

استاد پسرلي تر نیمې پېړۍ زیات عمر له شعر په تېره غزل سره په مراقبه او مشاهده کې تېر کړی او غزل یې د خوږلني او معنا دواړو له اړخه کمال ته رسېدلی دی.

د استاد پسرلي په «غزلبڼ» کې د ده ۱۱۵۶ غزلې راټولې شوي، چې زرګونه بیتونه جوړوي او دا د کمیت او کیفیت دواړو له اړخه د پښتو شاعرۍ په تېره د پښتو غزل ډېره ویاړمنه برخه جوړوي.

د یادونې وړ ده چې استاد پسرلی د کندوز په چاردره کې زیږېدلی او اصلاً د غزني اوسېدونکی دی. پر هېواد د سره پوځ له یرغل وروسته پېښور ته کډوال شو او هلته یې د «سپیدې» مجلې له خپراوي سره یو ادبي غورځنګ پیل کړ، چې وروسته د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادبي بهير په اونيزو منظمو غونډو کې په يوه لوی ادبي حرکت بدل شو چې په لسګونو ځوانانو يې د نثر او نظم ډګر ته راوايستل.

د استاد پسرلي «غزلبڼ» د ميدان وردګو ولايت مقام له خوا په لويه کچه په ښکلي سپين کاغذ او غوره پښتۍ چاپ او د شعر او ادب مينه والو ته ډالۍ شوی دی.

د الفت نثري کليات

د استاد الفت د هنری نثرونو لويه او بشپړه مجموعه (لومړی او دويم ټوک) دي، چې د الفت نثري کليات نوميږي، په ۱۳۸۹لمريز کال کې د ميدان وردګو ولايت د مقام له خوا د زرو ټوکونو په شمېر اسد دانش په چاپځی کې په ښکلې کچه او ښه چاپ او خپره شوې ده. دغه کتاب د هېواد د مشر استاد او څېړونکي پوهنمل عبد الخالق رشيد اوسياسی څېړونکي او ليکوال ښاغلي محمد زبير شفيقی په لنډو ارزوونکو ليکنو پسې د ليکوال او شاعر د کابل پوهنتون استاد پوهنمل محمد اسمعيل يون په اوږدې سريزې سره پيل شوی دی. د ياد کتاب لومړی او دويم ټوک يو ځای په ۷۶۲ مخونو کې د ښاغلي استاد يون صيب او عبدالرحيم بختانی له خوا راغونډ شوي دي. د کتاب په پيل کې د يون صيب له خوا د استاد الفت د ژوند او اثارو په هکله رڼا اچول شوې ده.

افغاني اوسنۍ رسنۍ

دغه اثر د خوږ ژبي شاعر، ليکوال، سياستوال، هنرپال او ويناوال ښاغلي استاد پوهندوی محمد اسمعيل يون د ماسټرۍ دورې تېزس دی، چې د ۱۳۸۰-۱۳۸۷ کلونو رسنۍ په کې څېړل شوي، لارښود استاد يې پوهنوال محمدصابر خويشکی دي، پوهنوال دوکتور عبدالخالق رشيد يوه لنډه يادونه وربانديې کښلې ده، نوموړی کتاب په ۱۳۸۷ ل کال په غبرګولي مياشت کې د زرو ټوکونو په شمېر خپور شوی دی. کتاب په ۲۰۹ مخونو کې د يون کلتوري يون خپرندويې ټولنې له خوا د ميدان وردګو ولايت د مقام په مالي ملاتړ چاپ او خپور شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصوف او ادب

یاد اثر د کابل پوهنتون د یوه ځوان لیکوال، څېړونکي، ژباړن او شاعر پوهیالي اجمل ښکلي دی او په ۱۳۸۹المریز کال د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت د منې ګل د لسمې دودیزې مشاعرې په ویاړ د زرو ټوکونو په شمېر چاپ او خپور شوی دی. د کتاب په پیل کې د پښتو ژبې د پیاوړي څېړونکې، شاعر او لیکوال استاد محمداصف صمیم او تکړه لیکوال او ژورنالست پوهندوی استاد فضل ولي (ناګار) نمانځنې راغلې دي. ښاغلی ښکلی د هېواد د یو څو هغو څېړونکو له ډلې څخه دی، چې کار یې په څېړنه او هنر کې د اوسنیو غوښتنو تر پولې تر ډېره بریده بریښي. دغه اثر په ۸۹ مخونو کې د تصوف تعریفونه، ډولونه، ارزښت، تاریخ، له اسلام پرته تصوفی ډلې او مشهور تصوفي ښوونځي او داسې نور موضوعات د تصوف په هکله تشریح کړي دي. د کتاب په پښتي د لیکوال د چاپ شوو اثارو نومونه هم لیکل شوي دي.

د کرېملین په زړه کې

د کرېملین په زړه کې (د مسکو یونلیک) د یو بل ځوان پښتون لیکوال او شاعر استاد پوهندوی محمد اسمعیل یون اثر دی، چې په ۱۳۸۹ ل کال د یون کلتوری یون په نوم د اړوندې ټولنې له خوا د میدان وردګو ولایت مقام په مالي سمبالتیا د زرو ټوکونو په شمېر چاپ او خپور شوی دی. د کتاب په پیل کې د پښتو ژبې د پیاوړي شاعر او لیکوال ښاغلي ډاکټر شېرحسن حسن او تکړه لیکوال او ژورنالست محمدطاهر کانې لیکنې راغلې دي. ښاغلی یون د مسکو ښار داسې را پېژني، لکه چې موږ هم له یون سره په دغه سفر کې ملګرتیا کړې وي او هغه ځای مو په خپلو سترګو لیدلی وي، چې دا د لیکوال هنریت موږ ته را په ګوته کوي. دا ډول هنر د اوسنیو غوښتنو تر پولې تر ډېره بریده بریښي. دغه یونلیک په ۳۱۱ مخونو کې له رنګه انځورونو سره یو ځای د ښاغلي وفاءالرحمن وفا له خوا د لیکوال په لنډ ژوند لیک سره پای ته رسېدلی دی.

هنداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

هنداره د هېواد د پياوړي ليکوال او تاريخپوه استاد حبيب الله رفيع اثر دی، چې موضوع يې د ټولنې د پخوانۍ او معاصرې ټکنالوجۍ ترمنځ توپير او تدريجي پرمختګ دی، چې انسانانو د خپل ژوند د پرمختګ له پاره خپل فکر څه ډول په کار اچولی او څومره اسانتياوې يې رامنځ ته کړې دي. نوموړی کتاب په خپله منځپانګه کې څو ځای رنګه عکسونه هم لري، چې د مطلب د ښه وضاحت له پاره له کتاب سره چاپ شوی، چې په زړه پورې دی او په خپله رنګينه ښکلا کې د افغانستان د تاريخ ځينې برخې پـه پټه خوله د لوستونکو مخې ته ږدي. دغه کتاب دولس لوی عنوانونه او ۱۵۱ مخونه لري، چې په افغان مسلکي مطبعه کې د ۱۰۰۰ټوکه په تعداد د ميدان وردګو ولايت مقام په مالي لګښت چاپ شوی دی.

د پنځاګون تر څنډو

د پنځاګون تر څنډو (د واشنګټن علمي يونليک) د ځوان شاعر او ليکوال پوهندوی استاد محمد اسمعيل يون اثر دی، چې په ۱۳۸۷لمريز کال د يون کلتوري بهير لـه خـوا چې مالي لګښت يې د ميدان وردګو ولايت مقام له خوا ورکړل شوی، د اسد دانش په چاپخونه کې د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر چاپ شوی دی، په ۳۰۰ مخونو کې يې چاپ شوی دی.

د غزلبڼ شاعر

دا د هغو بېلا بېلو سياستوالو، شاعرانو ، ليکوالو او روښانفکرانو د مقالو او ليکنو ګڼه کتاب دی، چې د غزلبڼ کتاب په اړه يې په کې خپل نظريات وړاندې کړي دي. دغه کتاب د ځوان شاعر، ليکوال ښاغلي ادم خان سيرت له خوا راټول، تدوين او ترتيب شوی دی. دغه کتاب سريزه په خپله د کتاب ليکوال کښلې ، دا اثر۱۵۲ مخونه لري او په ۱۳۹۱لمريز کال کې د ميدان وردګو ولايت د مقام د فرهنګي ټولنې لـه خـوا د زرو ټوکو په شمېر چاپ او خپور شوی دی.

په کور يو لېونی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د میدان په شنو درو، له منو ډکو باغونو، په دنګو دنګو چنارونو او یخچالینو اوبو باندې د هغه مین شاعر، ژورنالیست او لیکوال ښاغلي محمد انور وفا سمندر ناول دی، چې د ژوند په کاروان کې یې لوړ او جادوګر هنر پخه ملتیا کوي. دغه لوړ هنري اثر په ۱۳۸۸ل کال د لومړي ځل لپاره د زرو ټوکو په شمېر چاپ او خپور شوی دی. د «په کور یو لېونی» ناول په ۲۸۵ مخونو کې او ۲۴ برخې لري. پر یاد اثر سریزه ځوان لیکوال او خوږ ژبي شاعر ښاغلي نورمحمد لاهو له خوا لیکل شوې، خو له سریزې سربېره د افغانستان نصاب د پراختیا او درسي کتابونو علمي –مسلکي غړی ښاغلي محمد عزیز تحریک له خوا هم په یادونه په کې شوې ده. په کور یو لېونی سرلیک لاندې ناول د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت چاپ شوی دی.

محمد ارسلان سلیمي د هېواد پیاوړې څېره:

محمدارسلان سلیمي هغه اثر نوم دی، چې د تکړه لیکوال ګل اغا احمدي وردګ له خوا لیکل شوی دی، سریزه ورباندې محمد حامد حلیمي لیکلې، تکړه لیکوال علم ګل سحر هم وربادنې لنډې خبرې کړې دي، امین الله عادل او غلام ولي نوري خپل نظریات وربادنې لیکلي دي.

نوموړی کتاب د منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ، د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت، چې ۱۷۳مخونه لري، د ۱۰۰۰ټوکونو په شمېر د اسد دانش مطبعه کې چاپ شوی دی. چې د پښتو ادب د ستر خدمتګار اروښاد محمد ارسلان سلیمي ژوند لیک دی چې د خپل ویاړلي ژوند تر پایه یې د افغانستان د خلکو خدمت په ډېر اخلاص، صداقت او ایمانداری سره وکړ او د هېواد د معاصرې ښوونې او کلتوري نوښتونو د بنسټ ایښودونکی، زیارکښ او مخکښ مشر ګڼل کیږي.

فلسفه:

فلسفه د ځوان لیکوال ښاغلي محب الله زغم اثر دی، چې د ماشومانو له پاره یې نهه کیسې او پنځه طنزونه په کې لیکلي دي. ژبه یې خوږه، روانه او له تلوسې ډکه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوموړی کتاب هم منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ، د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت په ۷۶ مخونه کې چاپ شوی دی. نوموړی اثر استاد اسد الله غضنفر ته ډالۍ شوی، چې د ماشومانو د ادب په لاره کې یوه لویه لاسته راوړنه ګڼل کیږي.

د بدیع فن او پښتو شاعري:

دا کتاب د تکړه څېړونکي او لیکوال پوهنیار استاد محمد ابراهیم همکار اثر دی. نوموړی اثر یې د ارواښاد پوهاند عبدالشکور رشاد او عبدالرووف بېنوا پاکو ارواحو ته ډالۍ کړی دی. دا کتاب د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت په ۱۳۸۸لمریز کال د زرو ټوکونو په شمېر په ښکلې کچه او بڼه چاپ او خپور شوی دی. دغه کتاب د مشر استاد او څېړونکي محمداصف صمیم او پوهنیار سیدغني غني له خوا په اوږدې سریزې پیل شوی دی. یاد کتاب چې د منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ چاپ شوی، په ۲۲۶ مخونو او اتو څپرکو درلوونکی دی.

اتمه منې ګل مشاعره

اتمه منې ګل مشاعره د ځوان لیکوال او خوږ ژبي شاعر ښاغلي عبدالودود پښتونځار د اتمې منې ګل مشاعرې بشپړ راپور دی، د لیکوال ښاغلي ګل اغا احمدي وردګ له لنډې لیکنې وروسته سریزه د کتاب د لیکوال له خوا لیکل شوې ده، دا کتاب په ۱۳۸۷لمریز کال د اسد دانش مطبعې د تخنیکي څانګې له خوا د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر د میدان وردګو ولایت مقام مطبوعاتی دفتر له خوا د منې ګل دودیزې مشاعرې په ویاړ په ۱۰۴مخونو کې چاپ او خپور شوی دی.

وروستی ساه

دا اثر د دې سیمې د یوه تنکي ځوان شاعر او لیکوال ښاغلي محمداصف عمر ناولګوتی دی، چې په ۱۳۸۸لمریز کال کې یې بشپړ کړی او په همدې کال د منې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر خپور شوی دی. د کتاب په لومړیو دریو مخونو کې د لیکوال له خوا ډالۍ، مننلیک او یوه وړه سریزه کښل شوې او ورپسې د ناول موضوع، چې غالبا د لیکوال مطلب به هغه لمبې وي چې د یوه افغان ځوان له زړه څخه د مینې پر مهال په خیالي ډول پورته کیږي، انځور شېي، په۱۲۰ صفحو کې ځای شوې ده.

د پنجرې شاته

د میدان د سیمې د ځوان شاعر او لیکوال او ژورنالیست احمد تکل درېیم شعري جونګ دی، چې په۱۳۸۸لمریز کال د میدان ورد ګو ولایت مقام په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ د دانش په خپرنځۍ کې د زرو په ټوکو چاپ شوی دی. پر دغه کتاب د لیکوال له خوا سریزه نه ده کښل شوې او په ۱۳۴ مخونو کې یې ۱۰۲ شعرونه ځای شوي دي، چې ډېری یې غزلونه دي او د نظمونو په ګډون نور شعري ډولونه هم لري.

لرغونی افغانستان

لرغونی افغانستان د هېواد د نامتو لرغونپوه پوهنوال استاد رسول باوری د مقالو ټولګه ده، چې د افغانستان د لرغونو سیمو په هکله په زړه پورې معلومات لوستونکو ته په مخ کې ږدي.

یاد کتاب د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ، په۳۱۵مخونو کې په ۱۳۸۸لمریز کې د اسد دانش مطبعې له خوا په کابل کې چاپ شوی دی.

کاروان خبرې کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

«کاروان خبرې کوي» د پیرمحمد کاروان د هنري خبرو، لیکنو او نظریو ټولګه ده چې د ښاغلي بازمحمد عابد سره راټولې کړي او د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ په ۱۳۸۸لمریز کال د کابل په نوې ښار کې د دانش خپروندویې ټولنې له خوا د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر چاپ او خپور شوی دی. د دغه کتاب په لومړیو دوو مخونو کې د راټولوونکي له خوا لنډه لیکنه راغلې او وروسته په ۱۳۰ مخونو کې راغونډ شوي دي.

دراوی

دراوی په خیالونو کې تصویر جوړوونکی د ځوان شاعر او لیکوال ښاغلي ومان نیازي شعري ټولګه ده، دغه کتاب په ۱۳۹۱لمریز کال د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت د زرو ټوکو په شمېر چاپ او خپور شوی دی. د دغه کتاب په پیل کې د ښاغلي استاد محمد صدیق پسرلي په پنځو مخونو کې ارزوونکې خبرې شوې، وروسته ډاکټر بازمحمد ښادمن له خوا هم یوه لیکنه شوې، وروسته ځوان لیکوال او شاعر علم ګل سحر د کتاب لیکوال په لنډ انداز، خو په هنري بڼه لوستونکو ته وروپېژندلی دی. نوموړی کتاب په ۱۵۴ مخونو کې چاپ شوی دی.

د ښیښې زړه

دا اثر د شاعر او لیکوال محمدحسن حقیار لومړی شعري جونګ دی او په ۱۳۸۸لمریز کال د میدان ورد ګو ولایت مقام په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ د دانش په خپرنځي کې د زرو ټوکونو په شمېر چاپ او خپور شوی دی. د کتاب په پیل کې د پښتو ژبې د پیاوړي څېړونکي او لیکوال استاد پوهاند عبدالشکور رشاد له خوا تقریظ لیکل شوی او داسې معلومیږي چې دا شعری ټولګه د ارواښاد پوهاند استاد رشاد له مړینې څخه دمخه چاپ ته چمتو وه. ښاغلی حقیار د هېواد د یو شو هغو شاعرانو له ډلې څخه دی، چې کار یې په شعري هنر کې د اوسنیو غوښتنو تر پولې تر ډېره نږدې بریښي. د دغې ټولګې په ۱۱۹ مخونو کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظمونو، رباعي، څلوریزو په ګډون د حقیار ۱۱۰ شعرونه راغونډ شوي دي، خو ډیری یې غزل دي. کتاب د ښاغلي حقیار په لنډ ژوند لیک سره پای موندلی دی.

اندونه [ژورافکار]

د دې کتاب عربي نوم یې «النظرات» د مصر هېواد د نوموتي لیکوال استاد مصطفی لطفي منلوطي د لوړ ټولنیز فکر مجموعه ده، چې د پښتو ادب د هڅاند لیکوال او ادبپال ښاغلي امین الله عادل په پښتو ژبه ژباړلی دی، د ژباړن په سریزې سربېره استاد محمداصف صمیم هم پرې سریزه کښلې ده. نوموړی کتاب په ۱۳۸۸لمریز کال د زرو ټوکو په شمېر د اسد دانش مطبعې له لوري د میدان ورد ګو ولایت د مقام په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ چاپ او خپور شوی دی. دغه کتاب په ۱۴۹ مخونو کې ۳۸ په زړه پورې عنوانونه لري.

از آزادی بیان تا تروریزم

دغه کتاب د افغانستان د ښځینه فعالې غړې لیکوالې اغلې لیلا خرم د مقالو ټولګه ده، چې د ویسا ورځپاڼې له لارې وخت پر وخت خپرې شوې دي، دافغانستان روان حالات یې ګام پر ګام څېړلي او د هغه تصویر یې د خپلو لوستونکو په مخ کې ایښی دی. دا کتاب د افغانستان مظلوم ولس ټولو خویندو او ورونو ته ډالۍ شوی او د ویسا ورځپاڼې مسوول مدیر ښاغلي محمد زبیر شفیقی پرې سریزه کښلې ده. یاد اثر د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ چاپ او خپور شوی دی. دغه کتاب په ۱۷۱ مخونو کې په ۲۰۰۹ز کال د زرو ټوکو په شمېر د اسد دانش مطبعي له لوري په کابل ښار کې چاپ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولنپوهنه او په اړه يې بنسټيز اندونه

د ميدان ښار د ځوان شاعر او ليکوال انجنير جلال آشنا لومړۍ ژباړه ده، چې په ۱۳۸۸لمريز کال د ميدان وردګو ولايت مقام د فرهنګی ټولنې په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دوديزې مشاعرې په وياړ چاپ او خپور شوی دی. د کابل ښار د دانش په خپرنځي کې د زرو په ټوکو چاپ شوی دی. پر دغه کتاب د ليکوال محمداجمل هوډمن له خوا سريزه کښل شوې او په ۱۸۸ مخونو کې چاپ شوی دی. د کتاب اصلي ليکوال پيتر کيوسټو دی، چې په فارسي ژبه منوچهر صبوري له خوا ژباړل شوی دی. د کتاب موضوع ټولنه، سياست او اقتصاد جوړوي.

د مېړيانو په باره کې يو لړ پوښتنې او ځوابونه

د مېړيانو په هکله معلومات د ځوان شاعر او ليکوال ښاغلي سيد عبدالله ولي زي ژباړه ده، چې دی مليسنټ سل سام له کتاب څخه يې کړې ده، دا کتاب ډېر ښکلی پيغام چې هغه مرسته او يووالی دی، له ځان سره لري، نوموړی کتاب په ۱۳۸۸لمريز کال په کابل کې د اسد دانش په چاپخونه کې د زرو ټوکو په شمېر چاپ شوی دی. مالي لګښت يې د ميدان وردګو ولايت مقام له خوا د منې ګل د نهمې دوديزې مشاعرې په وياړ ورکړل شوی دی.

نهمه منې ګل مشاعره

دا د ميدان وردګو ولايت د ځوان ليکوال او خوږ ژبي شاعر ښاغلي ګل اغا احمدی وردګ د ادبي نهمې منې ګل مشاعرې بشپړ راپور دی، د ليکوال ښاغلي روح الله وفا له لنډې ليکنې وروسته د کتاب د ليکوال له خوا پرې سريزه ليکل شوې ده، دا کتاب په ۱۳۸۹لمريز کال د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر د ميدان وردګو ولايت مقام په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دوديزې مشاعرې په وياړ په ۶۲مخونو کې چاپ او خپور شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهې ډېوه

د پوهې ډېوه د میدان وردګو ولایت د مشر شاعر او لیکوال عبدالمتین وردګ د شعرونو ټولګه ده، چې په ۱۳۹۰لمریز کال په یاده سیمه کې د زرو ټوکو په شمېر، د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت د دانش په مطبعه کې چاپ او خپور شوی دی. د دغه کتاب په ۱۴۸ مخونو کې د نوموړي له ۱۵۰ څخه زیات شعرونه، چې ډېری یې غزلونه دي او نور بېلا بېل شعري ډولونه هم لري، راټول شوي دي.

بهار پر شګوفه

د بهار پر شګوفه د سمنګانو ولایت د شاعرې او لیکوالې اغلې بس بي بي شیوا د شعرونو ټولګه ده، چې په ۱۳۸۸لمریز کال د زرو ټوکو په شمېر، د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت د ښځو د نړیوالې ورځې په یاد چاپ او خپره شوې ده. د دغه کتاب په ۱۰۲ مخونو کې د نوموړې ۱۲۹ ښکلي شعرونه، چې بېلا بېل شعري ډولونه لري او ډېری یې غزلونه دي، ځای شوي دي.

د قدرت لارۍ

د قدرت لارۍ د شاعر او لیکوال ښاغلي محمد زبیر شفیقي د طنزي کالمونو ټولګه ده، چې په ۱۳۹۱لمریز کال د زرو ټوکو په شمېر د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت د اسد دانش په چاپخي کې چاپ او خپره شوې ده. د دغه کتاب په ۲۱۸ مخونو کې د نوموړي ۱۰۶ طنزیه کالمونه د بېلا بېلو موضوعګانو په هکله په نثري ژبه او هنري ښکلا خپلو لوستونکو ته وړاندې کوي.

د راډیو ژورنالیستانو له پاره لارښود

د اثر د الماني هېواد د نوموتي لیکوال پېترهیولېن، تورستېن کارګ د علمي لارښوونو مجموعه ده، چې پښتو ژبې ته ډاکټر، لیکوال او ادیپال استاد ښاغلي محب

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپین غر راژباړلی دی. نوموړی کتاب په ۱۳۹۱لمریز کال د زرو ټوکو په شمېر د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت چاپ او خپور شوی دی. د دغه کتاب په ۱۵۷ مخونو کې ۹ په زړه پورې برخې د هغه چا له پاره، چې غواړي په راډیو کې په مسلکي ډول دنده تر سره کړي، ډېر ګټور معلومات راغلي دي.

د سولې نیالګی

د سولې نیالګی د میدان وردګو ولایت د پخواني والي محمدحلیم فدایي او انجنیر فضل عمر د هغو معلوماتي مقالو مجموعه ده، چې د کرنې او مالدارۍ په هکله یې را ټول کړي دي، دغه کتاب د دغه ولایت د مقام په مالي لګښت د بزګر د ورځې په ویاړ چاپ شوی دی. سریزه د ښاغلي محمدحلیم فدایي له خوا پرې کښل شوې ده، په ۱۳۹۰لمریز کال د پېښور دانش په خپرنځي کې د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر په ۲۳۷ مخونو کې چاپ او خپور شوی دی.

د سولې ټکری

دا د ځوان، تکړه شاعر او لیکوال ښاغلي محمدحلیم فدایي راټولونې دي، چې په ۱۳۸۹ لمریز کال کې د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت د ښځو د نړیوالې ورځې په ویاړ د زرو ټوکو په شمېر په ۲۴۸ مخونو کې چاپ شوې دي.

د سولې قلم

د سولې قلم د شاعر او لیکوال حاجي محمد حلیم فدایي د راټولو شویو مقالو ټولګه ده، چې په ۱۳۹۰لمریز کال د زرو ټوکو په شمېر د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت چاپ او خپور شوی دی. دغه کتاب چې ۲۲۰ مخونه لري، موضوع یې په افغانستان کې د پوهنې ارزښت او تاریخچه باندې څرخي.

د میدان وردګو ولایت پنځه کلن پرمختیایي پلان

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا پلان د میدان وردګو ولایت د ولایتي، سیمه ییزې، پرمختیایي، علماوو، ښځو، معیوبینو، ځوانانو شوراګانو، سکتوري رییسانو، ولایتي پرمختیایي کمېټې، غیر دولتي موسسو د بېلا بېلو لیکوالو او روښانفکرانو د مشورو پایلې ګڼه کتاب دی، چې د یادې سیمې د بیارغونې او پرمختګ په اړه په کې نظریات وړاندې شوي دي. دغه کتاب د میدان وردګو ولایت د مقام له خوا تدوین او ترتیب شوی دی. یاد کتاب ۳۴۸مخونه لري او په ۱۳۹۰لمریز کال د ولایت مقام فرهنګي کمېټې په مالي لګښت د زرو ټوکو په شمېر چاپ او خپور شوی دی.

د میدان ښار سفرنامه

د کوزې پښتونخوا شاعر، لیکوال او تاریخپوه درویش دوراني اثر دی، چې سږکال د منې ګل د مشاعرې په وخت کې یې سفر کړی و، ده دغه سفر په ډېر هنرمندانه توګه لیکلی دی. نوموړی کتاب هم د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت د چاپ په ګاڼه سمبال شوی دی، سریزه وربانديې د لیکوال له خوا کښل شوې ده.

همداراز د میدان وردګو ولایت د مقام له خوا چاپ شوو او خپرو شوو اثارو ته په لاندې ډول په لنډه توګه دوام ورکوو:

د اسلام له نظره ټولنیز خوځښت: د محمد حلیم فدايي لیکنه اوڅېړنه.

دسولې سندره: د محمد حلیم فدايي را ټولونه او لیکنه

حج احکام او حکمت يې: د محمد حلیم فدايي لیکنه اوڅېړنه.

رمضان او اړوند مسایل يې: د محمد حلیم فدايي لیکنه اوڅېړنه.

فکر او عمل: د محمد حلیم فدايي لیکنه اوڅېړنه.

د کانکور لارښود: راټولوونکي د میدان محصلین

د کانکور لارښود: راټولوونکي د وردګو محصلین

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم- د میدان سیمې ادبي او فرهنګي فعالین

له دغو فعالینو څخه زموږ موخه د میدان ښار د سیمې ټول هغه لیکوال او فرهنګیان دي، چې د یادې سیمې د ادبي او فرهنګي تاریخ په بېلابېلو پړاونو کې یې کار کړی او یا یې څېړنیز او تخلیقي اثار رامنځته کړي دي. د یادولو ده، چې په میدان وردګو ولایت کې د هېواد او نړۍ په کچه ادیبانو، عالمانو او لیکوالو شتون درلود، چې ښه بېلګه یې د هېواد پیاوړی عالم او څېړونکی خدای بښلی انجنیر غلام محمد فرهاد او قدرت الله حداد دي، چې افغاني ټولنه یې له نوو نړیوالو علمي تیوریو او پوهې سره اشنا کړې ده او په دې برخه کې یې په لسګونو ژور څېړنیز اثار هم کښلي دي. همداراز پر هغو ژوندیو مشرانو لیکوالو او څېړونکو هم خبرې لرو، چې د هېواد په کچه یې لا له وړاندې په اکاډمیکو چارو لاس پورې کړی او یا یې د فرهنګ، ادب او علم په برخه کې څېړنیز اثار لري، چې له دې ډلې څخه د ښاغلي استاد لطیف بهاند، احمدتکل، شاه محمود حسین، اصف بهاند او نورو نومونه یادولی شو.

دلته د میدان سیمې د ادبي او فرهنګي فعالینو د پېژندنې په برخه کې په ډېری هغو کسانو خبرې شوې دي، چې په دغې سیمه کې له پخوا څخه تېر شوي او هېڅا یې په هکله یوه کرښه هم نه ده کښلې. دغه ډول پلټنه په دې سیمه کې یو نوی ګام دی، چې پورته کېږی، هیله ده چې نور لیکوال هم دغې موضوع ته پاملرنه وکړي، دلته دغه لړۍ د هېواد د پیاوړي نوښتګر او د کابل لومړني انتخابي ښاروال خدای بښلي انجنیر غلام محمد فرهاد او لیکوال، تاریخپوهه ښاغلي قدرت الله حداد څخه پیلېږي او وروسته د میدان ښار د خالد بن ولید د ادبي ټولنې پر اوړندو مخورو اوسنیو لیکوالو خبرې شوي او همدا ډول تر وروستیو فعالینو پورې غځول شوې ده. دلته باید یادونه وشي، چې د دغې لړۍ د لومړي پړاو لیکوالو او شاعرانو، لکه قدرت الله حداد، محمد اصف بهاند، شاه محمد حصین، احمد تکل، ډاکټر عبدالوکیل... د میدان ځوانان له ادبي ټولنې وړاندې ادبي او فرهنګي فعالیتونو ته مخه کړې وه، خو دلته له دې امله چې له یوې خوا یې په دې وروستیو کې نور ډېر کارونه ترسره کړي او له بلې خوا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخواني او اوسني ادبي او فرهنګي بهير د هڅونې او دودونې له وياړ څخه بـرخمن دي، نو ځکه د دغې لړۍ د سر په کړيو کې ځای لري.

غلام محمد فرهاد

دلته د غلام محمد فرهاد ژوندليک په ډېر ځغلند ډول واړندې شوی دی.

د بابا ژوند او مبارزه ربښتيني او ژور علمي-تحقيـق تـه اړتيـا لـري. د هغـه پـه ټولـو کارونو پوهېدل او د هغه اخلاقي سجاياوې ځوان نسل تـه ورپېژنـدل، د دې ليکنـې لـه توانه لېرې دي، زه نه محقق يم او نه هـم ليکوالـ، دې مـوخې تـه د رسـېدو لپـاره يـوه علمي سيمينار ته اړتيا شته.

ديپلوم انجنير غلام محمد فرهاد «بابا» د وياړه ډک ژونـد، مبـارزې او افکـارو تـه لنډه کتنه:

پېژندنه :

,,اروا ښاد ديپلوم انجنير غلام محمد فرهاد چې د کابل پـه خلکـو کـې د (بابـا) پـه نامـه مشـهور و، د افغانسـتان د معاصـر تـاريخ يـو سـتر ملي او سياسـي شخصـيت و، د افغانستان په ابادۍ او د هېواد د افغاني هويت په غښتلتيا کـې يـې نـه هېرېـدونکې هلـې ځلې کړې دي.

اروانښاد غلام محمد فرهاد پـه ۱۹۰۱زېږديـز کالـ کـې د ميـدان وردګـو ولايـت د مرکز ميدان ښار اړونـد د ابـراهيم خېلـو سيمې پـه يـوه مخـوره او درنـې کـورنۍ کـې زېږيدلی دی، په ۱۹۱۵ز کال کې کابل ته تر راکـډه کېـدو وروسـته يـې د حبيبيـې پـه ښوونځي کې خپلې زده کړې پای ته ورسولې. خدای ښښلې بابا په ۱۹۲۱ز کالـ کـې د اعليحضرت غازي امان الله خان له خوا د لوړو زده کړو لپاره جرمنـي تـه واسـتول شـو، چې د مونشن په ښار کې يې دElektrizität (برق) په څانګه کې ديپلوم ترلاسه کـړ. هېواد ته تر ستنېدو وروسته په ۱۹۲۸ز کال کې يې د اماني په ښوونځي کې د ښوونکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دنده ترسره کوله او د دې ترڅنګ يې د دولتي فابريکو د الکتروتخنيک د برخې مسووليت هم په غاړه و. خدای بښلی فرهاد په ۱۹۳۴ز کال کې يو ځل بيا جرمني ته لاړ، د المان له هېواد سره د يوه قرارداد په اساس يې د ميدان وردګو ولايت د چک د برېښنا بند په الماني توربينو سنبال او د سروبي بند توربينونه يې هم نوي کړل.

په ۱۹۴۸ز کال کې د کابل ښار لومړی ولسواک ښاروال وټاکل شو او په ۱۹۵۴ز کال کې د کابل د برېښنا شرکت تاسيس او دی د همدغه شرکت مشر شو.

ښاغلی فرهاد په ۱۹۵۵ز کال کې د لويې جرګې غړی و او په ۱۹۶۶ز کې د کابل د خلکو له خوا د ولسي جرګې وکيل وټاکل شو او په ۱۹۷۰ز کال کې يې د ولسي جرګې وکالت د خپلې ارادې د مقاومت په عنوان پرېښود.

خداي بښلی فرهاد په ۱۹۶۶ز کال کې د افغان سوسيال ديموکرات ګوند په موسسه کنګره کې د ګوند د مشر په توګه وټاکل شو او د مرګ تر ورځې د دغه ګوند مشر و.

د ۱۹۷۹ز کال د اکتوبر په ۱۴مه د حفيظ الله امين د حکومت له خوا د يوې پوځي کودتا په وسيله د حکومت د رانسکورولو په تور له خپلو يو لړ ملګرو سره ونيول شو او په کابل کې زنداني شو او په ۱۹۸۰ز کال کې ل بند څخه راخلاص شو. خداي بښلي فرهاد د جګړې او سياسي اختناق وخت کې هېواد نه د وتلو وړانديزونه په کلکه سره ردول.

ارواښاد غلام محمد فرهاد په ۱۹۸۴ز کال د نومبر په ۷مه (۱۷ د لړم ۱۳۶۳المريز، ۱۴ د صفر ۱۴۰۵ هجري قمري) کې په حق ورسېد او په شهدای صالحينو کې خاورو ته وسپارل شو.

روح دی يې ښاد وي؛ ياد دې يې تل وي؛ مرام دې يې بريالی وي!

قدرت الله حداد فرهاد (Qudratullah: haddad farhad.)

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیاسي شنونکی قدرت الله حداد فرهاد

قـدرت الله حـداد فرهـاد (۱ د اکتـوبر، ۱۹۳۰ ز. - ۱۵ د دېسـمبر، ۲۰۱۱ ز.) (پـه انګرېـزي: *Qudratullah Hudaad Farhad*) یـو افغـان ژورنالېسـت، سیاسـي څېړونکی، تاریخپوه او لیکوال و چې ډېر کالونه یې د افغانستان پـه چـاپي رسـنیو کـې کار کړی دی.

قدرت الله حداد فرهاد د سید احمد خان زوی پـه ۱۳۱۰ لمریـز کالـل پـه کابـل ښار کې زیږېدلی و، خو پلرنی ټاټوبی یـې د میـدان وردګـو ولایـت پلازمېنـه میـدان د ابراهیم خېلو سیمه ده.

دندې

د ولس له ملي جریدې سره مرستیال.

په ۱۳۳۱ ل. کې د آینې جریدې مرستیال.

په ۱۳۳۳ ل. کې د پامیر جریدې سرمحرر.

په ۱۳۳۴ل. کې د سوداګرۍ خونې د بهرنیو اړیکو سرکاتب او د اقتصاد د جریدې همکار.

د مخابراتو ښوونځي کې د پښتو ښوونکي په توګه.

په ۱۳۳۶ ل. کې په سوداګرۍ خونه کې د اقصـاد د جریـدې د مرسـتیال پـه توګـه دنده.

په ۱۳۴۱ ل. کې د سرې میاشتې د ټولنې د تبلیغاتو د لوی مـدیر د کفیـل پـه حیـث دنده.

اروابناد حداد فرهاد ښوونځی تر زده کړې وروسـته د سرشـارې ځـوانۍ پـه دوران کې د ژورنالیزم په څانګه کې څلور کلنې زده کړې وکړې او د انیس پـه جریـده کـې یې د کارمند په ډول په دنده پیل وکړ، بیا وروسته د پامیر د جریدې مسوول مدیر او تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغې وروسته د اقتصاد جریدې د مسوول مدیر په توګه دنده ترسره کړې او د لس کلنې دورې وروستی رسمي ماموریت یې د سرې میاشتې ریاست د تبلیغاتو لوی مدیریت و.

په سیاست کې ونډه:

قدرت الله حداد فرهاد د خپل مشر ورور د افغان ټولنپال ولسواک ګوند د بنسټ ایښودونکي، د کابل د پخواني ښاروال، د میوند د جادې جوړوونکي او د ماهیپر د برېښنا بند د جوړولو مفکر چې د افغاني انجنیرانو په مټو جوړ شوی دی، د ۱۳۴۳ لمریز کال د اساسي قانون د مصوبې ترتیب او تدوین غړی، د لوې جرګې او ولسي جرګې غړی، د اماني دورې او ویښ زلمیانو د نهضتونو سرګرم غړي دیپلوم انجنیر غلام محمد فرهاد بابا په لارښوونه په ۱۳۴۹ لمریز کال کې د افغان ټولنپال ولسواک ګوند غړیتوب حاصل کړ، خو له غړیتوب څخه د مخه د افغان ملت د اخبار مسوول مدیر شو.

د خپل کار په دوره کې یې د ملي مشرانو اندونه، د پوهانو نظرونه د ګوند د پنځو اصولو (ملي مقدسات، ملي تاریخ، ملي کلتور، ملي اقتصاد، ملي جغرافیه «د وطن پالنې ګډ احساس») باندې یې د مسلکي خلکو نظریات راټول او ګوند یې په یوه ملي خط رهبري کړ، چې په دغه دوران کې اخبار دوه ځلې د وخت د حکومتونو له خوا مصادره شوی دی. خپله حداد او بل لیکوال او مبارز شخصیت د ګوند استاد سیدیوسف مېړنی محاکمه شوي دي (په نقدي جریمه او د لنډې مودې له پاره توقیف شوي دي).

رسمي سفرونه:

قدرت الله حداد (فرهاد) د افغان ټولنپال ولسواک ګوند د استازي په توګه په رسمي ډول د دوست هېواد هندوستان په بلنه د بنګله دېش د ازادۍ په نړیوال کنفرانس کې برخه اخیستې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه حداد چې کله د سرې میاشتې په ریاست کې ماموریت درلود، هغه وخت په ایران کې یوه سخته زلزله رامنځته شوې وه، نو د سرې میاشتې له خوا ایران ته د زلزله ځپلو لپاره د مرستې لیږدونې د هیئت مشري یې په غاړه درلوده.

هلته یې له ایراني شاعر لیکوال او څېړونکي (علي دشتي) او نامتو شاعر (رهي معیري) سره د پښتو ادب، پښتو او پښتنو په اړه ښه ډېر بحثونه کړي و او هغوی ته یې د پښتنو د شتون او پښتو ژبې په لرغونتوب قناعت ورکړی و.

جایزې او ستاینلیکونه:

د رحمن بابا د څېړونکي په توګه یې د رحمن بابا لومړۍ درجه او د مطبوعاتي خدمتونو په اړه یې د ښه کار کولو دویمه درجه مطبوعاتي جایزې او ستاینلیکونه اخیستې دي.

لیکنې او کتابونه:

قدرت الله حداد فرهاد په زرګونو علمي مقالې لیکلي، چې په هېواد او له هېواد څخه بهر په رسنیو کې خپرې شوې دي.

د نظر د خاوند، سیاسي پوه، تاریخ څېړونکي او لیکونکي په توګه یې نظریات په غبړیزو، چاپي او انځوریزو رسنیو کې خپاره شوي دي.

د افغانستان د قضایاوو په اړه یې هر وخت له افغاني نشنلېزم څخه په دفاع کې خپل مثبت غبږ اوچت کړی دی.

د (خبرونه او وحدت) اخبارونو کې یې د یوه کالم لیکونکي په توګه له څه مودې راهیسې پرله پسې لیکنې کړې دي. ملي فلسفه او ملي تاریخ باندې یې ډېر بحثونه کړي دي.

د «افغان ملي تاریخ» په دوه ټوکو کې او «پښتو ادبي لیکنه» په دوه ټوکو کې د ساپي د پښتو څېړنو د مرکز له خوا چاپ شوي او همدا شان ډېر نور کتابونه یې هم لیکلي چې ځینې یې چاپ او ځینې یې پاتې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چاپي ليکنې او اثار:

- د پښتونولۍ د لارې مشال
- د احمد شاه بابا ميراث
- پښتون، افغان، افغانستان – چاپ کال ۱۳۸۰ ل.
- د افغان ملي تاريخ (دوه ټوکه)
- د ملي تاريخ فلسفه او پښتونولي.

د ارواښاد قدرت الله حداد فرهاد د مړينې نېټه:

ارواښاد د ۱۳۹۰ لمريز کال د ليندۍ په ۲۵مه نېټه د جمعې په مبارکې ورځې د سهار په اتو بجو د امريکا د ويرجينيا په ايالت کې له دې فاني نړۍ څخه سترګې پټې او روح يې حق ته وسپاره او هملته خاورو ته وسپارل شو.

ډاکټر عبدالوکيل

زمانه ړدي پر هغه سر د افتخار تاجونه

سر يې مه بوله بل نوم ورلره بويه

چې پيدا په کې لوی فکر لکه غر شي

مرګ حق دی، له مرګه خلاص نه شته، ټول مرو، که سل کاله ژوندي يې، آخر د ګور بنده يې، خو لکه څنګه چې په ژوند کې فرق وي، دغسې مرګ هم دی. د چا پر مرګ يو کور خوار شي، په چا يوه کورنۍ، په ځينو کلي، خو شته داسې ستې او هستۍ چې په هغو ولسونه خوار شي.

ژوندي هم داسې دي، څوک چې ژوندي وي، ځان ساتي او ځان جوړوي، خېټه ډکوي، جيبونه پړسوي، د ماڼيو او پانګې مينې اخيستي وي؛ خو ځينې بيا جهان

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړوي او د انسان مينې يې په زړه کې ځای نيولی وي، څوک پر ځان مين وي، څوک پر قوم.

ډېر تفاوت شته په انسان کې د معنا په لحاظ

واړه مشغول دي ځينې ځان ځينې جهان جوړوي

ځکه خو څوک له طبيعي مرګ سره د تل لپاره مړ شي، پانګه، شته، ماڼۍ هر څه ترې پاتې شي، خو ځينې بيا په مرګ هم ژوندی پاتې وي، مرګ يې نه شي وژلی، د هغوی يادونه ژوندۍ، خاطرې تلپاتې او يادګارونه ابدي وي.

ته د خپل ځان له غمه مرې زه د جانان له غمه

زاهده ستا ثواب زما ګناه ته چېرته رسي

منلی ملی خدمتګار ډاکټر عبدالوکيل د هېواد له هغو شخصيتونو څخه دی، چې مرګ يې نه شي وژلی، ځکه يې نه شي وژلی چې يادونه، يادګارونه او خاطرې يې ژوندۍ دي. د هېواد هره سيمې يې پر خدمت، مينې او سپېڅلتيا ګواهي ورکوي. هر بڼوال يې د خدمت نښې د ژوند کيسه ژوندۍ ساتي، دی د هېواد د هر روڼ فکر، هر بزګر او هر بڼوال په زړه کې ژوندی دی، د هرې سمسورې درې زرغونتيا يې يار او يادګار دی.

ډېر ژوندي دې شي هغه مړي نه ځار

چې پر مرګ يې شي ډېر خلک ناکرار

معنوي ژوند يې له خضر نه کم نه دی

چې پر انسانيت کړي افتخار

مړ هغه دی چې ژوندی په مړه حساب وي

نه مري هغه چې ژوندی يې وي يادګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر ژوندي مړه دي او ډېر مړی ژوندي دي

مړوی هېر، ژوندی په یــاد وی د روزګار

هــر افغان ته (الفت) دومـره پوهه غواړي

چې د مرګ او ژوند تشخيص ته ده په کار

ډاکټر صاحب په ۱۲۹۸ يا په بل روايت په ۱۳۰۲لمريـز کال کـې د کابـل پـه ښـار زېږېدلی، لومړنی او منځنۍ زده کړې يې د کابل په غازي لېسه کې په اعلی درجه پای ته ورسولې. له نوموړې لېسې څخه تر فراغت وروسته د لوړو زده کړو لپـاره لـه هېـواد څخه بهر هند ته ولاړ، د ليسانس دوره يې د نوموړي هېواد په لا لپوري پوهنتون کې د کرنې او بڼوالی په څانګه کې پای ته ورسوله، د ماسټرۍ او دوکتـورا د ترلاسـه کولـو لپاره د انګلستان او د امريکې متحده ايالاتو تـه ولاړ، د دوکتـورا تـر اخيسـتلو وروسـته هېواد ته راستون شو.

د هلمند وادي رييس، د هلمنـد والـي، د مشـرانو جرګـې غـړی، د کرنـې وزيـر او کرنې وزارت سلاکار په توګه يې دارنه او د قدر وړ خدمتونه کړي او خپل ژوند يې د هېواد سمسورتيا او ابادۍ ته وقف کړی و.

ده په هېـواد کـې د شـنه انقـلاب بـوټي ولګـول او هېـواد يـې د شـنې طـلا زېرمـه وګرځاوه. هغه طلا چې هېڅکله يې بازار له کساد سره نه مخامخ کيـږي او د تـورې او ژېړې طلا له لارې لاس ته راغلې پانګه يې پښو ته لوېږي.

ډاکټر صاحب چې څه لوستي و او کومې تجربې يې، چې ترلاسه کـړې وې، هغـه يې د ولس ګټې او ښېګړې ته وړاندې کړې.

ده د هېواد د اقليمي ځانګړنو له مخې په بېلا بېلو سيمو کې د بڼوالی نوي سيستمونه خلکو ته ور وپېژندل. خلك د دوی له تجربو سره ناآشنا وو. هغوی د کرنـې هغـه زړه او اوږده لاره په مخه کې نيولې وه، چې پېړۍ پېړۍ يـې پـه سـيمو کـې دود وه. ډاکټـر صاحب خبرې ورته يوه داسې جواری ښکاريده، چې هر څه يې پـه کـې بـايللي ګڼـل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه دې ته اړ شو، دا هر څه له خپلې ځمکې پیل کړي او خلکو ته یوه مخبېلګه وښيي، په دې توګه یې خپلې تجربې لومړی له خپلې ځمکې پیل کړي. د خلکو خبرې او تبصرې یې اورېدې، چې ویل یې:

د ډاکټر خو تنخوا او نوکري شته، موږ ولې خپله بزګري او ځمکه خرابه کړو.

خو کله چې دغه بڼ مېوه ونیوه او د پخواني کښت په پرتله یې لس برابره ګټه ورکړه، د خلکو سرونه خلاص شول، بیا نو ډېرو دغه جوارۍ ته زړونه ښه کړل.

په نورو سیمو کې چې ډاکټر صاحب ولیدل، خلک دغه سیستم ته زړه نه ښه کوي، له یوه تن یې د څو کالو لپاره ځمکه په اجاره واخیسته، د سیمې د دودېزې اجارې دوه برابره بیه یې مخکې له مخکې ورکړه، چې په خلاص مټ په کې خپلې تجربې پلې کړای شي. کله چې بڼ مېوه ونیوه، خلکو یې ګټه او مارکېټ ولید، ډېر ژر هلته د نوې بڼوالۍ سیستم دود شو.

د ده هیله وه، چې همېشه په کروندو کې د بزګرانو په څنګ کې وي، هغوی ته له خپلې پوهې او تجربې ور زده کړې. د بڼوالۍ د نوي سیستم هغه پېچلي موضوعات یې په داسې لهجه او بڼه خلکو ته وړاندې کول، چې نالوستی بڼوال هم په ډېره اسانۍ پرې پوهېدای شو، د خلکو په ژبه په عام فهمه لهجه یې د نوې بڼوالۍ ښېګړې، لارې چارې او ګټور اړخونه څرګندول. په دې توګه یې بزګران او بڼوال د کرنې کارپوهان روزل او عملي ډګر ته یې وړاندې کول.

په کومو سیمو کې چې د ډاکټر صاحب د بڼوالۍ سیستم دود شوی، هلته چا د کوکنارو کر ته هڅه نه ده کړې، ملګرو ملتونو، امریکې او نورو لوېدیځو هېوادونو د کوکنارو د کر د مخنیوی په لار کې څومره پانګه ولګوله، څه پایلې یې ترلاسه کړې؟ څونې په خپلو هڅو کې بریمن شول، ټولو ته څرګنده ده، چې دغه پیسې په تکراري، کلیشه يي تبلیغاتو، نمایشي غورځو پرځو، سلاکارانو په تنخواګانو او لوکسو موټرو ولګېدې. خو ډاکټر صاحب بې له دې چې له چا پیسې ترلاسه کړي، په یوازې ځان

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پټه خوله د بڼوالۍ د نوي سیستم د دودولو له لارې د کوکنارو پر ضد مبارزه بریالۍ کړه.

په دغو سیمو کې خلکو د دې اړتیا نه لیده، چې د کوکنارو کر ته مخه کړي. هماغه ګټه چې د کوکنارو له کښت نه ترلاسه کیږي، د بڼوالۍ دغه سیستم د هغوی ځولۍ ته غورځولې ده.

ډاکټر صاحب په زهیرتیا او تېر عمر هم کرار نه کېناست، په نویو تجربو او بریا وو پسې ستومانه و.

د کورنیو جګړو په اوږدو کې، چې د سیاست او ګوند بازۍ بازار له هر څه تود او دغې نشې ټول بېخوده کړي وو. ډاکټر صاحب د ولس اقتصادي پیاوړتیا او ودې ته پام واړاوه، ځکه یې د سیاست او سیاسي لوبو پر ځای د ولس خدمت ته اوږه ورکړه، زیاتر به په هېواد کې دننه په آزادو سیمو کې له بڼوالو سره د نویو تجربو په عملي کولو بوخت و، د مڼو تر څنګ یې د زردالو نوي نیالګي خلکو ته وروپېژندل، د سیمې د ځانګړنو او اوبو د کچې له مخې یې د بادامو او ګیلاس نیالګیو کېنولو ته د خلکو پام واړاوه، ګڼې قورېې (بزغلي) یې وکرل او د هېواد په مرکزي سیمو کې یې له پنځو زرو زیات بڼونه کېښول، خلک یې وهڅول، له خپله جیبه یې انعامونه ورکړل، ستاینلیکونه یې ورواستول، چا چې بڼ ښه روزلی و، هغوی یې په سوغاتونو یاد او ونازول. ډاکټر صاحب ځانګړې پوهه، تجربه، پلان او پروګرام له ټولو کورنیو او بهرنیو موسسو سره شریک کاوه او ویل به چې خدمت هر ځای او له هرې لارې کېدای شي. که څوک و غواړي ولس ته خدمت وکړي، په هر موقف او ځای کې چې وي، ترسره کولای یې شي. د ډاکټر صاحب ژوند او د خدمت بهیر د دغه ټکي ژوندی ثبوت دی.

له دې سره یې د نوي سیستم له مخې د سبو کر هم دود کړ. هغو سیمو چې ترانسپورتي اسانتیاوې لرلې، زردالو ته یې بڼوال هڅول، چې تازه مارکېټونو ته رسېدای

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، خو لرې پرتو سيمو، چې ترانسپورتي اسانتياوې يې دومره نه دي، هلته يې د بل ډول زردالو، چې د کښتې کېدو وړتيا يې لرله، د کر سپارښتنه يې کوله.

د ډاکټر صاحب د خولې خبره ده، چې يو ځل له امريکې نه د راتلو پر وخت په الوتکه کې څه تخنيکي ستونزه رامنځ ته شوه، سورلۍ وارخطا شوه، خو زما انديښنه د انګورو هغو لښتو ته وه، چې له امريکې مې راسره راوړې وې. ما ويل افسوس مخکې له دې چې هغه دود شي، له منځه ځي.

ډاکټر صاحب په هغه وخت کې چې په امريکې کې ډاکټرانو ځواب ورکړ. دې پېښور ته لاړ، دا يې د ژوند وروستی سفر و، چې د مرګ په لور يې لنډاوه، خو بيا هم ځينې نوي بوټي او نيالګي يې ورسره راوړي و. په رسېدو يې بې له ځنډه مزارشريف ته د سره صليب د الوتکې خبر واخيست، چې دغه بوټي او نيالګي په کې ولېږي.

ده د خپل خدمت په دوران کې نه سيمه پېژندله، نه قوم؛ افغانستان يې کور او د دغه کور هره برخه يې د زړه کتره وه.

په همدغه وخت کې، چې ډاکټرانو په وينا يې مرګ ته د دوو اوونيو واټن پاتې و، په ټيلفون د هېواد د اورښت معلومات کول. په کندهار کې څومره اوربېدلی، په کابل او مزارکې څومره، همدلته يې د آرام ساه واخيسته.

((اوسه که خدای کول، هېواد د وچکالۍ له منګولو ووت)) چې څوک به يې پوښتنې ته ورغلل، ترهر څه د مخه يې په هېواد کې د هغو قوريو او بڼوڼو حال اخيست، چې کوم ډول ناروغۍ سره نه وي مخامخ شوي او لازمې سپارښتنې يې ورته کولې.

په همدغه حالت کې يې اکبر موسسې په دفتر کې خپل هممسلکان را ټول کړل، په ډېر لوړ مورال او زغم يې پر اړوندو او اړينو موضوعاتو خبرې وکړې. په مجلس کې د ده له هرې خبرې له وطن سره د مينې او له خپل مسلك سره د رښتينولۍ جذبې اوربېدې، هيچا هم دانه ګڼله چې ډاکټر صاحب ګڼې د مرګ او حتمي مرګ خبر اوربېدلی او د ژوند څو ورځې يې پاتې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګوربت مجلې چلوونکي يې وروغوښتل، خپلې ليکنې او يادښتونه يې ورووسپارل او د مرګ له بستر نه يې د ګوربت مجلې د يو کلنې په اړه جوړې شوې غونډې ته پيغام وکېښ.

ډاکټر صاحب هېواد ته د تلو تلوسه لرله، چې د خپل وطن په ټوکر، ټوکر او زخمي، زخمي غېږ کې يې سا ورکړي:

د مرګ قاصده ځنګدن کې دا پښتو به کوې

پښتنه سا رانه وانخلې د اغيار کوځه کې

خو د وطن جګړو، ورانيو او دربدريو دومره ځپلی او لوټلی و، چې د مرګ پر بستر پروت خدمتګار، چې د وروستيو او ارماني سلګيو توان يې نه درلود، بېرته پېښور ته راووړ، هملته يې د ۱۳۷۹لمريز کال د ليندۍ په ۲۴مه د خپل سپېڅلي روح امانت د خپل څښتن(ج) حضور ته واړندې کړ. د ارواښاد جنازه د هغه د يو شمېر دوستانو او خواخوږو له خوا هېواد ته راوړل شوه او د ميدان وردګو ولايت د نرخ ولسوالی د عمرخېلو په خپل پلرنی هديره کې خاورو ته وسپارل شوه.

ارواښاد ډاکټر عبدالوکيل د کرنې او بڼوالی په هکله په سلګونو مسلکي او څېړنيزې مقالې ليکلي، چې په خپل وخت کې د ډله ييزو رسنيو له خوا چاپ او خپرې شوې دي. د هغه د قلمی اثارو زياته برخه په انګليسي ژبه ليکل شوې چې د نوموړي د يو شمېر دوستانو له خوا په پښتو ژبه ژباړل شوي او افغانستان کې د باغونو پرمختګ په نوم ټولګه ورڅخه چاپ شوې ده.

ډاکټر صيب له علم او پوهې سره خورا مينه لرله چې له همدې امله يې له مرګ څخه ايله څو ورځې وړاندې له خپل شخصي ملکيت څخه څه د پاسه درې جريبه ځمکه د خپلې پلارنی سيمې ميدان نرخ د عالي لېسې د ودانی لپاره په وړيا توګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکړه، چې اوس نوموړې لیسه د ډاکټر عبدالوکیل په نوم یادیږي. روح دې یې ښاد وي.

هو! مرګ حق دی، له مرګه خلاصون نه شته، پوښتنه دا ده، چې موږ بل داسې څوك لرو، چې ډاکټر صاحب ځای پرې ډك شي؟

د لیکنې بېلګې دا ده:

د سلګیو شپېې او وروستنی ارمان

درنو مېلمنو!

البته پوهېږئ چې زه د تېر کال د ګوربت غونډې ته ډېر خوشال شوم او دا چې دې کار ته دوام ورکوئ، خوشاله یم، له بده مرغه صحي حالت اجازه نه راکوي، چې په غونډه کې اشتراك وکړم، مګر دا لاندې پیغام چې امېد لرم، په غونډه کې ذکر شي، بې فایدې به نه وي.

زموږ خپرونې باید د ټولنې اني او سملاسي غوښتنې په پام کې ونیسي! هېوادوال د بیاجوړونې لوري ته راوبلل سي، خو له بده مرغه زموږ اکثره خپرونې کلیشه یې، ما ویلي تا ویلي نه ډکې دي. داسې څه نه سته په کې چې د ملت په درد وخوري.

له نېکه مرغه ګوربت خپل رسالت تر ډېره حده تر سره کړی دی، هېوادوال په تېره ځوانان یې د بیا آزادۍ لوري ته راجلب کړي دي، زه هیله لرم چې له ټولو افغاني ځوانانو سره د ګران حفیظ الله غښتلي او ګران احمد ویس وردګ په شان احساس را پیدا شي.

ګوربت چې یو ښه کار کوي، هغه دا دی چې د کرکیلي په اړه یې هم هېوادوال هڅولي دي، تاسې درنو به ګوربت لوستی وي، چې زه یې بیا یادولو ته اړتیا نه وینم، خو د یوې خبرې یادول ضروري ګڼم، هغه دا موږ چې کله د مڼو باغونه رواجول، هغه مڼې یو من په سل افغانۍ وې او غنم یو من په پنځوس افغانۍ وو، یانې یو من مڼو دوه منه غنم اخیستل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وختي چې منې پوره ورسېدې، معلومه سوه، چې يو جريب منې له پينځو نه تر شل خرواره په جريب کوي. که يې اوسط لس خروار کړو، نو مانا يې دا ده، چې يو جريب منې شل خرواره غنم جوړوي. هغه وخت حاصل د غنمو له څلوېښت منو زيات نه و، ليکن که يې خروار وبولو، هم جريب شل خرواره غنم وکړه، نو که د دهقان عايد په جريب شل خرواره سي، نو هغه ته څه نه سي کولای.

غواړم د کرکيلې تر څنګ د هېوادوالو په تېره ځوانانو پام زده کړې ته را واړوم. اوسني ځوانان بايد د زده کړې تر څنګ کار او د کار تر څنګ زده کړه وکړي، خو متاسفانه هغه افغانان چې پيسې ګټي، دا ټولې پيسې په ښځو خرڅې شوې. د چا چې ښځه نه وه، ويې کړه، که د چا يوه لا وه، بله يې هم وکړه. د چا چې زوی لا زلمی نه و، ښځه يې ورته وکړه او تعليم او تربيې ته يې پام ونه کړ. له دې پيسو يوه هم په تعليم او تربيه د اولاد خرڅې نه شوې. حال دا چې بايد لومړی پيسه د اولاد په تربيه لګېدلې وای او بيا په ښځه او نورو. دا خو مې د عام ولس خبره وکړه. هغه چې سرمايه داره او د لږ پوهې او علم خاوندان دي، هغوی بيا پيسې د دې پر ځای چې د خپلو خلکو د سمسورۍ او د وطن د آبادۍ په لاره کې يې ولګوي، په پرديو هېوادونو کې تجارت په کوي او پرديو هېوادونو په بانکونو کې اچوي. زه خپلو ټولو هېوادوالو ته خواست کوم، چې خپل وطن او خلک له ياده مه باسئ!

په پای کې يو ځل بيا ټينګار کوم، چې افغانان دې تعليم او تربيې ته پام وکړي.

نور نو دعا را ته کوئ.

ستاسې عبدالوکيل

د ارواښاد ډاکټر عبدالوکيل خان په ياد

ارواښاد ډاکټر عبدالوکيل خان د هېواد واقعي خدمت کوونکی و. د هېواد د کرنې په برخې کې له بل هرچا زيات خدمتونه تر سره کړي دي، هېڅوک د ارواښاد په خدمتونو سترګې نه شي پټولای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېر کال د ارواښاد دتل پاتې یاد منار د میدان ښار مرکز کې د ارواښاد د خواخوږو له خوا جوړ شو.

د منار د پاسه ښکلې سره منه ایښودل شوې، چې ګران هېواد ته د ډاکټر عبدالوکیل خان د خدمتونونه نښه ګڼل کیږي.

ډاکټر عبدالوکیل خان نه یواځې هېوادوالو ته سرې او زړې منې راوړې، بلکې د کرنې په نورو برخو کې یې هم ستر خدمتونه کړي دي، یو لوی میراث یې خپلو هېوادوالو ته پرېښی دی، چې د تل لپاره د ارواښاد یاد ژوندی ساتي.

ښه خو دا چې د چا نوم په کښې یادیږي ... په فاني دنیا خو نه وي ژوندی تل څوک

وکیل نورعلم خان مظلومیار

ارواښاد وکیل نورعلم خان مظلومیار د حاجي شیرین خان زوی په قوم امرخېل د میدان وردګو ولایت په یوه غریبه، خو دینداره او وطندوسته کورنۍ کې سترګې وغړولې، په ښوونځي کې له زده کړې وروسته په ډېره لږه موده کې د علم معرفت خاوند شو او د یوه وتلي لیکوال او مدافع وکیل په توګه یې خپل هېواد او خپلو خلکو ته د خدمت ملا وتړله، له علم او معرفت سره د زیاتې مینې له امله یې په ۱۳۲۹المریز کال د میدان وردګو په مرکزي سیمه کې د خپلو لاسونو په تېاکو ګټلو پیسو یې څه د پاسه یو جریب ځمکه کې یو ښوونځی جوړ او د سلګونو زده کوونکو د زده کړو له پاره یې په خورا مینه او اخلاص د پوهنې وزارت په واک کې ورکړ، ترڅو له سیمې او هېواد څخه د جهل او تورتم کمپله ټوله او د علم او معرفت رڼا په لر او بر کې خپره شي، چې له نېکه مرغه تراوسه پورې له دغه ښوونځی څخه د میدان وردګو د ولایت په زرګونه زده کوونکي فارغ شوي او خپل هېواد او خپلو خلکو ته د خدمت مصدر ګرځېدلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورعلم خان مظلومیار د خپل وخت د هغو روښانفکرو شخصیتونو په منځ کې یو داسې ملي شخصیت و، چې په ډېره لږ موده کې یې د خپل ولایت او هېواد په کچه لوړ مقام ترلاسه او د هېواد د رښتینو خدمتګارانو په لیکه کې ودرېد، همدا لامل و چې د خلکو زړونو ته یې لار ومونده او په ۱۳۲۸لمریز کال کې په ولسی جرګه کې د میدان وردګو د خلکو وکیل و، همدرنګه په ۱۳۳۲-۱۳۳۸لمریز کال هم دغه ولایت د خلکو استازی و.

مظلومیار د هغه وخت د مشروطه غوښتونکو او ویښ زلمیانو د تحریك یو فعال او متحرك غړی و.

نوموړي خپل پیغام د شعر په ژبه مظلوم ولس ته رساوه، خو له بده مرغه چې له ډېرو هڅو سره سره بیا هم په دې بریالی نه شوم چې د مظلوم صیب نظم بیلګه پیدا کړم.

عبدالوکیل عمري لنډه پېژندنه

تخلص یې (عمري) د قاضي عبدالله خان زوی د مرحوم حاجي محمد عمرخان لمسی، د مرحوم حاجي عبدالله خان لالا کړوسی او د مرحوم ملا رحم بابا کودی دی، په ۱۳۳۲لمریز کال د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالی د کریمدادو په سیمه کی په یوه درنده عالمه او نسبتا شتمنه کورنۍ کې زیږېدلی دی، د مور له خوا د مرحوم عالم ګل مولوي صاحب عبدالرزاق خان چې د نسب سلسله یې ملاصاحب زیري اخند ته رسیږي لمسی دی، ۱۳۵۵ه ش کال د حبیبی له لیسه فارغ، په ۱۳۵۹ه ش کال کې د کابل پوهنتون د اجتماعی علومو له پوهنځی څخه فارغ شوی دی. د رسمي دندو پیل یې د سوداګرۍ له وزارت څخه ده، چې بیا وروسته د کانو او صنایعو په وزارت کې د مامورینو په مدیریت کې په وظیفه بوخت شوی، چی د همدې وزارت د مرمر او رخام تصدۍ د مامورینو تر مدیریت یې کار وکړ، د ۱۳۵۹لمریز کال په وروستیو کې پېښور ته مهاجر شوی، چې لومړۍ دنده یې د مجاهد په لېسې کې له نهم ټولګي څخه تر دولسم ټولګی پورې د تاریخ او اسلامي بینش ښوونکی و، چې څلور کاله یې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدې لېسه کې دغې سپېڅلې وظیفې ته دوام ورکړی، بیا په العون الاسلام کې چې د اسلامي هېوادونوګډه موسسه وه، د افغانستان د مرکزی او جنوب شرق ولایتونو او د پېښور په العون الاسلامي پورې اړوندو ښوونځیو او مدرسو د ښوونې او روزنې مسوول و، له هغه وروسته د سیدجمال الدین مجاهد په لېسه کې ښوونکی او وروسته سرښوونکی شو، د مجاهدوینو د موقت حکومت له جوړېدو سره سم د بیارغونې او جوړونې وزارت د تحریراتو عمومي مدیر شو.

«یو موټی اسلامي امت څرنګه ښکېل شو» او «تاریخ تمدن اسلام» یې لیکلي اثار دي، د دغو چاپ اثارو تر څنګ د سویډن او سویس موسسو د تعلیمي نصاب د علمي غړي په توګه د پنځم او شپږم ټولګیو د تاریخ او جغرافیې درسي کتابونه یې تالیف کړل، سربېره پردې چې د هجرت او جهاد په دوران کې یې په سختۍ کې ژوند کاوه، له جهادي تنظیمونو سره یې قلمي او د بېلابیلو موضوع ګانو په ورکولو سره نشراتي اړیکې درلودې، د مجاهد په لېسه کې یې د ګستنر په بڼه سره د نهم، لسم ،یوولسم او دولسم ټولګیو تاریخ کتابونه ولیکل، چې عملا تدریس کېدل هم او نورو ډېرو لېسو کې د ماخذ په توګه ورځینی استفاده کېدله.

د ۱۳۷۱ کال په وروستیو کې چې د اسلامي انقلاب په پایله کې اسلامي حکومت رامنځ ته شو، کابل ته راغی. لومړی د اطلاعاتو او فرهنګ وزارت کې د اریانا نشراتي او طباعتي تصدۍ مرستیال، بیا د اوبو او انرژۍ وزارت کې د اسنادو ارتباط رییس، بیا د هېواد ورځپاڼې رییس او مسوول مدیر، د باختر اژانس ، سرحدونو او قبایل چارو وزارت کې د نشراتو او اوسمهال له اتو کالونو راهیسې په ستره محکمه کې د نشراتو رییس دی.

د یادونې وړ دی، چې د نوموړي ۲۷۵ سیاسي، اجتماعي او تاریخي مقالې په ګڼ شمېر ورځپاڼو، انټرنټي وېبپاڼو او مجلو کې نشر شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګل مکۍ

ګل مکۍ د حاجي عبدالوکیل لور او د ملک عبدالرازق لمسۍ چې د میدان وردګو ولایت د چارکې د خروټو د کلي اصلي اوسېدونکې وه،خو نومـوړې د ۱۳۶۲لمریز کال د غويي د میاشتې په شلمه نېټه د نیمروز ولایت د زرنج په ښار کې يې نړۍ ته سترګې پرانیستې، له کوچنیوالي څخه ډېره هوښیاره او مهربانه وه. کله چې شپږم ټولګي ته ورسېده، د ځانګړې پوهې او وړتیا د زیاتوالي له امله د زرنج د نسوان لېسې د فرهنګی ټولنې غړیتوب يې ترلاسه کړ.

خو کله چې په اووم ټولګي کې وه، طالبانو د حکومت واګې تر لاسه کړې او د ښوونځیو دروازې يې د نجونو پرمخ وتړلې، د طالبانو د شپږ کلنۍ دورې وروسته په لسم ټولګي کې يې په لوست پیل وکړ، څکه چې په دې شپږو کلونو کې يې په کور کې د اتم او نهم ټولګیو کتابونه ولوستل، په ۱۳۸۲لمریز کې له دولسم ټولګي څخه فارغه او په همدې کال په نوموړې لېسه کې د ښوونکې په توګه وګمارل شوه او د زرنج په عالي دارالمعلمین کې یې په زده کړو پیل وکړ او په ۱۳۸۴لمریز کې له دارالمعلمین څخه فارغه شوه.

ګل مکۍ وکیلې په ټول عمر کې ډول ډول تلویزوني او ژوندۍ فرهنګي او کلتوري خپرونې خپل ولس ته وړاندې کړې دي.

د یادونې وړ ده چې له ډېرو هڅو سره سره بیا هم په دې ونه توانېدم چې د نوموړې کومه لیکنه را پیدا کړم. د اغلې ګل مکۍ په نوم په میدان وردګو ولایت کې د ښځو بڼ هم شته دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاه محمود حصين

شاه محمود حصين پـه ۱۳۲۷ لمريـز هجـري کـال کـې د ميـدان وردګ ولايـت د ميدان ښار په نائبانو کلي کې په يوه روښانفکره کورنۍ کې وزيږېد. لـومړنۍ او منځنـۍ زده کړې يې د ميدان ښار د ذکرالله شهيد په لېسه کې تر سره کـړې. وروسـته د کابـل ښار د ښوونکو د روزنې په اکاډيمي کې شامل او د دغې دورې له بشپړېدو سره سـم د کابل پوهنتون د ادبياتو او بشري علومو د پوهنځي محصل شو. په ۱۳۵۱ لمريـز هجـري کال کې يې د دغې دورې زده کړې بشـپړې او د ښـوونکي پـه توګـه يـې دوه کالـه د ذکرالله شهيد په لېسه کې ، يو کال د ميربچه خان په ښوونځی کې ښـوونکی وه ، دلتـه يې (مفت خوارن ميميرد) په نوم يوه ډرامه وليکله. د دغې ډرامې په ليکو لـه دنـدې نـه ګوښه کړل شو، لږ موده وروسته يې په حبيبيې او د کابل د عالي تخنيکم په انسـتيتوت کې د تاريخ او دري ادبياتو ښوونه کوله. د ۱۳۵۷ کال ترکودتا وروسته د لنډې مـودې لپاره د ليک لوست د زده کړې رييس او وروسته د پوهنې وزارت د تاليف او ترجمـې مرستيال و. د ۱۳۵۸کال په منې کې د وخت د واکمنۍ له زورزيـاتي سـره پـه مخالفـت کې ونيول شو او په پټ اعدام محکوم شو.

د خو د نوې واکمنۍ په راتګ له بند را خلاص شو او د کابل پوهنتون د تـاريخ او فلسفې د پوهنځي د تاريخ او فلسفې په څانګه کې يې د ماسترۍ ديپلوم تر لاسه کړ.

د حصين زياتې سياسي او تاريخي ليکنې د رازبين، بخري، کمر، فريـادي، خوشـال (د مشر زوی نوم يې دی) او شهاب په مستعارو نومونو خپرې شوې دي، هغه له ډېـرې مودې راهيسې شعر وايي، شعر يې اجتماعي بڼه لـري چې زمـوږ د ځوربـدلو خلکـو د ژوند، دردونو او کړاوونو ښه هينداره يې بللی شو. ليکنې يې کولې او شعرونه يې ويل.

حصين په ۱۳۷۱ کال کې د تنظيمي جګړو پر مهال د وطن پرېښودو ته اړ شو چـې تر اوسه د جلاوطنۍ ژوند تېروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حصین په پښتو او دري ژبو لیکنې او څېړنې کوي. شعرونه او لنډې کیسې یې په پښتو ژبه دي، خو په دري ژبه هم کله کله شعر وایي. د شعرونو لومړی ټوک یې د هیلو غوټۍ نومېږي چې د وخت سانسور یې ځېنې ورځپلي دي.

حصین د افغانستان د لیکوالو د ټولنې د مرکزي شورا او د ژورنالیستانو د اتحادیې غړی و.

د چاپ او خپرو شویو اثارو زیاته برخه یې په لاندې ډول دي.

- جنګ، صلح و سرنوشت جهان
- درسهای مقدماتي اموزش سیاسي (دوه ټوکه)
- مختصری از تاریخ زنده ګي اجتماعي زنان افغانستان
- وزارت داخله در ګستره تاریخ
- روابط روسیه و افغانستان (له یوه بل څېړونکي سره په ګډه لیکل شوی.)
- تاریخ ویښ ځلمیان (ګستنزی چاپ)
- د هیلوِ غوټۍ د شعرونو ټولګه
- زخمي ځانګې د شعرونو ټولګه
- مثلث بې عیب (معاصر تاریخ)

د شعر نمونه یې دا ده:

پټه مینه

نه شراب په سره پیاله کې   نه مینا سره مې کار شته
نه یم بند په تورو زلفو   نه لیلا سره مې کار شته

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه لمبيږم د مې خم کې   نه صهبا سره مې کار شته

. . .

تو زه څه يم سا قي څه يم   نه زاهد يم نه پارسا يم

شروشور ستا ميخانه کې   ولې زه په کې تنها يم

ټول عاشق دي په نشه کې   زه له دې مينې سيوا يم

. . .

ساقې پوه زما په حال شه   اورمې بل دی په ګوګل کې

که مې داغ د زړګي پوښتې   يو ځل و ګوره سره ګل کې

پيغلې خاندي چې يې جوړ کړل   قطارونه په اوربل کې

ولې نه پوښتې د ګل نه   چې څه حال لرې کاکل کې

درخانۍ هوسا

درخانۍ هوسا د غلام صديق لور د محمدعلی خان لمسی، چې په ۱۳۶۴لمريز کال کې په کابل کې زيږېدلې ده. لومړنۍ زده کړې يې په اريانا افغان ترک لېسه کې سرته رسولې او د کانکور له ازموينې وروسته د کابل پوليتخنيک پوهنتون ته بريالۍ شوې ده. درخانۍ هوسا له ۱۳۸۶لمريز کال راهيسې شعرونه ليکي او د شعر ترڅنګ نثر هم ليکي.

دا هم د اغلې هوسا د شعر بېلګه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولې دې زړګی زما ډوب کړو په غمونو کې

وسومه، ایره شومه سته یاره اوورنو کې

زه که در نه لرې یم، زړه مې دی له تا سره

ورځ یمه له تا سره شپه مې په خیالونو کې

خوب مې تښتېدلی دی خوی د لېونی کوم

ناسته یم، لګیا یمه ستا یاره سوچونو کې

ورځ مې ناکرار وي، ستا غم را په غاړه وي

شپه په سر شو ګیره کړم نه راځي خوبونو کې

تېره چې ځوانی شوله، پرته له اشنا زما

راشه چې ځوانی بېرته نه راځي وختونو کې

وحیده ښکلې

وحیده ښکلې د محمد عیسی لور د میدان وردګو ولایت، د میدان ښار اړوند د ناسوزایي کلی په یوه متدینه او روڼ اندې کورنی کې دې نړۍ ته سترګې غړولې دي.

نوموړې په ماشومتوب کې له خپلې کورنی سره کندز ولایت د امام صیب ولسوالی ته کډوال شوې وه. د لومړنی او ثانوي دورې زده کړې یې د نسوان حضرت امام صیب په لېسه کې سرته ورسولې.

میدان ښار ته تر راستنیدو وروسته په ۱۳۸۷لمریز کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي په پښتو څانګه کې شامله شوه، په ۱۳۹۰لمریز کال کې له دغې څانګې په عالي درجه فارغه شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اغلې ښکلې د خپلې ښې ورېتیا له مخې له لوړو زده کړو سره هممهاله یې د اول بابا په لېسه کې د یوه تکړه ښوونکې په توګه دنده تر سره کړې ده، د یو وخت له پاره یې د سواد زده کړې په کورسونو د سلاکارې چارې هم په غاړه لرلې، اوسمهال د میدان وردګو ولایت د ښځو چارو د رییسې په توګه دنده تر سره کوي.

د یادونې وړ ده چې نوموړې کله د ښځو چارو ریاست ته وګمارل شوه، د پېزوان مهالنۍ مجلې بنسټ یې کېښوده چې مخکې یې هېڅ کومه نشریه نه درلوده.

نوموړې په بېلا بېلو برخو کې لیکنې او اثار لري او په دې سربېره شاعره او ژورنالیسته هم ده، چې د لنډو کیسو، نثري لیکنو جلا جلا مجموعې لري، دغه راز یوه شعري ټولګه هم لري چې ټولې ناچاپه دي. نوموړې (افغان ښځو د ادبی بهیر) یوه فعاله غړې هم پاتې شوې ده.

د شعر بېلګه یې دا ده:

غزل

مینه مې ته یې تا سره ده زما مینه
سترګو کې ته یې تصویرونو کې ستا مینه
زما د زړه آواز ته یې د ژوند ژوندونه
زړه کې ته یې په سوالونو کې ستا مینه
نه مې هیرېږی نه دې هېرولی شم
په باغ کې ته یې په ګلونو کې ستا مینه
اوښکې مې بهیږی زړه مې نه صبرېږي
سکونه ته یې په یادونو کې ستا مینه
زه ښکلی ستا یمه ستا په تمه به یمه
منزل ته یې په مزلونو کې ستا مینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لطیف بهاند

دوکتورلطیف بهاند د محمد عمر زوی دی، په ۱۳۳۲لمریز کال کې د کابل د مرادخانی په کلي کې زیږېدلی دی، د یادونې وړ ده چې نوموړی د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالی د صدمرده د سیمې اوسېدونکی دی، دی په ۱۳۴۰ل کال کې د علاوالدین د تجربوي ښوونځی په لومړي ټولګی کې شامل شو، په ۱۳۵۱ل کال کې د حبیبیې د لېسې له دولسم ټولګي نه فارغ شو. په ۱۳۵۲ل کال کې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو په پوهنځي کې یې په لوړو زده کړو پیل وکړ، په۱۳۵۵ل کال کې له دغه پوهنځي څخه فارغ شو. تر فراغت وروسته د استقلال په لېسه کې ښوونکی شو. وروسته بیا پښتو ټولنې ته تبدیل شو. له دغه ځای وروسته یې په راډیو افغانستان کې کار پیل کړ. په ۱۳۵۸ل کال کې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو په پوهنځي کې استاد شو. په ۱۳۶۵ل کال کې شوروي اتحاد ته د دکتورا د اخیستلو له پاره واستول شو.

ښاغلی بهاند د ۱۳۵۲ل کال را په دېخوا د هېواد له مطبوعاتو سره همکاري لري، چې زیاتره لیکنې یې د نقد د تیوري او عملي نقد په هکله په مطبوعاتو کې خپرې شوې دي، کله کله غزل هم لیکي.

دوکتور بهاند د خپل ادبي فعالیت په دوران کې دغه لاندې علمي او ادبي اثار لیکلي دي.

۱-ناول د ماه رخې: دغه اثر په ۱۳۶۳ل کال کې د کابل پوهنتون له خوا چاپ او خپور شوی دی.

۲- د اشرف خان هجری منتخبات: دا د هجري د شعر منتخب دي، چې په ۱۳۶۴ل کال کې د اشرف خان هجري د علمي سیمینار په ویاړ د قومونو او قبایلو وزارت د نشراتو او فرهنګي چارو د ریاست له خوا چاپ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- د رڼا ناوې: دا د کوزې پښتونخوا د نامتو شاعرانو د شعرونو منتخب دی، چې په ۱۳۶۵ل کال کې د ليکوالو د اتحاديې له خوا چاپ شوی دی.

۴- د پښتو ژبې ګرامر: دغه اثر په ۱۳۵۹ل کال کې د پوهنتون له خوا چاپ شوی دی.

۵- ځلور اولني کلونه: دا د کورنيو چارو وزارت له خوا چاپ شوی دی.

۶- د خيرالبيان منتخبات: په ۱۳۶۱ل کال کې چاپ شوی دی.

۷- سوله او جګړه يو ژباړل شوی اثر دی چې په ځلورو ټوکو کې چاپ شوی دی.

۸-ماتې کړۍ: دا د کوزې پښتونخوا د ازاد شعر منتخب دی.

۹- رياليزم او د رياليزم ضد په پښتو ژباړه دی.

۱۰- د هنر ټولنپوهنه يې په پښتو د يو ژباړل شوي اثر نوم دی.

۱۱- د شعرونو يوه مجموعه يې ده.

۱۲- د روښاني ادبياتو سل عرفاني اصطلاحات: په نوم يو اثر يې دی.

۱۳- لس مقالې: دا د بهاند د مقالو مجموعه ده.

لطيف بهاند د هېواد له سترو استادانو څخه مخامخ زده کړې کړي او د هغوی تر پالنې او روزنې لاندې يې د پوهنې په لوی سمندر کې د مهارت او برلاسۍ لامبو زده کړې ده او يا يې له هغو ستر استادانو سره د مرستيال (اسيستانت) په توګه د پوهې په ډګر کې د نوي نسل د روزنې دنده پر مخ بېولې ده. په پوهنيزو، څېړنيزو او کلتوري چارو کې يې داسې ونډه خپله کړې، چې هره برخه يې د زرينې پاڼې په څېر د هېواد د مخکښو پوهنپالو او کلتور پالو په لړۍ کې ځانګړی او ډاډمن مقام او دريځ لري. په کابل پوهنتون کې د استاد په توګه وياړلې دنده، په راډيو افغانستان کې د بېلا بېلو کلتوري او علمي پروګرامونو د اوډنې او سمونې چارې، د هېواد په کچه د کلتوري او

(c) ketabton.com: The Digital Library

علمي هڅو ملاتړ او په هغو کې برخه اخیستنه، هغه ویاړنې دي چې د بیا را یادولو ، پېژندلو او بیانولو لپاره يې زیاتو لیکنو او ډېر زماني واټن ته اړتیا شته. که د بهاند شاعري په پام کې ونیسو، نو به د یوه داسي پښتون هوډ او د خیال نازکې ورمې حس کړو چې له زیاتې توضیح پرته څرګندیږي. په دې ځانګړتیا کې د بهاند برلاسي داده چې پښتني هوډ يې د خیال داسې پړاوونو ته رسولی چې شونتیا يې د ویوکو په مټ د پوهېدو وړ ګرځولې ده. که اورېدونکي او لوستونکي د بهاند شاعري واوري او ولولي، نو خامخا به د بهاند د پېژندګلوی تر ټولو غوره جمله داوي، چې د هېواد نامتو شاعر لطیف بهاند:

په تش غلچک غواړې بدنام به دي شم　　زه له هر چا نه، یاغي رام به دې شم

که مې کښیکاږې او تر شونډو مې وړې　　په قلمي ګوتو کې جام به دې شم

او دا غزل تر پایه او که څوک د بهاند په ساحري ګوتو لیکل شوې مقالې له سلګونو څخه یوه دا چې (زه څوک یم؟) ولولي او یا يې واوري، نو خامخا به د بهاند د ښه پېژندګلوی لپاره داسې ولیکي چې: د هېواد نامتو لیکوال داکتر لطیف بهاند؛ او که د هغو څېړنو جاج واخلو چې بهاند پر مخ بېولي او له ګټورو پایلو سره يې د هېواد ځوان نسل ته د ښې روزنې او ښوونې په نیت وړاندې کړي دي، خامخا به د بهاند تر نوم وړاندې داسې ولیکي چې: د هېواد نامتو څېړونکي داکتر لطیف بهاند؛ زه نه غواړم د ښاغلي بهاند هر اړخیزې څېړنې ته لاس اوږد کړم، په دې لنډه لیکنه کې غواړم د بهاند له نورو ژباړل شویو اثارو څخه د بېلګې په توګه د ((کلتور پوهنه)) تر سرلیک لاندې اثر یو لنډ او بېړنی جاج واخلم.

ډاکټر لطیف بهاند د نورو څېړنیزو اثارو تر څنګ یو ارزښتمن څېړنیز کتاب د ((کلتور پوهنه)) تر سر لیک لاندې ژباړلی او خپور کړی دی، دا څېړنیز اثر د پاڼو د شمېر له مخې لږ دی، خو د منځپانګې له اړخه يې تر زیاتو هغو لیکل شویو رسالو او کتابونو وزن او ارزښت زیات دی، چې تر اوسه پښتو ژبې ته د کلتور پوهنې په تړاو ژباړل شوی دی. کلتور پوهنه درسي مرستندویه اثر په ۱۹۹۹زیږدیز کال په مسکو ښار

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې خپور شوی دی. د ټولو پاڼو شمېر یې (۱۰۲) ته رسیږي، پر کتاب ډاکټر شاه محمود ګویا تقریظ لیکلی او د هېواد ځوان لیکوال اسماعیل یون ته ډالۍ شوی دی. د دې څېړنیز اثر پیل د کلتور په پیدایښت او د کلتوري څېړنو او اندونو په هغه یون شوی دی، چې د دې ځانګې مینه والو ته یې پوهېدل او لوستل اړین دي؛ او بیا د کلتور او تمدن په اړه د نامتو روسي فیلسوف نیکولای بردیایف هغه لیکنه راژباړل شوې، چې په خپل ډول کې ځانګړې او د کلتوري ډایلوګ خپلواک دریځ په کې نغښتی دی؛ کلتوري ټکر د دې اثر بل سرلیک دی چې په رښتیني ډول هغه اړیپچونه رابرملا کوي، چې د اوسنۍ نړۍ د فکري او ذهني جوړښتونو بنسټونه جوړوي؛ او بیا د دې ارزښتمن اثر هغه سرلیکونه پیلیږي، چې د نوي، مدرن تدریس او ښوونې لپاره ټکس بوک نه، بلکې د یوه درسي مرستندویه کتاب په زړه پورې بېلګه ده. د کلتور پوهنې اثر ژباړه د هغو مینه والو لپاره ښه زېری دی، چې له کلتوري څېړنو او پلټنو سره یې اړیکې دي، له دې سره سره چې دا د نوموړي اثر یوه ډېره ښه ځانګړتیا ده، خو په بله وینا، کېدای شي دا د همدې کتاب یوه نیمګړتیا هم وشمېرو او هغه دا چې له دې اثر څخه ټول لوستي کسان پوره ګټه نه شي پورته کولای، یوازې د هغو کسانو لپاره ګټور دی، چې له کلتوري څېړنو او پلټنو سره یې کار او اړیکې شته. په ځانګړې توګه د هغو استادانو او کارپوهانو لپاره د زیات ارزښت وړ دی، چې د کلتورپوهنې په تدریس او تعلیم بوخت دي. که د کلتورپوهنې اثر منځپانګې ته پام وکړو، خامخا به هغه لیدلوری برملاشي چې معنویت پر مادیت برلاسی ګڼي، یا په بله وینا، د دې اثر په منځپانګه کې د کلتور بنسټ داسې ښودل شوی، چې د معنویت له وړانګو ځلا تر لاسه کوي، چې د کلتور پوهنې په تاریخ کې زیات شمېر کلتور پوهانو همدا لوری درلودلی دی، د یادښت وړ ده، چې د کلتور پوهنې په څېړنو کې د همدې لیدلوري تر څنګ د کلتور پوهنې په تړاو نور لیدلوري هم شته، چې ځان ته پلویان لري او د اوسنۍ نړۍ د کلتور پوهانو یوه غښتلې برخه په بر کې نیسي. د هغوی په اند معنوي کلتور د ټول کلتور یوه برخه ده او هغه هم داسې چې بنسټ یې پر مادیت تکیه کوي. ښه به وای که د همدې ډلې کلتور پوهانو له لیکنو او رسالو څخه د بېلګې په توګه یوه دوې لیکنې ځای شوې وای. د اتنولوجیستانو تر منځ دا خبره ډېره مشهوره شوې چې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

که لس تنه اتنولوجیستان سره یوځای کړو او له هر یوه نه د کلتور پېژندنه وغواړو، په پایله کې به موږ د کلتور پېژندلو لپاره لس تعریفونه په واک کې ولرو؛ ښاعلي بهانند هم د نورو اتنولوجیستانو په څېر د کلتور د تعریف لپاره لاره پرانیستې پرې ایښې، خو د خپل لیدلوري څرګندونه یې د هغه تعریف په بیا بیا لیکلو کې ښودلې، چې د معنویت برلاسي پلوي فیلسوف نیکولای بردیا یف له لوري وړاندې شوی او یا تعریف شوی دی. ((هر کلتور (حتی مادي) د روح کلتور دی. هر کلتور په داسې حال کې چې د معنویت بنسټ لرونکی دی، د طبیعت په شرایطو باندې د روح د تخلیقي کار محصول دی)) (کلتور پوهنه ۳۰ مه پاڼه).

د کلتور پوهنې یوه بله ځانګړتیا دا ده چې د ځانګړو او ارزښتمنو اتنوګرافیکي مفاهیمو د توضیح لپاره یې د یو شمېر سترو لیکوالو هغه ویناوې را یادې کړې دي چې له یوې خوا د عامو منل شویو احکامو په څېر د ولسونو منځ ته رسېدلې دي او له بله پلوه یې هغه اتنوګرافیکي افادې چې موخه تاکل شوې وې، په خورا ښکلې توګه د پوهېدو وړ ګرځولي دي. د معاشرت په تړاو هغه وینا چې د ګویته له خولې راوتې ده، یوه ښه بېلګه کېدای شي: ګویته وایي چې: ((معاشرت هغه هینداره ده چې هرڅوک خپله اصلي څېره په کې څرګندوي.)). د لوڅي سنیکا هغه وینا چې وایي: ((کمال او بشپړتیا درې لارې چارې لري؛ تفکر: تر ټولو نجیبه او سپېڅلې لار ده؛ تجربه: تر ټولو ګرانه لار؛ تمثیل او پیسې: تر ټولو اسانه او زړه راکښونکې لاره ده)). د امرسون هغه وینا چې ((هر انسان چې زه وینم او ما سره مخامخ کیږي، که په کوم ډول تر ما غوره والی ولري، سمدستي ځان اړ ګڼم چې یو څه ترې زده کړم)). دا د نړۍ د سترو لیکوالو هغه مقولې دي چې ولسونو ته رسېدلي او منل شوې دي، خو په دې اثر کې د یوې مقولې په توګه نه، بلکې د یوه اتنوګرافیکي اصل په توګه کارول شوې دي چې په هغو کې هم د شخصیت کلتور افاده شوی او هم په اسانۍ د پوهېدو وړ ګرځول شوی دی. ښایي چې د کلتور پوهنې اثر د هر اړخیزې څېړنې او پېژندنې لپاره دا څو کرښې بس نه وي، خو د لیکنې د لنډوالي په هیله زما له انده وروستۍ دوې درې جملې لیکم چې: د کلتور پوهنې اثر په پښتو ژبه کې د کلتور په اړه د ژباړل شویو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اثارو هغه بېلګه ده چې د کلتور پوهنې لپاره له نړيوالو معيارونو سره پر تله کېداى شي؛ د کلتور پوهنې په چارو کې د بوختو پوهانو او ښوونکو لپاره ګټور مرستيال درسي کتاب دى او د هغو اړتياو د پوره کولو لپاره هم ارزښتمن دى چې د دې څانګې پلويان ورسره مخامخ وو او يا ورسره مخامخ دي. په پاى کې د لطيف بهاند ځيرتيا او درک د ستاينې وړ دى چې د داسې ګټور کتاب ژباړې ته يې پام شو او د ژباړني ربړ يې وګاله.

د شعر نمونې يې:

غزل

دا ستا پـه سترګو چې موسـکا ويـده شـوه
زمـا پـه زړه کـې تمنـا ويـده شـوه
چـا دې شـونډو کيسـه يـاده کـړ لـه
سـاقي ور پـورى کـه مينـا ويـده شـوه
فتنـې د سـترګو دې چـې ويښـې شـولې
لـه ډېـره شـرمه يـې حيـا ويـده شـوه
د پلـو شـو ايـرى چـې ګورمـه زه
ښـه شـو چـې سترګه د سبا ويـده شـوه
چـې را نـه غـواړي د زلمـو زړه وينـه
د زړه پـه مېنـه څـه بـلا ويـده شـوه
چـې بـرالا خلکـو ښـه و ښـکنځله
د زړه پـه کـور کـې مـې پـه غـلا ويـده شـوه
شـاته کتـل دې شـول مقطـع د غـزل
د سـاز تـارو کـې دې خنـدا ويـده شـوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

قسمت

ګوره چې قسمت تر کومه راوستم
غم د محبت تر کومه راوستم
ما خو تکل ستا د کلي کړی و
پل دې د الفت تر کومه راوستم
نورو خو غېرت ته مخه ښه ورکړه
زه پښتون غیرت تر کومه راوستم
ما چې د رڼا ناوې ګڼلې وه
هغه تور ظلمت تر کومه راوستم
ستا په تش کتو کې مې ژوند بایلوده
دی معصوم وحشت تر کومه راوستم

محمد اصف بهاند

محمداصف بهاند د محمدعمر زوی دی، په۱۳۳۳لمریز کال د مرغومي د میاشتې په درېیمه نېټه د کابل د چاردهي د (شکرالله خان قلعه) نومي کلي کې زیږېدلی دی. لومړنۍ زده کړې یې د علاوالدین په مکتب کې کړي، بیا د محمود طرزي په لیسه کې شامل شو، خو دولسم ټولګی یې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالی د نرخ په لیسه کې پای ته ورساوه. په ۱۳۵۴ل کال کې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو په پوهنځي کې شامل شو، په ۱۳۵۸ل کال کې د دغه پوهنځي له پښتو څانګې نه فارغ شو. تر فراغت وروسته د کابل د روښان د ښوونکو په عالي موسسه کې استاد شو. وروسته بیا د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو په پوهنځي کې استاد شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصف بهاند له ۱۳۵۶ل کال راهیسې شعر وايي، نوی شعر زيات ليکي، کله کله يوه ښه غزل هم ليکي، يو شمېر شعرونه او علمي او تحقيقي مقالې يې د هېواد په مطبوعاتو کې خپرې شوې دي. په علمي او تحقيقي ليکنو کې له خپل ورور دوکتور لطيف بهاند نه زيات متاثره دی.

ښاغلي اصف بهاند د خپل ادبي فعاليت په دوران کې دغه لاندې علمي کارونه کړي دي:

– د پښتو ژبې ګرامر درېيم کتاب: د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو د پوهنځي د ناپښتو څانګو درسي کتاب.

– د پښتو ژبې ګرامر او ادب: دوهم کتاب د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو د پوهنځي د ناپښتو څانګو درسي کتاب.

– د پښتو ادبياتو د لرغونې دورې منظوم متون: د ادبياتو پوهنځي د پښتو څانګې درسي کتاب.

– د کوچنيانو ادبيات: چاپ.

– شعر د پښتو د کلاسيکو شاعرانو له نظره: د پوهنيارۍ تېزس دی.

– پښتو ادبيات له ۱۲۵۰خخه نه تر ۱۲۹۷ پورې يې: د ليسانس مونوګراف هم ليکلی دی.

د شعر نمونې يې:

غزل

دا مـــات تنـــدې درغيـــدلو نــــه دی
د زړه دفتـــر مــــې د کتلـــو نــــه دی
اوس کــه هــر څــو پترۍ پــرې ولګــوې
زمــا زړه ګـــی د جوړيـــد لونـــه دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیـــر کـــه وی ګـــرم لـــبر د حلاتـــو پـــه چـــم
مـــــین وجـــــود د ســـــوزیدلو نـــــه دی
څـــه کـــه رســـیږی د هـــر چـــا غـــوږو تـــه
د رقیـــــب غـــــبر د اوریـــــدلو نـــــه دی
څـــه کـــه لـــه خلکـــو ســـره چـــل کـــوی نـــن
دغـــــه کـــــاروان درســـــیدلو نـــــه دی
پـــــه پښـــــتنې حوصـــــله زړه مـــــې ولاړ
کـــــه نـــــه دا چـــــل یـــــې د زغملـــــو نـــــه دی
حســـن مغـــرور زړه مـــې پښـــتون ســـره مـــخ
ولـــــیکم څـــــه حـــــال د ویلـــــو نـــــه دی
ډیـــر ډیـــر ســـرونه زور او زر ټیـــټ کـــړی
ســـــر د پښـــــتون د ټیټیـــــدلو نـــــه دی
غـــزل مـــې پـــاتی پـــه همـــدی ټکـــې شـــو
حالـــت یـــې تـــریخ نـــور د لیکلـــو نـــه دی

عبدالمالك بېکسیار

د ښاغلي بېکسیار فن او شاعري د لر او برې پښتونخوا په ادبي غونډو کې په یوه کچه له اوچتو هنري ارزښتونو څخه برخمن ګڼل کیږي.

بېکسیار سره له دې چې له هېواده پردېس دی، خو شعر یې د افغانستان د هر غره، هر کمره او په وینو زنګېدلو سنګرونو عکاسي او ترجماني کوي. د نوموړي شعر د انسانی مینې، درناوي او هغو دردوونکو حالاتو ښکارندوی دی، چې زمونږ ګران هېواد او ولس ور سره مخ دی. د بېکسیار ناسته پاسته او مجلس له ادبي نزاکت، سپېڅلتیا او رښتینولی نه ډک دی، دی له هر انسان په تېره له خپلو ادبي ملګرو سره په ورینه تنده

(c) ketabton.com: The Digital Library

او مانداره خندا کې مجلس کوي او د ده په هره ناسته کې د ګران هېواد د خوږې او دیني غیرې، خواږه یادګارونه راسپړل کیږي. هغه په خپلو انقلابي شعرونو کې د ظلم، تېري، اختناق او روانو توجنو حالاتو پر خلاف د بغاوت توغ پورته کوي او د شعر په ژبه حقایق او واقعیتونه راسپړي او د ښو هنري اندونو په پرده کې یې تاو کړي، د مینه والو مخې ته یې ږدي.

ښېکسیار یوازې د شاعر او لیکوال په توګه نه پېژندل کیږي، بلکې دی هغه ادبي سرښندوی هم دی، چې په خپلو نازکو ګوتو ګټلې پیسې په پښتو ژبه او ادب لګوي او له ډنمارک نه هره میاشت په پرله پسې توګه د (هیلې) غونډې یوه درنه او ادبي مجله په پېښور کې د همده په مادي او معنوي ملاتړ خپرېده او پردې هم نه بسیا کیږي، وخت، ناوخت د هېواد د اورو او وینو په خونړي توپان کې د خپل شو یو ځوانانو فرهنګیانو د ناوړه اقتصادي اکر هم اخلي او په برخ کې یې د دوی نوې شعري هنري او څېړنیزې ټولګې هم خپریږي، چې په اوسني وخت کې د ده دا ستر خدمت هیڅکله د هېرولو نه دی.

عبدالمالك ښېکسیار د عبدالرقیب زوی، په ۱۳۴۳لمریز کال د میدان وردګو ولایت په میدان ښارکې زیږېدلی دی.

لومړنی زده کړې یې په میدان ښوونځي کې تر سره کړي او د نورو زده کړو لپاره په میدان لېسه کې شامل شو، په ۱۳۵۷لمریز کال له دغې لېسې نه فارغ شو، پر ۱۳۶۱لمریز کال د کابل د ښوونکو د عالي اکادمۍ په پښتو ژبه او ادب څانګه کې شامل شو او په ۱۳۶۵لمریز کال کې ورڅخه فارغ شو، په ۱۳۶۸لمریز کال لومړی پېښور ته لاړه او بیا پر ۱۳۶۹لمریز کال ډنمارک ته لاړ، چې تراوسه د ډنمارك په پلازمېنه کوپن هاګن کې استوګن دی.

ښېکسیار د ۱۳۶۷لمریز کال په پیل کې د کابل پوهنتون د استاد محمداسماعیل یون په ملګرتیا یوې نوې ادبي هڅې ته لاس واچاوه، د (هیله) په نوم یې یوه ادبي، ټولنیزه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ادبي دوه مياشتنى خپلواکه پښتو خپرونه پيل کړه، چې تر اوسه ښه په بـرى سـره پـه پيښور کې د همده په ملاتړ او د يون صاحب په مرسته خپريږى ډير مينه وال لري.

بېکسيار صاحب د رواني لمريزى پيړۍ د شپږمې لسيزې را په دې خـوا شـعر ليکـي او نثري ليکنې هم کوي، خو پر نثر يې د شعر تله درنه ښکاري، د ده يو شمېر شـعرونه په بېلابېلو خپرونو کې خپاره شوي او ځانگړي اثار يې دادي:

۱ـ سوچونه کړلېچونه: شعري ټولگه ده چې په ۱۳۷۶ل کال کې پېښـور کـې چـاپ شوې ده.

۲ـ د سنځل گل په شپو کې: شعري ټولگه ده چې په ۱۳۷۷ل کال پېښور کې چاپ شوې ده.

۳ـ شينشوبى: دا اثر هم په ۱۳۷۹ لمريز کال پېښور چاپ شوى دى.

۴ـ د لنډو کيسو يوه ټولگه: ناچاپ اثر دى.

۵ـ ځينې مقالې په بېلابېلو موضوعگانو کې ليکلې چې ناچاپه دي.

د عبدالمالك بېکسيار د شعر بېلگې:

غزل

شـــروع تـــه اخـــرت وايـــي زمـــونږ د کلـــي خلـــك
مرگونـــو تـــه غيـــرت وايـــي زمـــونږ د کلـــي خلـــك
ښـــو دنگـــو کلاگـــانو کـــې بنـــدې پښـــتنې پيغلـــې
بـــس دې تـــه خپـــل عـــزت وايـــي زمـــونږ د کلـــي خلـــك
مېلمـــه وو را ايســـتلې پـــه کـــورو بانـــدې تـــورې
داړې تـــه حکومـــت وايـــي زمـــونږ د کلـــي خلـــك
آشـنا خـدايږو جـوړيږى جـوړيږى دا وطـن بـه چـې لاکلـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورانیــــو تـــه خـــدمت وایـــــي زمـــونږ د کلـــي خلـــک
په غـره کـې چېرتـه پـټ دي يـو مـلا او بـل يـې زوم دی
ځــــانونو تـــه دولـــت وایـــــي زمـــونږ د کلـــي خلـــک
ذره پـــه کـــې فـــرق نـــه کـــا بېکســـیاره حیرانیــــږم
جـــاګیر تـــه رســـالت وایـــــي زمـــونږ د کلـــي خلـــک

محمد شفيق حقپال

محمد شـفيق حقپـال د محمـد یـونس زوی پـه ۱۳۴۴لمریـز کـال د میـدان وردګـو ولایت د نـرخ ولسـوالۍ د کریمـدادو سیمې د مارخـاني پـه کلـي کـې زیږیـدلی دی، لومړنۍ او منځنۍ زده کړې يې په کابل سپين کلي لېسه کې سرته رسولې دي. وروسته د کابل په تخنيکم انستيتوت د برېښنا له څانګې څخه په ۱۳۶۳ل کې فارغ شوی دی.

له استادۍ سره د زیـاې علاقـې لـه املـه يـې د کابـل تخنیـک ثـانوي، د پېښـور د سیدجمال الدين او میدان ښار د خالد بن ولید په لېسو کې د استادۍ دنده سرته رسولې ده، له هغه وروسته د باختر اطلاعاتي اژانس کې د سیاسي مبصـر، پـه راډيـو افغانسـتان کې يې د ویاند او په يو شمېر ملي او نړیوالو موسسـو کـې يـې د خبریـالۍ او لیکـوالۍ دندې تر سره کړې دي.

د ولایت د تعلیمي برخې په غوړېدا کې د ډېرو منهو ترړو په کولو سره يې زیـاتې ستونزې ګاللې دي.

نوموړي يو زيات شمېر کتابونه هم په خپله ليکلي او يا له نـورو ژبـو څخـه ژبـاړلي دي

- د هيلو غوټۍ «شعري مجموعه»، ،
- دقرانکريم اعجاز «ژباړه»
- حقانيت اسلامي خپل اثر،

(c) ketabton.com: The Digital Library

- په روانې ستونزو برى خپل اثر
- غلبه بر مشکلات روانی خپل اثر
- اوسنی عصر او مسلمانانو دندې خپل اثر

دغه چاپ شوی دی چې یو شمیر نور ناچاپ هم پاتی دی.

د شعر نمونه یې:

غزل

ستا د نظر غشي چې وتل له سینې
جوړې ترې ویالې شوې ګوره سین یې
له ګوګله په وتو شي ته چې وینې
ځی دا ستا کتوکتو نه تری نه وینې
داسې زه حلال حلال شومه شیرینې
فرهادنه وقربان له شیرینې
قصی زما شوی ماشومانو ته هم سپینې
راسو شوی یمه یاری تکی سپینې
دود شوم سپیلنی شوم تاویدم ورځینې
په داشانی مجنونان وی چیری ځینې
راغلې خواته تاتری لارې کړلی کینې
لاپیداشوی درقیب په زړه کې کینې
په نخا اوپه خندا شوی لونګینې
ماناری کړی چې شینوارې لونګینې

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد حکیم بشارت

محمد حکیم بشارت ۱۳۵۴ل ل کې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ د شنې او رنګینې درې د کریمدادو په کلي کې زوکړی دی.

بشارت، د ښوونځي لومړنۍ دوره د نرخ ولسوالۍ په شهید صابریار، منځۍ دوره یې همدې ولسوالۍ د خالد بن ولید او د لیسې دوره یې د سیدجمال الدین افغان په لیسه کې پای ته رسولې ده.

نوموړی، ۱۳۷۹ل ل کې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو له پوهنځي فارغ شوی دی.

بشارت لکه د نورو ډېری لیکوالانو په څیر، لومړی په شعر ویلو پیل وکړ، څو کاله یې د یوه شاعر په توګه ژوند وکړ، خوله ۱۳۸۲ل ل راهیسې یې لنډو کیسو او نورو لیکنو ته مخه وکړه.

د بشارت، ماشومتوب او ځواني لکه د نورو ځوانانو په څیر په جګړیز چاپریال کې تېره شوې او لا روانه ده.

دغه لیکوال، د لوړو زده کړو له پای ته رسولو سره سم، رسمي دندې پیل کړې او د تصحیح د څانګې د مشر په توګه کار کوي.

بشارت، د رسمي بوختیاوو تر څنګ وخت نا وخته د هېواد په تودو حالاتو مقالې لیکي او کله نا کله هنري لیکنې هم کوي.

د بشارت د لنډو کیسو یوه ټولګه(یوه لپه اوبه)مخکې چاپ شوې او د ګل کونډې په نامه د هند یونلیک یې دویم چاپي اثر دي.

بشارت، (په پښتو شفاهي ادبیاتو کې د ښځو ونډه) تر سرلیک لاندې یو بل اثر هم لري، چې چاپ ته سترګې په لاره دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژورنالیستکي بوختیاوو د بشارت هوډ له هنري لیکنو نه دی اړولی او هیله کیږي، چې دغه لیکوال به په راتلونکي کې هم خپلو ورته ادبي هڅو ته دوام ور کړي، تر څو د خپلو مینه والو ادبي تنده خړوبه کړي.

دلته به د بشارت له شعرونو او نثري لیکنو څخه د بېلګې په توګه ځینې شعرونه او لیکنې د مشت نمونه خروار په ډول وړاندې شي.

غزل

لــه زخمــي شــونډو مــې ســو خالــ پرېــوتی
پـــه تمـــه ســـتا نـــن د وصـــال پرېـــوتی
لــه سـترګو پرېـوتې پـه غـم کـې اوښـکې
ژونـــدون مـــې غبـــږ کـــې د زوالـ پرېــوتی
آبشــار د وینــو کــړي مســتي مــې زړه کــې
خیالــ کــې مــې ســتا د زلفــو ټالــ پرېــوتی
نـــازکې دې زیـــړ اننګـــې ســـره شـــي کلـــه
پـــه مازدیـــګر د شفـــق کـــال پرېـــوتی
تــلا شــوه ســره غــوټۍ د عشــق پــه بــاغ کــې
پـــه شـــنه سپرلـــي د خـــزان جالــ پرېــوتی

احمدالله تکل

احمدالله تکل د ارواښاد قاضي امان الله زوی، د امین الله لمسی، په کال **۱۳۴۳**لمریز د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ د صدمردې په کلي کې زیږېدلی دی، لومړنۍ زده کړې یې د کابل د حیاتي او شېرشاه سوري په ښوونځیو او ثانوي زده کړې یې د غازي امان الله خان په لېسه کې ترسره کړې دي. د ښوونځی د زده کړو له بشپړېدو وروسته په ۱۳۶۱ل کال کې د کابل پوهنتون د هنرونو پوهنځي ته بریالی شو. په ۱۳۶۵ل کال کې د نوموړي پوهنځي له تیاتر څانګې نه فارغ شو، تر فراغت وروسته یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لیکوالانو د انجمن د دارالانشاء د رییس په توګه دنده تر سره کړه، د خپل منځنۍ جګړو له پیلېدو سره سم ګاونډي هېواد پاکستان ته کډوال شو، هلته د بي بي سي راډیو د ماشوم مجلې د مشر په توګه وګومارل شو او د مهاجرت په دوره کې سربېره پردې د ژورنالیزم ځانګړي کورسونه هم ولوستل. کله چې په هیوادکې د طالبانو د واکمنۍ له پای ته رسېدو وروسته بېرته هېواد ته راستون شو، نو د ازادۍ راډیو د مشر په توګه وټاکل شو، چې دوه کاله پر همدې دنده پاتې شو، وروسته بیا د نوموړې راډیو د مرکزي ځانګې چې په چک جمهوریت پراګ ښار کې موقعیت لري، د چیف اډیتور په توګه وټاکل شو او تراوسه لا د نوموړې راډیو یو فعال خوږ ژبی ویاند پاتې شوی دی.

د احمدالله تکل چاپ شوي اثار:

۱ـ کرونده (منظومه شعري ټولګه)

۲ـ د ښکلا یوه شېبه (شعري ټولګه)

۳ـ د پنجرې شاته (شعري ټولګه)

غـــــزل

خـــــپه کېږمــــــه کـه ګـــورې لېـونی یـم
د ناپایــه میـــــنی اور کــــــې سـپېلنی یـــم
د جنـون غوغـــا مــې نـه بـه شـي زایلــــــه
چــې بــې واکــه روهیلـی یـم، غرځنـــی یـم
دادورنــو نــاوې خېـری زمـــا غــــېږ کـــې
د اوریـــن بـــــدن لمـــــنه اورنـــی یـــــم
د هــوس میـــنا مــې ډکــه شــوه ژړیــــــرې
راتــه بریښــي نـه چــې زه هــم مرګنــی یـم
کــه مـې سـر یـار پـه درکــې نـه کوزیــــرې
عشـقه معـاف مـې کـړه پـه ختـه غرنـی یـم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ارمـان ډنـډر مـې مـات نـه کـړې ژېـړ لمـره
د ویـالې پـه غـــــاړه مــــړاوې بیـالنی یـم

حنیف بکتاش

ښاغلی بکتاش د ځنګله دانځوریزو سترګو، مینه ناک شاعر دی چې تصویرساز تخیل یې د تغزل په مرسته د بنګړیو په څېر شرنګیږي. د ده په شعر کې د ښکلا مینه هم شته، خو له انسان او انسانیت سره مینه او درناوی د ده د شعر لومړنی توکی او آر دی. د ده په اوچتو آزادو شعرونو کې د هېواد د روان دوه لسیزو ناورین انځور په خورا اوچته پیمانه ځلیږي او په لیدو یې موږ ته دا ډاډ پیدا کیږي چې زموږ د اوسني دوران شعري بهیر هم له چا کم نه دی او ښه په بري سره خپل هنري یون پرمخ بېولای شي. بکتاش د آزاد شعر په لړ کې د ښه استعداد خاوند دی، خو داسې ښکاري چې کله کله ده خپل شعري ذوق له سیاسی غوښتنو ځار کړی او د شعر انځورونه یې په ذهن کې همداسې پرې ایښي ده، دا څرک سرببره پردې چې د ده له بوخت ژوندانه نه سړی ډېر ښه لګولی شي، د ده د شعر له لړوالی نه هم لګېدای شي. نوموړي شاعر لږ شعرونه لیکلي، خو ډېر ښه یې لیکلي او د شعر لیکنې پر مهال په ټوله مانا پر یوه عاطفی لوړه ناست ښکاري، ځکه نو د ده له هر شعر څخه د لوستونکي پر ذهن د عاطفې او مینې یوه سوځنده وړمه خپریږي.

حنیف بکتاش د ۱۳۴۰لمریز کال د غویي د میاشتې پر شلمه نېټه د میدان وردګو ولایت په میدان ښار کې زیږېدلی دی، لومړنی زده کړې یې د میدان ښار په لومړنیو ښوونځیو کې تر سره او د دولسم ټولګي برې لیک یې له میدان لېسې نه پر ۱۳۵۸کال ترلاسه کړی دی.

بکتاش د زدکړو تر بشپړاوي وروسته د افغانستان د ځوانانو د دیموکراتیک سازمان د مرکزی کمیټې منشي شو، چې په ۱۳۶۶لمریز کال یی دا دنده پرېښوده او د افغانستان د خلکو د دیموکراتیک ګوند په مرکزي کمېټه کې پر غړیتوب وټاکل شو، پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۷۱لمریز کال منځنۍ اسیا ته مهاجر شو او له هغه ځایه د بي بي سي راډیـو د پښـتو څانګې د ویاندۍ لپاره لندن ته لاړه، چې تر اوسه هلته د بي بي سي په پښـتو خپرونـه کې اوونیز پروګرامونه جوړوي او د هلمند په مستعار نوم یې د ویاندوۍ هـم د دی پـر غاړه وي.

دی له ۱۳۵۴لمریز کال راهیسې شعر لیکـي چې ځینـې شـعرونه یـې د هېـواد پـه خپرونو کې خپاره شوي او ځانګړې شعري ټولګه یې (د ځنګله سترګو کـې) نـومېږي چې په ۱۳۶۷لمریز کال د چاپ او خپرونـو د دولـت کمېټـې لـه خـوا خپـره شـوې ده. سربېره پر دې د شعر او نثر یـو دوه نـورې ناچاپـه ټـولګې هـم لـري، چـې پـه نـږدې راتلونکي کې یې د خپراوي هیلې شته.

د ښاغلي حنیف بکتاش د شعرونو له کنج څخه به دلته یو دوه شعرونه را واخلو او خپله شعري تنده به ورباندې ماته کړو. د نوموړي ازاد شعرونه دادي:

زه مساپریم:

زه مساپر یم خو لار ورکی نه یم

ما د رڼو کورونو لار لیدلې

زه هغه وریځې په سکرټو ولم

چې د ځنګله د کمیسو پولو ته

د سپینو شپو ترانې لولي

زه مساپر خو لار ورکی نه یم

ما د سپیدو په لوري پل ایښی دی

زه د ایمان او ازادۍ په ګوتو

د تورې شپې ګریوان ته لاس اچوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د انسان د آزادۍ کوترې

د شنه آسمان لوري ته آلوزوم

زه مساپر خو لار ورکی نه یم

په منډه منډه د لمر کلي ته ځم

هلته تودوخه او رڼا ډېره ده

زه په لمر بوځمه دیارکلی ته

چې یخ وهلې ځمکه وغوړیږي

او چمن وخاندي

او په سپیرو شونډوکې

د امېدونو موسکا ونخیږي

عبدالله نیازمند

ښاغلی عبدالله نیازمند د عبدالواسع زوی، چې په خټه پیاروخېل دی او په لویه کې په ستانکزیو کډیږي. په ۱۳۲۶لمریز کال کې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالی د صدمردي په سیمه کې دې فاني نړۍ ته سترګې را غړولې. لومړۍ او منځۍ زده کړې یې د نرخ او ابن سینا په لېسو کې ترسره کړې او مسلکي زده کړې یې د سیدجمال الدین د ښوونکي د روزنې په موسسه کې لوړې زده کړې د روښان په پیداګوژي انستیتیوت کې د تاریخ او جغرافیې په څانګه کې بشپړې کړې دي.

د ژوند په اوږدو کې یې ډېرې ستونزې او کړاوونه ګاللي دي. نوموړی په بېلا بېلو برخو کې لیکنې او اثار لري او په هم دې سربېره لیکوال شاعر او ژورنالیست هم دی، چې اثار شعرې ټوګه یې(وران کور)چاپ شوی دي او نثری لیکنو یو مجموعه ده ،چې تر اوسه ناچاپ پاتې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعر نمونه دا ده:

مور ته!

چـې دې بـدیل نشـته دی هاغسـې هسـتی یـې مـورې
د خـدای مثـال یـې تـه لـه هـر څـه نـه عـالي یـې مـورې
سـتا لـوړ مقـام دی چـې تشـریح او تعریـف نـه لـري
تـه هغـه سـتره دارایـي او شـتمني یـې مـورې
د کائنـاتو جمـال تـه یـی جلال تـه یـې ګرانـې
رښـتیا چـې سـتره جمـالي او جلالـي یـې مـورې
تـر کعبـې نـه معظمـه تـه تـر عرشـه لـوړه
د نـور چینـه یـې د رنګونـو زیبـایي یـې مـورې
سـتا تـر قـدم لانـدې پـټ شـوي جنتونـه وینـم
کـه څـوک پـوهیږی نـو تـه سـتره خوشـحالي یـې مـورې

څلوریځه

افغانـه پـوه شـه چې پـه څـه کـې ارتقـا پټـه ده
د خزانـې پـه خیـرې دا سـتر دنیـا پټـه ده
بس خو کمال غواړی د دغې خزانې را سپړل
په ډېر محنت کـې د انسـان د ژونـد بقـا پټـه ده

شرف الدین شرفیار

ښاغلی شرفیار د هېواد په سمسوره، ودانه او خپلواکه غیږ کې زیږېدلی دی، دی لا تنکی ځوانې ته رسېدلی و چې د هجرت او هجران کړاوونه یې مل شول او لا تـر ننـه یې اغېز د ده په څېره کې ښکاري، د هېواد وروستیو تاوجنو حالاتو دې دومره وځاپـه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې اوس يې هم د ژوند لوری ګردجن ښکاري او د ژوند هره شېبه يې د زهرو غړپ دي، دی په دې اړه ليکي:

((ستونزو دومره اړ کړی وم چې له لمر څخه تيارو ته وتښتېدم او له خپلې ښايسته مينې څخه د ښامار په کومې پناه واخلو، د وړکتوب دوره دومره سخته وه، چې ورځې به مو په تورو سمڅو کې تېرولې او يوازې د ماښام راتګ د مور لپاره هوساينې مانا درلوده، دښمن ډېر لنډ راته پروت و، خو خدای (ج) شاهد دی، چې ډېر کړاوونه مو وګالل او په همدغه تياره کې مې مشر ورور د بم چاودنې په پېښه کې د سترګو ديد له لاسه ورکړ او تراوسه يې هغه تياره په سترګو کې ديره ده، خپلوان مې شهيدان او کلی مې وران شو، خو دا چې کورنی مو باتعليمه او علم پاله وه، پلار مې او مشر ورور مې عين الدين را سره مرسته وکړه او زما ژبه يې په الفبا جاري کړه، مشعل يې په لاس کې راکړ او د هغوی په مرسته مې خپل شاوخوا نړۍ وليده او ومې ليدل، چې په دنيا کې يواځې بدرنګي، نه بلکې ښکلاوې هم پرېمانه دي....))

شرف الدين شرفيار ستانکزی پر ۱۳۴۹لمريز کال د ميدان وردګو ولايت د نرخ ولسوالۍ د توکرک د ملاجلال په کلي کې زېږېدلی دی.

لومړنۍ زده کړې يې د ميدان ولايت په لومړنيو ښوونځيو کې تر سره کړې او نورې زده کړې يې په ځانګړي ډول ترسره کړې دي. نوموړی شاعر ښکلی او ډېر په زړه پورې غږ هم لري، چې کله کله د راډيو له څپو نه زمزمه کيږي، همدارنګه د شعر رنګينې دنياګۍ ته يې په شل کلنۍ کې مخه کړې او په شعر او ليکنو يې پيل کړی او په دې لړۍکې يې د پښتو ښه شاعر احمد تکل د لارښود استاد حيثيت لرلی دی، د شعرونو دوه تيارې ټولګې لري چې لاخپرې شوې نه دي.

ښاغلی شرفيار ستانکزی وخت ته په درنه سترګه ګوري او تللی وخت بېرته نه را سپمېدونکی بولي، ځکه په خپلو شعرونو کې له جنګ جګړې څخه سرټکوي او د يوه سوکاله، پرمختللي هېواد غوښتونکی دی.

اوس به د ده له شعرونو څخه يو شعر د بېلګې په توګه راواخلو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غزل

ختلـــی لمـــر پـــه پرېواتـــه ولويـــده
پرلـــه پســـې ســـتوري خاتـــه ولويـــده
د موســـــمونو رنګارنـــــګ ګلونـــــه
د ســـر پـــه ســـترګو مـــې کاتـــه وليـــده
دطـــاقتورې ځـــوانۍ مســـت پهلـــوان
دجنـــګ ميـــدان تـــه څـــو راتـــه ولويـــده
دکســـرا لـــوړ د زيـــب زينـــت برجونـــه
زمـــانې ځوړنـــد کـــړه پراتـــه ولويـــده
دژونـــد خـــوږې مـــې لاڅکلـــې نـــه وې
چـې مـې لـه ژامـې غـاښ وراسـته ولويـده
تـه والـه عمـره نـور نـو سـترې ښـکارې
نـرګس پـه اوښـکو کـې خيشـته ولويـده
لـــه ورخـــه تللـــې اوبـــه نـــه راګرځـــي
څـــو مـــې ګـــوهرکې ځـــان ســـاته وليـــده
دنيـــا ټوکمـــاره ده کـــانې يـــې وکـــړې
د شـــرفيار ســـر نـــه ويښـــته ولويـــده

عبدالله شېرزی

عبدالله شېرزی د خدای نور شېرزي زوی په ۱۳۵۸کال هجری لمريـز کالـ کـې د ميدان وردګو ولايت د نرخ ولسوالۍ په حيات کلي کې زيږېدلی دی، په ۱۳۷۸هجـری لمريز کال په پېښور کې د ميوند له عالي لېسې څخـه فـارغ او وروسـته يـې پـه اداره او

(c) ketabton.com: The Digital Library

منجمنټ کې هم زده کړې وکړې، درې کاله کیږي چې په لیکنو یې پیل کړی دی او یو شمېر لیکنې یې په هېواد ورځپاڼې، افغان ملت جریده او ډیوه مجلې، وحدت اوونیزې، ټول افغان وېبپاڼې او دریځ میاشتنۍ مجله کې خپاره شوي دي، کوم چاپ شوی اثر نه لري، خو ګڼې لیکنې لري، چې د موضوع د ورته والي له مخې د کتاب ګوټي بڼه خپلولی شي.

د ښاغلي عبدالله شېرزي د لیکنې بېلګه د خپلواکۍ د ورځې په یاد:

د افغـــــان د ګــــــلو بڼه خوشبویي دې مبارک شه
له انګریزو نه دې ګټلې خپلواکي دې مبارک شه
ستامنزل وو په تیاروکې دتیارولارې وي ګرانې
چې یې لمر ته را ووتلې رڼایي دې مبارک شـــــه

هـمت الله امیـن زی

همت الله امین زی د پوهنوال اسدالله امین زي زوی په ۱۳۶۵لمریز کال کې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ د توکرک نومې سیمي په یوه دینداره درنه او روڼ اندې کورنۍ کې زیږېدلی دی. لومړنۍ او منځنۍ زده کړې یې په نوموړې سیمه کې د شهید قاضي ګل محمد په منځنۍ ښوونځي او د محمد موسی شهید په متوسطه کې ترسره کړي او د کابل ښار د نادریې له عالي لیسې څخه په اعلی درجه فارغ او د کانکور د آزموینې تر ګټون وروسته د کابل پولیتخنیک پوهنتون ته بریالی شو، چې د دې پوهنتون د ساختمانی پوهنځي نه فارغ شوی دی.

ښاغلی امین زی د افغانستان د ژورنالېستانو او خبریالانو د ملي ټولنې د بهرنیو اړیکو مرستیال او د ټولنې ویاند، همدا شان د ژورنالیست اونېزې، څارنوال اونیزې،

(c) ketabton.com: The Digital Library

میدان ځوانان مجلې، تجارت او معاملات مجلې، سباوون مجلې، سحرګاهان مجلې او د ښځو د ځانګړې مجلې د کتنې هیئت غړی، د افغانستان د ملي راډیو تلویزیون ویاند، د خپرونو د کمېسیون غړی او په ځینو نور ادارو لکه د میدان وردګو ولایت د اطلاعات او کلتور ریاست کې همکار پاتې شوی دی.

همت الله امین زی همدا اوس مهال د دې ترڅنګ چې د انسیټوت استاد دی، په میدان وردګو ولایت کې د افغانستان د آزادو ژورنالیستانو د ټولنې استازی، د میدان ځوانانو ټولنیزې، ادبي او کلتوري ټولنې مشر، د منې مجلې مسوول چلوونکی، د تعلیمي او تربیتي او همدا شان د غزنه غړ اونیزې مرستیال چلوونکی دی.

که څه هم چې د همت الله امین زي په ځانګړې توګه کوم اثر نه دی خپور شوی، خو له مطبوعاتو سره خورا مینه لري، چې په زیاتو مجلو، جریدو، ورځپاڼو، راډیو او تلویزیون او ځینو وېبپاڼو له لارې یې شعرونه او نورې لیکنې خپروې شوې دي. مینه ترسرلیک لاندې ټولنیز ادبي (دا خو نو بیا ستا د خولې خبرې دي) وېبلاګ لري، چې اکثرا خپلې لیکنې په کې خپروي، چې ځانګړي لوستونکي او مینه وال لري او د امین زی ټکی کام وېبپاڼې چلوونکی هم دی.

ښاغلی امین زی له شعر او لیکوالۍ سره خورا مینه لري، چې ډېرې لیکنې یې کړې دي، په خپله مسلکي برخه انجنیري، ډېرې اسلامي لیکنې، د ورځې سیاسي لیکنې، سیمهییز کلتور، ادبیات، ځوانان، ښځې د ټولنې یو برخه، مطبوعاتو په بېلابېلو برخو خبر لیکنې ، سرلیکنه، چاپي خپرونې، ویاندویي یا نطاقي، راډیویي تعلیمي پروګرامونه، د مطبوعاتو په برخه کې د مجلو پیدایښت، د سیمې د تاریخ او مخورو په هکله او په ډېرو نورو برخو کې یې په پښتو او دري ژبو ډېرې لیکنې کړې دي.

د همت الله امین زي د شعر بېلګه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

غزل

دا د ښکلو کوم منظر دی په ما شوی
یا د غره څینې کوم کانی غلط شوی
راشه وګوره د ټول عمر محصول مې
ورته ګورم په دریاب کې لاهو شوی
ماته مه ښیه کار او د ښو لاره
جوړ هر کار مې په یوه نظر د بل چا شوی
د ځواني دوران دی ډېره بې غوري دی
یار مې نه وایي چې ښار کې دی تم شوی
امین زی وایي حیران یمه خپل یار ته
چې دا را سره مخ دی او که یار مې بدل شو

فهیم الله امین زی

فهیم الله امین زی په کال ۱۳۶۶لمریز کې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالی د توکرک نومې درې د حاجي مصلي بابا په کلي کې زیږېدلی دی.

لومړنۍ او منځنۍ زده کړې د شهیدقاضي ګل محمد او د محمدموسی شهید په متوسطه کې ترسره کړي او په ۱۳۸۳لمریز کال کې د کابل ښار د نادرېې له عالي لیسې څخه په اعلی درجه فارغ او د کانکور د آزموینې تر ګډون وروسته د کابل ښوونې او روزنې پوهنتون ته بریالی او په ۱۳۸۷لمریز کال کې د همدې پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي له انګلیسي څانګې څخه فارغ شوی دی.

په www.heemamanizay.blog.com دغه وېبلاګ کې د ښاغلي فهیم الله امین زي شعرونه، لنډې کیسې او نورې لیکنې خپرېږي، چې د پښتو ادب مینه والو ته یې د لوستلو بلنه ورکوو. دا هم د هغه د شعر بېلګه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماویل ته یې

د سپوږمۍ خوا کې رڼا وه ما ویل ته یې
تولـه مینـه وه ښـکلا وه مـا ویـل تـه یـې
رانــه تللــه مــخ پــه وړانــدې نــه دریدلــه
لــرې، لــرې یــې نخــاوه مــا ویــل تــه یــې
تورېپکی یې چې په سپین رخسار راخور کړ
د سور شونډو چې موسکا وه ما ویل ته یې
مکیزونـــــه او نازونـــــه یـــــې وه هـــــومره
چې لـه خیالـه دې خندا وه ما ویل ته یې
د لیمــو لانــدې یــې مــا پلــو را کتلــو
چـې کتلـې مـې همـدا وه مـا ویـل تـه یـې
وه د پېغلــو پــه کتــار ګــودر پــر غــاړه
دا له مخ ډلـه یې تر شاه وه ما ویل ته یې
پښــتانه لــه ځــای درانــه یــې (امــین زیــه)
شـال کـې پټـه لـه حیـا وه مـا ویـل تـه یـې
د سـپوږمۍ خـوا کـې رڼـا وه ماویـل تـه یـې
تولـه مینـه وه ښـکلا وه مـا ویـل تـه یـې
رانــه تللــه مــخ پــه وړانــدې نــه درېدلــه
لــرې، لــرې یــې نخــاوه مــا ویــل تــه یــې
تورېپکی یې چې په سپین رخسار راخور کړ
د سرو شونډو چې موسکا وه ما ویل ته یې

محمداجمل هوډمن

محمداجمل هوډمن د الحاج محمدرفیق زوی په کال ۱۳۵۷هجری لمریز د وری د میاشتې په اوومه نیټه د میدن وردګو ولایت د مرکز میدان ښار د امرخېلو سیمې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نایبانو په کلي کې سترګې نړۍ ته پرانیستې دي، لومړنی او منځنۍ زده کړې یې په کابل ښار د علاوالدین په تجربوي ښوونځي اوحبیبې په عالي لیسه کې سرته رسولې دي او په کال ۱۳۷۸لمریز کال کې میدان وردګو ولایت د حضرت خالدبن ولید له عالي لیسې نه فارغ شوی دی، د کانکور په ازموینه کې تر ګډون وروسته د کابل پوهنتون د حقوقو او سیاسی علومو پوهنځي ته بریالی شوی او په ۱۳۸۳ل کال کې یې د نوموړي پوهنځی د اداري او دیپلوماسی له څانګې څخه په دریمه نومره بری لیک ترلاسه کړ، اوس د حقوقو په نړیواله ټولنه کې د حقوقی مرستندوی (مدافع وکیل) په توګه دنده تر سره کوي.

هوډمن ښوونځي کې وه، چې د شعر او نثر په لیکنه یی پیل کړی و، خو د بیان د آزادۍ په وړاندې پرتو ستونزو د قلم خوځولو مخه یې ډب کړې وه، خو کله چې د افغاني ادب په ډګر باندې د آزادۍ پلوشې وغوړېدې، د نورو لیکوالو په څېر یې قلم ته زور ورکړ او په بېلابېلو برخو کې یې ګڼې لیکنې وکړې، چې د افغان غږ، ډیوې، مشعل دیموکراسي، ګوربت، خانواده، اراده او نورو خپرونو کې خپرې شوې دي او له پوهنځي څخه تر فارغېدو وړاندې د افغان غږ اونیزې د لیکوالې ډلې غړی و، چې کلتوري او ټولنیزه خپرونه ده، د مسول مدیر په توګه یې دنده تر سره کوله او د لیکنو شمېر یې نږدې دوه سوو ته رسېږي، چې د نثرونو په پرتله یې شعرونه لږ دي، چې ځینې یی په خپرونو کې چاپ شوي هم دي، دلته به یې د شعرونو له ځولی څخه یو غزل راواخلو:

بې وفا دردونه

خوبونه بې وفا شول، خیالونه بې وفا شول
داغونه ستا د مینې پرهرونه بې وفا شول
نن مې راستون شوی زما د زړه په چمنونو
پسرلی بې وفا شو سره ګلونه بې وفا شول
تا سترګې تورولې زما زړګی وه پرې روښانه
د سترګو به څه وایم کجلونه بې وفا شول

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمـا د بخـت همـا آلـوتې دې بـې پایـه هسـک تیاروتـه
مخ دې پټ کړ په حجاب کې دیدنونـه بې وفا شول
غمونـه دې ر اسـر شـول زیـروبم یـې رانـه ورک شـول
سـازونه دې پـه غـم کـې ربابونـه بـې وفـا شـول
داغونـه د زړګـی مـې مسـیدلي سـتا پـه هجـر
خـواږه دا سـتا د مینـې زمـا دردونـه بـې وفـا شـول
ما د عشق په تصـویرو کـې د بـوډۍ ټال وو جـوړ کـړی
دا د بخـت یـاری بـه څـه کـړم بارانونـه بـی وفـا شـول
د شـیرینې تصـویر کـې پـه فرهـاد پسـې روان شـوم
د دې لارې لاروی تـه تـور تـور غرونـه بـې وفـا شـول
احساس مې غلی شوی څکـه سـتا هیلې شوې ګرانـې
شـعرونه بـې وفـا شـول غزلونـه بـې وفـا شـول
د فلـک سـاقي جامونـه سـتا د مینـې را نـه تـش کـړه
هوډمنـه سـتاو تنـدې تـه خمونـه بـې وفـا شـول

څلوریځه

سپین رخسار سره دې لبان نـازک نازک
کاږه باڼه، تور دې چشمان نازک نازک
نرۍ وریځې د لړم غونـدې کږې دي
تور ویښته دې ښاماران نازک نـازک

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمدفـواد الیاس زی

ښاغلی احمدفواد الیاس زی د محمدالیاس زوی، په ۱۳۶۵هجری لمریز کال کـې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ د صدمردې په سیمه کې زیږېدلی دی. ده لومړنۍ زده کړې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ د صدمردې د موسی شـهید پـه عـالي لېسه کې ترسره کړې او بیا د نورو زده کړو د پوره کولو لپـاره پـه ۱۳۸۴لمریـز کالـ د کابل د نادریې په عالي لېسه کې شامل او په همدې کال یې ورڅخه د دولسـم ټـولګي د فراغت برې لیـک پـه اعلـی درجـه ترلاسـه کـړ، د کـانکور تـر آزمـوینې وروسـته د ننګرهار پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي ته بریالی شو، چې د دنیـا د نـه ختمېـدونکو ستونزو له کبله یې ونه شوای کولای چې خپلې زده کړې په مخ بوځي. الیـاس زی لـه کوچنیوالی څخه د ښه استعداد خاوند او خپلو استادانو ته به ویښ ماشوم په نظر ورتـه. نوموړی په لسم ټولګی کې و چې د شعر ښاپېرۍ یې ورته خپل وزرونه ورپول او د ده د شعرونو زانګې په شنو سر درو کې لاهو شـوی، الیـاس زی اوس شـاعر دی او ښایسـته ډېره خواري یې کړې ده، ښکلي او په زړه پورې شعرونه لري، چې ځینې یې پـه ځینـو جریدو کې چاپ شوي دي، د نوموړي لومړی شعر د زمزمې په اوونیزه کې چاپ شو، احمدفواد الیاس زي په ۱۳۸۸لمریز کال د هېواد په خورا مشهوره مشاعره یعنـی د منـې ګل په مشاعره کې ګډون وکړ، چې د شعر په ویلو سره یـې د ناسـتو ګـډونوالو پـام د خپـل ځانتـه راواړاوه او د اورېـدونکو او ګـډون کوونکـو لـه خـوا ښـه وسـتایل شـو. احمدفواد الیاس زی اوس مهال د دعوت پوهنتون د حقوقو او سیاسی علومو د پوهنځي د ديپلوماسۍ او اداري په برخه کې خپلې زده کړې په مخ بیـایي، اوس هـم شـعر سـره پوره لېوالتیا لري او خپله د زړه خبره د قلم په نوکه په سپینو پاڼو کوي. نومـوړی خپلـه شعري تنده هره جمعه په افغان ادبي بهیر کې ماتوي او همدارنګه د افغان ادبي بهیـر لـه ګډونوالو سره خپل شعرونه شریکوي، اوس نو ستاسې د انتظار شېبې را لنډوو او د هغه د شعرونو له ځولۍ څخه به یو راکوز کړو او ستاسې شعري تنده به پرې خړوبه کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلوريځه

که يو پښتون خپلې پښتو نه تېر شي
لکه کافر له جنتو نه تېر شي
چې مورنۍ ژبه يې خوله کې نه وي
هغه انسان د مور شيدو نه تېر شي

د خير پسرلی

ســـــبړکال د خيـــــر پســــرلی کــــې خدايــــه
هـــر يـــو غلـــيم مـــو خنـــدنی کـــې خدايـــه
چـــــې د ښايســـــت نظريـــــې وچ کړمـــــه
د غـــره هـــر بـــوټی ســـپېلنی کـــې خدايـــه
زمـــونږ غريـــب زمـــونږ بـــې پـــلاره ماشـــوم
د تعلـــيم برخـــه کـــې لـــومړی کـــې خدايـــه
د وطــــــن هــــــر يــــــو افغــــــانی زلمــــــی
جمالـــ الـــدين پـــه څېـــر غمـــی کـــې خدايـــه
چــــې انتحــــار رالېــــږي دې خــــاورې تــــه
هغـــه دښـــمن تـــه لېـــونی کـــې خدايـــه
چـــــې صـــــلحه صـــــلحه امنيـــــت غـــــواړي
د دوی مـــرام تـــه بريـــالی کـــې خدايـــه
د ادب بــــڼ د شــــعر ډګــــر کــــې ربــــه
يـــو ځـــل کاميـــاب تـــه الياســـزی کـــې خدايـــه

څلوريزه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر سندرغاړي زمونږ ډانسونه کوي

تاجکستان ته ځي عيشونه کوي

د يو افغان او مسلمان په نامه

اوس د غربيانو تقليدونه کوي

محمدالدين همدرد

محمد الدين همدرد د غوث الدين خان زوی، په ۱۳۶۵هجري لمريز کال د ميدان وردګو ولايت د نرخ ولسوالی د دادل د سمیې د جوقول کلي کې دنيا ته سترګي وغړولې، تر څلورم ټولګي پورې يې لومړنی زده کړې په خپل کور او د کلي مسجد کې ترسره کړې، وروسته يې بيا له څلورم ټولګي څخه تر شپږم ټولګي پورې د شهيد صابريار په منځنۍ ښوونځي کې سرته ورسولې، چې په نوموړي دوره کې يې لومړی درجه خپله کړې وه، تر هغه وروسته يې منځنی زده کړې د خالدبن وليد په عالي لېسه کې او پاتې نورې زده کړې يې بيا د سلمان فارس په عالي لېسه کي سرته ورسولې. په ۱۳۸۳ل کال له لېسي څخه فارغ او په کانکور کې تر ګډون وروسته د کابل د ښوونې او روزنې پوهنتون د کمپيوټر ساينس پوهنځي ته بريالی شو، چې بيا په ۱۳۸۷کال کې له نوموړي پوهنځي څخه فارغ او له يوه خصوصي شرکت سره يې د شبکي او انټرنټ د انجنير په توګه دنده پيل کړه، چې تر اوسه هم ور سره فعاليت لري. همدا راز يې د کابل ښار په يو زيات شمېر کورسونو کې د ساينسي مضامينو، لکه د کانکور تياری، ابتدايي او عالي رياضياتو، کمپيوټر، قران کريم، فزيک، هندسي مختلفو ټولګيو کې تدريس کړي، همدا ډول يې له اجتماعي او ادبي غونډو سربېره په يو زيات شمېر کلتوري او فرهنګي غونډو کې هم ګډون کړی، له لسم ټولګي څخه يې له شعر او شاعري سره علاقه پيدا شوې، چې له هماغه وخت يې د ګوډ مات شعر په ليکلو پيل کړی دی او تر اوسه پورې هم يو نيم شعر ليکي. زياتره شعرونه يې د وطن په درد ليکلي او د حالاتو او ستونزو يادونه يې په کې کړې ده، معمولا نظمونو او غزلو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

مینه لري او لیکي یې، تر اوسه کومه چاپ شوي شعري ټولګه نه لري، مګر چاپ ته چمتو دوه شعري ټولګې او د ریاضي د بنسټ په نوم دري کتاب په لاس کې لري، چې انشاءالله که بخت یاري وکړه، ډېر ژر به یې چاپ او د مینه والو په واک کې کیږدي. همدارنګه د کمپیوټر د هارډویر او شبکې یو کتاب د لیکلو کار یې هم پیل کړی دی، هغه کوي چې دا کتابونه هم ژر تر ژره پوره او د خپلو هېوادوالو په واک کې ورکړي. له غزل سره مینه لري او د ټولو شاعرانو خو په ځانګړي ډول د سمیع الله ترون، ځواب، کاروان صاحب، انورالحق یرغل، نبیله غزل، رحمان بابا، خاطر، غني خان شعرونه زیات لولي. دا چې څنګه یې خپله شعر لیکلو ته مخه وکړه، دا د دوی د ښوونځي د دوري د پښتو مضمون د یوه ښوونکي نجیب الله خان، چې په لسم ټولګي کې یې دوی ته د پښتو مضمون درس ورکاوه، هغه تشویق و، چې په همدې کال کې یې د ښوونکي ورځې لپاره دا لاندې غزل لیکلی و او ښوونځي کې یې د ښوونکي په ورځ ولوست، چې بیا وروسته دی نوموړي ښوونکي شعر لیکلو ته وهڅاوه. د ده لومړنی شعر هم دا و، چې بیا وروسته نورو دوستانو او ملګرو هم شعر لیکلو ته هڅولی. په همدې توګه له نږدې شپږو کلونو څخه راپدېخوا د میدان ځوانانو د ادبي او کلتوري ټولنې د تعلیمي چارو مسوول او خبریال په توګه دنده سرته رسوي، چې اوس هم د هغه ترڅنګ د ډاکټر عبدالوکیل د علمي او کلتوري یون د رییسه هیئت د غړي په توګه هم خپل فعالیت ته دوام ورکوي. د پیام عدالت او جبران اونیزو د خبریال په توګه یې هم کار کړی او د درې میاشتو لپاره یې د افغان ادبي بهیر سټېج هم چلولی دی. په دې ډول یې یو شمېر مرکې او مصاحبې هم چمتو کړې دي، چې تر اوسه پورې یې په ادبي برخه کې تر خپله وسه خپل دردېدلي ولس ته پوره کار کړی او لا هم خپل خدمت ته دوام ورکوي. په یو شمېر مجلو او وېبپاڼو کې یې هم ځینې لیکنې خپرې شوې دي. له دریو کلونو را په دېخوا د افغانستان د خبریالانو او ژورنالیستانو د اتحادیې غړیتوب یې هم تر لاسه کړی او خپل فعالیت ته دوام ورکوي.

اوس د خپلې اصلي دندې ترڅنګ د لمر صنعتي مطبعې د بازار موندنې چارې هم مخ ته وړي، همدارنګه له تېر یو کال را وروسته یې د ځینو سیاسي لیکنو لیکلو ته هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخه کړې ده . د ولس درد ته یې چارواکي متوجه کړي، چې د بېنوا او ټول افغان وېبپاڼو له لارې نشر شوې دي.

دا یې هم د شعر یوه نمونه:

غزل

مینـــــه کلیوالـــــه لـــــبړه ســـــخته وي
ګټـــه بـــې جنجالـــه لـــبړه ســـخته وي
کلـــه کلـــه دا دیـــدن تـــه نـــه راځـــي
کلـــه بیـــا پـــر مـــا لـــبړه ناوختـــه وي
وخـــت د دیـــدنونو اشـــنا کلـــي کـــې
یـــا وي مـــازدیګر یـــا ســـهار وختـــه وي
څـوک چې مینـه نـه زړه کـې نفـرت سـاتي
دا بـــه انســـانانو کـــې بدبختـــه وي
دومـــره شـــي پـــه مـــلا ماتـــه کـــبړه وړه
تـــه بـــه وایـــې دا د ســـپرلي لښـــته وي
زمـا د جانـان داسـې ځـای کـې کلـي دی
چېرتـه چـې یـو ګـل وي نـوره دښـته وي

نـفـیـسه نـصیب

اغلې نفیسه د محمد حسن لور د میدان وردګو ولایت د کمرک په سیمه او بهسود مرکز ولسوالۍ د قول دره په کلي کې په ۱۳۶۰لمریز کال نړۍ ته سترګې پرانیستې دي. هغې تر دولسم ټولګي پورې زده کړې د قلعه شاده په لېسه کې سرته رسولې دي او لوړې زده کړې یې د کابل پوهنتون د ژبو ادبیاتو پوهنځي په دري څانګه کې سرته رسولې دي. د یادې سیمې له اوسنیو ځوانو نثر لیکونکو څخه ده او ډېر زیات نثری ټوټې او مقالې یې په مجلو او خپرونو کې خپرې شوې دي. نوموړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر دې دمه يو چاپ شوی اثار [بازكن پنجره را] لري، خو په راتلونکي کې د نثر او نظم په برخه کې ترې د زيات کار تمه کېدای شي.

دشعر نمونی دا دی

بازكن

ای گريزه ی دور

هاله ی گرد تن رويا

باز می يابم ترا

اين چه دريايی ست

از آتش

جاری تا آن سوی اين دنيا

سه سبد لبخند

می كشد اين جا

مظهر آزاديی كوه طلوع

مشعر شكرانه ی دشت غروب

اتن باغچه ی كاشانه ی من

حلقه ی پر شود

می آيد

اين چنين گام بلند

اين همه فصل بزرگ

بازكن

(c) ketabton.com: The Digital Library

بازکن

سلسله ی بخیه ی لب های پر از آواز

که فرو ریزد

طلسم بند دست و پای

آدم ها

تابه هر سوگواره ی نیرنگ

بستیزد

که فرو پاشد

طلسم گوش این پهنا

تا سرود آشنا

آید

از غرور هم دیگر خواهی

هیات قایم انسان ها

انور وفا سمندر

انور وفا دا واوره او زده کړه د لړۍ د «غبرګ ستوری» او «پر ماشومانو باندې کار کول» په نوم د ډرامو لیکونکی دی. نوموړی همداراز د «خیال جونګړه» په ادبي اونیزه کې بوخت دی د انور وفا سمندر ګڼ شمیر کتابونه چاپ شوي دي.

«غبرګ ستوري» راډیویي ډرامه د شپاړس کلنې ماین معیوبې کړې «مریمې» ژوند انځوروي. مریم غواړي سندرغاړې شي. مور د مریمې په سندریز غبرګ مینه ده. پلار د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلي او تربور د شرم تر نامه لاندې هغه له آواز ويلو منع کوي. خو مريمه چې ښه آواز الهي نعمت ګڼي، د خپل تره، «وحيد ربابي» په مرسته د دې جوګه کيږي، چې د سندرو په سيالۍ کې د «کابل ستورې» شي.

خو د ليکوال خپل ژوند تر دې مهاله په څه ډول تېر شوی؟ په دې اړه انور وفا داسې څرګندونې لري:

پلار ويل: «هلکه! غنم لو کې دنيا ته راغلې»؛ خو مور به ويل: «نه، ته مې په مني- طلايي موسم- کې دنيا ته راوړې!» خو زه چې څه د ځان په اړه خپل واک ګڼم، د تلې مياشتې وروستۍ نيمه شپه وه او زه په دنيا کې را زيات شوم.

له خياله چې د ذهن دنيا ته راواوړم، نو په پېژندپاڼه کې يې راته ۱۳۴۱ لمريز (۱۹۶۲) زېږديز کال د زېږون کال ليکلی دی.

آه، اوس نه ماشومتوب شته او نه زه غواړم ماشوم شم؛ ځکه ماشومتوب تللې زمانه ده او تللې مړه ده؛ او يوه «اوس» ژوندۍ! تېره د تاريخ په پاڼو کې ښخه ده. او هلته ګورم چې پلار په کال ۱۹۶۹ کې د ميدان درې مرکزي ليسې لومړي ټولګي کې معلم ته په لاس ورکړم چې اصلاح مې کړي! په ۱۹۸۰ کال له دې ماشين نه غټ پټ راووتم. د کابل پوهنتون د ژورناليزم څانګې ته ورولوېدم او په ۱۹۸۴ کال ترې ژوندی راووتم. په مرکزي راډيو ټلويزيون کې نوکرۍ ته ورولوېدم. دلته و چې قلم زما زده شو. دلته و چې خبريال او بيا ليکوال راووتم. دا لا چېرې! اووه اته کاله کېدل چې زه د ليکوالۍ له تومنې ډک ګرځېدم.

کال ۱۹۷۶ و. زه د ميدان د چاريکې د خزاندار عيسی خان د برجورې کلا پيتاوي کې له «شريف» او «داود» او... سره په توشلو او «شټو» وم، چې د «محمد عزيز» بنجاره له جړنګانو، بنګړيو، زرتارو او نکروزو ډک خر مخ په کلي را تاو شو.

نور ياد ته نه راځي. زما لاس کې د «آدمخان او درخانۍ» وړوکی کتابګوټی و. زه تر وچ لمر لاندې، په سپېرو خاورو کې تر هغو ناست او پروت وم، چې چا را غږ کړ: «انوره! جګ شه چې «آبا» دې راغی!»

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې پسې بله پېښنه وشوه، بله وشوه...ما «دختر یتیم»، «دختر همسایه»، «جنایت بشر»...فارسي ناولونه په خپله ماته ګوډه فاړسو لوستل او لا نور له محمد عزیز بنجاره تر لاسه کول. زما مخه مکتب ته شوې وه، خو دا وړمه مې تازه تجربه کوله، چې د ولس بدلولو لپاره سره او شنه او تور اورلن انقلابونه له لارې را ورسېدل. نو زه چې تازه د حروفو په هندسه کې لارې ته شوی وم، د ایډیالوژۍ وبا ووهلم. لس دولس کلونه وشول چې ما ځان په دې دوزخ کې پردی وپېژاند او را ووتم، چې د کلام په سمندر کې یو سپین غسل وکړم. خو لاره او آواره او د غره څوکې دومره د «بل» بدلولو «اصلاح کولو» فکر پرسولې او رنګ کړې وې، چې ښایسته وخت تېر شو، ترڅو اوسنی «زه» مې زوکړه وکړي.

سمندر د لمر لوېدو پر مهال زه همدغه یم. د «دوه زره نوي یم کال» له کیسه ییزو طنزونو سره د لیکوالانو په لیکه پسې راشین شوم. «زرګره او زر لاسی کوډګر»، «بنیادمان»، «په کور یو لېونی» دري پښتو ناولونه او «غږ چینه» ادبي- عرفاني نثرونو ټولګه هم زه وم، چې خپل اصیل «زه» مې لټاوه. تازه مې فارسي ناول «دوازده بال» هم چاپ شوی؛ خو زه تازه خپل د زیږون «ختیځ» ته رسېدلی یم. خدای خبر څومره کاغذونه به کمیس او پرتوګ پر ځان زاړه کړم، ترڅو خپل اصیل برخلیك وځلوم.

خو که محمد عزیز بنجاره نه وای، زه به دغه پوړۍ هم نه وم. یاد یې دومره را په کې شین پاتې دی، چې د لیکنې پیل مې پر هغه و. ۱۹۸۲ کال و. د پوهنتون له زده کړو سره مې یوه د سلو پاڼو کتابچه د محمد عزیز په باب ناول ته بېله کړه. کتابچه ډکه شوه، خو نه چاپ شوې او نه له ما سره شته!

زه او زما نسل چې د «بل» بدلولو انقلابي جنګ پیل شو، نو داسې مو شپه په پردي کور شوه. زه پېښور کې پروت، له بي بي سي راډیو سره د ماشومانو لپاره په ډرامه لیکلو او پروګرام جوړولو شوم. د تخت سړي چې بدل را بدل شول، زه هم د کلیو پراختیا وزارت او څو نورو ادارو سره د رسنیز سلاکار او ویندوی په توګه په کار شوم، تر څو سیمه ییزو اورګانونو ادارې ته را ولوېدم؛ دمګړۍ د فرهنګ، ټولنیزو او...

(c) ketabton.com: The Digital Library

چارو کارپوه! په توګه ساه باسم او لګیا یم چې په کتاب لیکلو سره ټول ځان نندارې ته وړاندې کړم.

«پرماشومانو کار کول» ډرامه د «حسن» په نوم يو د يوه ماشوم هلك ژوند انځوروي، چې پلار يې له ښوونځي راګرځولی او بازار کې وربانديډ اخبارونه، پرتوګاښونه او پلاستکي کڅوړې پلوري. حسن ټوله ورځ بازار کې نارې وهي او د ښوونځي له خوا ورکړل شوی کورنی کار نشي سرته رسولای. پای کې د حسن پلار ښوونځي کې په چوکېدارۍ نیول کیږي، له دې وروسته حسن هره ورځ خپل ښوونځي ته ځي.

محمدعارف (ننګيار نااشنا)

محمدعارف (ننګيار نااشنا) د فضل الرحيم زوی، د ميدان وردګو ولايت د نرخ ولسوالۍ د کريمدادو سيمې اوسېدونکی دی. د ۱۳۳۸لمريز کال د وري د مياشتې په لومړۍ نېټه زيږېدلی دی، په ۱۳۴٦ل کال د نرخ عالي لېسې په لومړي ټولګي کې شامل شوی او تر دوولسم ټولګي پورې په لومړۍ او دوهمه نومره بريالی شوی دی. په ۱۳۵۹ل کال پاکستان ته په هجرت مجبور شو، په ۱۳٦۵ل کال په پېښور کې دآزادې جريدې د پښتو برخې د مسوول په حيث په فرهنګي کار يې پيل کړی دی، چې بيا يې په ۱۳٦۸ل کال د شهادت ورځپاڼې د ليکوالو د شورا د غړي په حيث او ۱۳۷۱ل کال کې د شهادت ورځپاڼې د استازي په حيث په کابل کې کار کړی دی، بيا يې د طالبانو په دورې کې د ميدان وردګ مرکز ته نږدې د خالد بن وليد په عالي لېسه کې د تاريخ مضمون د استاد په حيث درې نيم کاله دنده تر سره کړې ده، چې په ۲۰۰۲ م کال د آزادۍ راډيو د «ګوړې اچار» د خپرونې د ليکوال او پروډيوسر په حيث کار ته دوام ورکړی دی، د دې کارونو تر څنګ يې د طنزونو دوه ټولګې چې «هو صيب! نه صيب!» او «تخنوم دې» په نومونو چاپ شوي، د مختلفو اخبارونو او مجلو سره ليکنې همکاري هم کړې ده، لکه: شفق مجله ،آزادي ورځپاڼه، شهادت ورځپاڼه، النور

(c) ketabton.com: The Digital Library

جریده، هیله مجله، ګوربت مجله، زنبیل غم مجله، ښاخې مجله، صبا مجله، مړوند مجله سره یې کار کړی دی. د ښوونځي له نهم ټولګي څخه یې په لیکلو او شعر ویلو پیل کړی دی، چې تراوسه یې بې شمېره سیاسي مقالې، د اخبارونو سرمقالې او نبوي لنډې کیسې، ادبي ټوټې، طنزونه او شعرونه د مختلفو مجلو او ورځپاڼو له لارې څخه نشر شوې دي.

د راډیویي ژورنالیزم په ډګر کې یې څه باندې ۱۱ کاله کار کړی دی، چې له هغې جملې نه د یوه طنزیه خپرونې د لیکوال او پروډیوسر، د یوه راډیویي ډوله سریال (د شمسو کیسې) چې ۲۴۰ برخې یې له آزادی راډیو څخه نشر شوي دي.

د لیکوال د طنز بېلګه:

کرایي کور

لومړنی سړی و چې په دومره لږو او اسانه شرطونو یې په مناسبه کرایه کور راکړ. په څلور زره افغانیو په دوهم پوړ کې درې داسې کوټې چې کړکیو یې ښیښې نه درلودې او په دېوالونو یې د بارانونو راڅڅېدلو اوبو له چته تر غولي پورې روښانه لارې جوړې کړې وې او په زړو دستکو کې یې د غومبسو یواځې دولس ځالې وې، د کورونو په اوسنۍ ګرانۍ کې ډېر ارزانه کور و. ځکه د بامونو کاګلول، د دېوالونو سپینول او کړکیو ته د ښیښو ایښودل په هغو شرطونو کې، چې د کور له خاوند سره مې منلي وو، نو په دې حساب یې داسې وګڼه چې نه یې بامونه څڅېدل، نه یې د کړکیو ښیښې ماتې وې او نه یې په دېوالونو د باران اوبه راغلې وې، د غومبسو ځالې خو زما ماشومانو په هماغه لومړنۍ ورځ د ساعتیري لپاره په بوټونو وویشتلې او راویې غورځولې.

د کور خاوند چې خپل شرطونه په یوه کاغذ کې لیکلي وو، راباندې لاسلیک کړل، د شرطونو دغه لیست ډېر اوږد نه وو، خو د هر شرط جزونو لست اوږد کړی و، مثلا یو شرط یې دا و چې ډېر مېلمانه به کور ته نه بیایم، خو دغه شرط جزونه ډېر درلودل چې یو شمېر یې په دې ډول وو: د شپې له خوا به هېڅ ډول مېلمه کور ته نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیایم، ښځینه مېلمنې په هغه صورت کې کور ته بوولی شم چې ځوانې وي، ځکه زړې ښځې ډېرې غړېږي او زیاتره یې د ټوخي ناروغي لري، که مې چېرې خپل کور ته بووه، باید یوه ورځ مخکې د کور له خاوند نه اجازه واخلم، د کور د خاوند مېلمانه باید زه هم مېلمانه کړم، ترڅو د کور خاوند خپلو مېلمنو ته کم رانشي، په مېلمستیا کې باید داسې خواړه پاخه نه کړم چې بوی یې لاندني پوړ ته ولاړ شي او د کور د خاوند د ماشومانو زړه ورته وشي، که داسې وشول، نو باید برخه یې هرومرو ورولېږم. مېلمه باید نصواري، چلمي او سګریټي نه او په دې ډول څو نور جزونه هم وو.

دا چې په ټول ښار کې په دومره اسانه شرطونو او کمه کرایه بل کور نه پیدا کېده، نو مجبور وم چې په ډېره خوشحالۍ کله راوړم او په کور کې ځای په ځای شم.

د لومړي شرط په بنسټ مې په لومړۍ ورځ کړکیو ته ښېښې راوړې او ورامې چولې، په دوهمه ورځ مې بامونه کاګل کړل او په دریيمه ورځ مې د کوټو دېوالونه سپین کړل. په لست کې لیکل شوي شرطونه او د هغوی جزونه مې هره ورځ څو کرته په مېرمن او ماشومانو ګردانول، ترڅو په ناپوهۍ کې د شرطونو خلاف کوم کار ونه کړي او له دغه خدای (ج) راکړي نعمت نه مو محروم نه کړي، همدا ډول مې د لست یوه، یوه کاپي هم په کوټو کې راځوړنده کړه.

اووه ورځې مو په خوشحالۍ سره تېرې کړې، خو په اتمه ورځ چې له دفتره کور ته راغلم، په انګړ کې د کور خاوند راوګرځولم او په غوسه یې راته وویل: په رښتیا چې بې کوره خلك د کور په قدر نه پوهېږي او کرایي کور ته د کنډوالې په نظر ګوري. ما یې چې په ډېره عاجزۍ د علت پوښتنه وکړه، نو د کور خاوند شرطونو لست راته ونیوه او ویې ویل: ته دغه د څلورم شرط اتم جز ولوله، د څلورم شرط په اتم جز کې داسې لیکل شوي وو: د کالیو د ځوړندولو لپاره به په دېوال کې له دوه اینچه غټ میخ نه ټکوهم.

د شرط په لوستلو سره هغه نور هم ببر شو او ویې وویل او تا د نرځوی په دېوالونو کې څلور اینچه مېخونه ټکوهلي دي، تا ته دما کور د مړي مال ښکارېده که څنګه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بيا يې زياته کړه، څه ورشه! ښځه او ماشومان دې له کلې سره د سړک په غاړه درته انتظار دي، کالي، کپړي مې په ښه احتياط ورسره راووېستل، تاسې په سړيتوب نه پوهيږئ.

لينا شريفي

اغلې لينا شريفي د جګړن محمدشريف خان لور، د ميدان وردګو ولايت د مرکز ميدان ښار د نايبانو د کلي اوسېدونکې ده، خو دا په خپله کابل کې زيږېدلې ده.

لومړنۍ او منځنۍ زده کړې يې په ترتيب د کابل د پاينده محمد شهيد او د طالبانو تر واکمنۍ وروسته په الفتح لېسه کې ترسره کړي، د لېسې دوره يې د پېښور په خديجة الکبری ښوونځي کې بشپړه کړې ده.

په ۱۳۸۳ کال کې له خپلې خوښې سره سم د کانکور د ازموينې له لارې د کابل پوهنتون د ژورناليزم پوهنځي ته بريالۍ شوه او د دغه پوهنځي د مطبوعاتو له څانګې فارغه شوه.

لينا شريفي د لوړو زده کړو له هماغه پيله د ازادې اروپا، ازادۍ راډيو د کابل په دفتر کې د وياندې، خبريالې او پروډيوسرې په توګه کار کړی او تراوسه هم همدې راډيو ته کار کوي.

دا د ځوانانو او ښځو د خپرونې جوړوونکې پاتې شوې ده.

لينا شريفي کله ناکله ځينې ادبي ليکنې، لنډې کيسې او مقالې هم ليکي، خو ځان ليکواله نه بولي او تر ډېره غواړي چې خلک يې د خبريالې په توګه وپېژني.

د ليکنې بېلګه

د نوامبر شلمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مور په غېږ له درانه خوبه راپاڅېد، په ځای کېناست، سترګې يې چې له خوبه بېرته سره ورتلې، په دواړو موټو ومښلې، زړه يې غوښتل لږ نور هم ويده شي، خوله يې وازه واژه کېده، لاسونه يې چت ته جګ کړل، خپله شخي يې ووېسته. سترګې يې د بړستنې درې نورو خواوو ته په خپلو خوينـدو، ورونـو ولګېدې چې وران وران د ماشومتوب په خواږه خوب ويده وو، زړه يې نه کېده چې پښې له بړستنې راوباسي او پاڅيږي، خو د مور بېګانۍ خبره ورپه ياد شوه چې ورته ويلي يې وو:

سهار ته ډوډۍ نده پاتې، ماشومان به څه خوري؟

اوچته راپاڅېد، د اورسۍ مخې ته ودرېد او د ښيښو پر ځای اورسۍ ته له کلک شوي پلاستيک نه يې د بهر کتو هڅه وکړه، څه ورته ښکاره نه شول، يوازې د پلاستيک له کړپ و کړوپ نه پوه شو چې بهر باد لګيږي. بدن يې ورپېږدېد، ساړه يې وشول، خو چاره نه وه، بايد خپل کار پسې تللی وای.

د وره پرځای پرته درنده پيونـدي پـرده يې بېرته کړه، دهلېز ته ووت، خپلو پلاستيکي څپلکو ته يې پام شو چې دواړه سره شلېدلې وې، ان پـرون لا پـه سختۍ پـه کې ګرځېده، زړه کې يې دا پوښتنه تېره شوه چې:

نن به مې په کې تېره شي؟

څپلکه يې شاوخوا ښه وکته، پښې ته يې کړه او له ځان سره يې وويل:

څه نن مې په کې تېرېږي، که بيا وشلېده، يو پلاستيک ملاستيک به تـرې راتاو کړم...

د نورو ورځو پر خلاف د اسمان مخ تورو ورېځو پوښلی و، د دوی د جونګړې تر څنګ د دوه پوړيز کور له دودکشه د راوتونکي دود بوی، باد د ده تر سږمو رارساوه او ده ته يې د هغو کيسو د شهزاده ګانو او شهزادګيومانۍ ورپه زړه کولې، چې پلار به يې هغه وخت چې ژوندی و، هره شپه د خوب پر مهال ورته کولې...

(c) ketabton.com: The Digital Library

اورسی ته د کلک شوي پلاستيک پړ کېدو، دی د شهزاده ګانو او شهزادګيو له ماڼيو بېرته خپلې کنډوالې ته راووست. د اورسی مخې ته يې پرته زړه ټوټه چې يو وخت يې د مور کميس و، راپورته کړه، له يوې څنډې يې اوږده ريښکۍ ووېسته او د ښی پښې غټه ګوته يې چې پرون يې له چاودې وينې راوتلې وې، پرې وتړله، نوره يې تر لاس تاو کړه او د ښار په مقصد رهي شو.

×××××

لمر د تورو وريځو تر شا ايسار و، اټکل يې نه شو کولی چې څو بجې به وي، خو په نس کې يې د لوږې اور، بل و، پوه شو چې د غرمې شاوخوا به وي. له سهاره يې څو سرکونه ګز و پل کړي وو، د ډېرو کروزينونو، لنډکروزرو، کرولاوو او ټکسي موټرو په ښيښو يې صافي تېره کړې وه، خو چا څه نه وو ورکړي، د موټرو د بندو ښيښو تر شا ناستو سورليو ان د ده غږ نه وو اورېدلی چې د خپلو وږو خويندو وروڼو د لوږې شکايت يې ورته کاوه.

ده سهار له خپلې مور سره، کله چې د سوال لپاره يې خپله سولېدلې، سوری سوری چادري په سر کوله او وته، ژمنه کړې وه چې تر غرمې به د څو وچو ډوډيو پيسې ګټي او د خپلو خويندو ورونو ګېډې به مړوي، خو تراوسه يې څه لاس ته نه وو راغلي.

د سرکه ترخوا ودرېد، لاسونه يې د تودېدو په هيله خپلو ډنګرو تخرګو کې ومنډل، وچې شونډې يې له سړو ريږدلې، د پزې اوبه يې ژر ژر پورته کشولې، په نااميده ماشومو سترګو کې يې ډوډۍ ته د څلورو په تمه څېرو، څېرې غړېدې، چې په بې صبرۍ د ده د راتلو لارې څارې... له خپلې بې وسۍ نه يې په سترګو کې اوښکې راډنډ شوې او څاڅکي څاڅکي يې کرختو پښو ته ټيټې شوې.

×××××

بيا سرک ته شو، د څو موټرو ښيښې يې ومښلې، په ژړغوني غږ او زاريو يې د ښيښې تر شا له موټر چلوونکو څخه د مرستې غوښتنه وکړه، خو يوازې د نه په مانا له

(c) ketabton.com: The Digital Library

سر ښورولو سره مخ شو. یو ځل بیا نهیلی شو، نور یې خپله ژړا په واک کې نه وه، لوړې له یوې خوا او له خویندو ورونو سره د ډوډۍ د راوړلو ژمنې له بلې خوا ځوراوه، په سترګو یې ورو ورو تیاره راخپرېده، له ځانه یې بیا بې ځوابه پوښتنې پیل کړې:

اوس به د وړو څه حال وي؟

بېګا ته به مې مور ته څه ځواب وایم؟

له سړو کرخت د پیاده رو په لور روان شو، د تلو وس یې په پښو کې نه و پاتې، نور نه پوهېده چې په ځمکه روان دی که په هوا، نور یې په خپلو چاودو چلمو لاسو د مخ او پزې اوبه نه شوای پاکولی، ورو یې په پیاده رو کې یوې اوچتې پایې ته چې یوه ټوټه ترې راځړېده، ډډه ووهله او کېناست.

سترګو یې نور په سرک د موټرو توپیر نه شو کولی، یوازې یو کتار ورته ښکارېده....

×××××

څو شیبې وروسته په پیاده رو کې، د پایې تر څنګ دولس دیارلس کلن ماشوم چې لاپې خپله صافي کلکه په موټې کې نیولې وه او سر یې په سرک د موټرو خوا ته کوږ کړی و، لکه چې دومره ښکلو او ګران بیه موټرو ته په حیرت تللی وي، غونج منج پروت وو او پر سر یې د مني مازدیګرني سوړ باد له پایې راځړېدلې هغه سپینه ټوټه لکه د شهید توغ رپوله چې په سره رنګ پرې لیکل شوي وو:

«د نوامبر شلمه له ماشومانو سره د تاوتریخوالي د مخنیوي نړیواله ورځ»

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موضوع په اړه لنډه مناقشه

په تحقیقي مسایلو کې هره موضوع د سپړلو او څېړنو بېلابېل اصول لري، فرهنګي مسایل هم له هغو څخه یوه موضوع ده، چې د څېړنې ځانګړې او مشخصې لارې چارې لري.

د میدان فرهنګي حوزه، چې زما د تېزس موضوع ده، تر دې د مخه په تحقیقي ډول نه ده څېړل شوې، له ډېرو هڅو سره سره، هېڅ ډول تحقیقی اثر په دی اړه په لاس نه دی راغلی، ځکه نو دغه موضوع هم نوې او بکره ده، خو له ډېرو ستونزو سره مله وه، یو له دغو ستونزو څخه د ادبي او فرهنګی فعالینو په هېواد کې دننه او بهر ته کډه کېدل دي، چې له خپلې سیمې او ټولنې څخه د بېلابېلو حالاتو له امله تللي او ان ځیني یې له خپل فرهنګ او ټولنې څخه سره د اړیکو پرېکېدو په درشل کې دي او که دغه لړلی دوام وکړي، نو ډېر ژر به له خپل فرهنګ، دود او دستور سره خدای په اماني وکړي. نو ځکه یې بیا ژوندي کولو کې ته نه دولت او نه هم ملي سوداګر پاملرنه نه کوي، نه له دغې چارو سره خپله علاقه ښیي، زموږ چارواکی دغه موضوع ته په هیڅ ډول پاملرنه نه کوي، همدا سبب شوی، چې لیکوالان هم دغه موضوع څخه خپله اوږه خالي کوي، چې لامل یې هغه اثر چې لیکل شوی، لیکوال خپل ټول ژوند ورته وقف کړی، څوک یې چاپولو ته پام نه کوي، ځکه خو په دې هکله هر څه په هیڅ حساب دي، کوم څه چې موږ دلته را ټول کړي، کېدای شي ډېرې نیمګړتیاوې به ولري، خو له ټولو هغو د قلم خاوندانو، لیکوالانو او څېړنکو څخه چې دغو موضوعاتو سره مینه لري، عملی ګام اوچت کړی او هغه څه چې له منځ تللو په حال کې دي، بیا را ژوندی کړي، دغه فرهنګي حوزې ته پاملرنه کول به د هغه ستر فرهنګي یرغل مخه ونیسي، کوم چې د ګاونډیو هېوادونو له خوا دغې سیمې ته د یوه ستر ګواښ په ډول مخامخ دي. هیله ده چې زما دغه څېړنه په دغې برخه کې دلیکوالو پاملرنه دا شان موضوعګانو ته را وګرځوی. خو د یوې خبرې یادونه ضروري ګڼم،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه دا چې په دغې برخه کې د پوهنتون محصلینو هم ځینې لومړني ګامونه اوچت کړي او د اوسنۍ دورې ځینې شاعران یې په لنډو کې یاد کړي دي، چې باید له پام او یاده ونه غورځول شي.

په پای کې باید ووایم چې فرهنګ خورا ستره او پراخه موضوع ده او څېړنه یې خورا ستونزمن کار دی، چې ډېر وخت او دقت غواړي، که له ما څخه څه سهوه یا تېروتنه شوې وي، بخښنه غواړم او اړونډ وړاندیزونه به په پام کې ونیسم چې په راتلونکی متن کې به یې ځای پر ځای کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پایله

د میدان فرهنګي حوزې په نوم دغه کتاب مې د ماسټرۍ پروګرام د بشپړولو په موخه د تېزس په توګه د خپل لارښود استاد پوهنوال ښاغلي محمد رفیق رفیق له لارښوونې سره سم ولیکه.

د میدان د فرهنګي حوزې اړونده دغه موضوع مې په سرخبرو، سریزې او اووه برخو کې راغونډه کړې ده. سریزه له موضوع سره تړلې او د کتاب یوه برخه ده، میدان وردګو ولایت جغرافیاوي موقعیت، د میدان په سیمه کې د پخوانیو او وروستیو علمي، فرهنګي، کلتوري، دودویزو او ادبي خوځښتونو او پرمختګونو په اړه د معلوماتو لنډیز په کې وړاندې شوی دی. په سریزه کې همداراز ویل شوي چې کوم لامل د دغه اثر کښلو ته وهڅولم او یا د کومې اړتیا له مخې مې دغه کار ته ملا وتړله او هم دا چې د علم او فرهنګ په بډاینه کې یې ونډه څه ده.

له سریزې وروسته د کتاب لومړۍ برخه د یادې سیمې جغرافیاوي څرنګوالی، کلتور، دود او د تاریخي پس منظر ته ځانګړې شوې ده. په دغې برخه کې د میدان وردګو ولایت په هکله په لنډ ډول جغرافیاوي موقعیت، مهم کرنیز محصولات، کانې ډبرې او تاریخي سیمې پېژندل شوې دي. په دویمه برخه کې د میدان سیمې د کلتور، دود، رواجونو او یو لړ نورو خواوو په هکله په تاریخي توګه خبرې شوې دي.

همدارنګه د کتاب په درېیمه برخه کې د میدان وردګو ولایت شتو علمي، فرهنګي او ادبي ټولنو په هکله معلومات وړاندې شوي دي. په دغې برخه کې په دې اړه خبرې شوي چې دغه ټولنې په یاده سیمه کې څه وخت رامنځته، د چا له خوا یې د مشرۍ او نورې چارې پر مخ وړل کیږي، څومره کسان په کې ونډه اخلي او یا د کار ساحه یې څه ده او همداراز د یادې سیمې د علمي او فرهنګي برخو لوړتیا ته څه ګټه لري. همداراز د لومړنیو ادبي او فرهنګي ټولنو په رامنځته کېدو او یو لړ نورو خواوو په تاریخي توګه خبرې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورمه برخه د میدان په سیمه کې د مطبوعاتو او فرهنګي ادبي کارونو د لومړنیو چاپي خپرونې په اړه معلومات لري او د رامنځته شوو او موجودو ټلویزون، راډیوګانو او چاپي رسنیو په اړه بحثونه لري او د هغوی د بېلا بېلو اړخونو په اړه اړین معلومات وړاندې کوي. په دغې برخه کې د یادو رسنیو پر کمیت، څرنګوالي، د هغوی پر مسوولینو او نورو خواوو لنډې خبرې شوې دي.

د پنځمې برخې موضوع دغې سیمې کې د منې ګل تر نامه لاندې مشاعرې جوړېدل دي، چې د یو زیات شمېر فرهنګپالو پاملرنه یې دغه ولایت ته رااړولې ده. د مشاعرې د تاریخي پس منظر لنډ جاج هم اخیستل شوی دی.

د شپږمې برخې موضوع د دغې سیمې چاپي اثار دي، په دې برخه کې ډېری هغه علمي، فرهنګي او ادبي اثار معرفي کیږي، چې په وروستۍ لسیزه کې یوازې د میدان وردګو مېشتو لیکوالو، شاعرانو او فرهنګي فعالینو څخه سربېره د هېواد د نورو لیکوالو له خوا لیکل شوي، د میدان وردګو ولایت د فرهنګي کمېټې او د منې مشاعرې په ویاړ په اړونده سیمه کې چاپ او خپاره شوي، چې د دغسې کتابونو شمېر له څلوېښتو ټوکو څخه لوړ دی.

په دغو اثارو کې بېلا بېل منظوم او منثور ادبي او فرهنګي اثار موجود دي، چې دلته یې په اړه لنډ او کافي معلومات وړاندې شوي دي.

د دغه کتاب اوومه یا وروستۍ برخه د نورو برخو پر خلاف یوه لویه ساحه راچاپېروي او د میدان د سیمې د لیکوالو، شاعرانو، هېوادپالونکو او فرهنګي فعالینو پېژندنې ته ځانګړې شوې او د د غو کسانو په اړه لنډ او کافي معلومات وړاندې شوي دي. په دغې برخه کې د یوه لیکوال او شاعر له پېژندنې سربېره د ډېری شاعرانو شعري بېلګې هم راوړل شوې دي.

لکه څنګه چې د دغه کتاب په وړاندینیو برخو کې یادونه وشوه، چې دغه کتاب مې د ماسټرۍ پروګرام د بشپړولو په موخه د تېزس په توګه د خپل لارښود استاد پوهنوال ښاغلي محمدرفیق رفیق له لارښوونې سره سم ولیکه، تر اوسه په دې اړه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې یوه کتاب له چاپه نه یو خبر شوي، چې په میدان سیمې کې د پخوانیو او وروستیو ادبي او فرهنګي پدیدو او حالاتو په اړه داسې په یو ځایي توګه معلومات په کې وړاندې شوي وي. د میدان سیمې فرهنګي حوزه د افغانستان د ګوتو په شمار او هغو مهمو فرهنګي حوزو څخه شمېرل کیږي، چې د دغه هېواد د نورو سیمو په پرتله په کې په لنډه موده کې زیات فرهنګي او ادبي خوځښتونه تر سترګو کیږي، نو پر همدې اساس که څوک وغواړي چې په افغانستان کې د پخوانیو او وروستیو ادبي او فرهنګي حالاتو په اړه څېړنه وکړي، نو د میدان سیمې ادبي او فرهنګي حوزه یې د کار مهمه برخه جوړوي، چې دغه کتاب ورسره په دې برخه کې ښه مرسته کولای او د هغه کار اسانولی شي. دا هم منم چې دغه کتابګوټی به هم له کمي او کیفي پلوه له یو څه نیمګړتیاوو خالي نه وي، خو هیله مې دا ده، چې له دغو تشو سره سره زمونږ دغه کار د پښتني او افغاني فرهنګ په بډاینه او پر مختیا کې له مونږ سره مرسته وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پای پایله

دمیدان فرهنګي حوزې په نوم دغه کتاب مې د ماسټرۍ پروګرام د بشپړولو په موخه د تیزس په توګه د خپل لارښود استاد پوهنوال ښاغلي محمد رفیق رفیق له لارښونې سره سم ولیکه.

ما دخپلې څېړنې په بهیر کې هڅه کړې چې موضوع د منل شویو معیارونو او څېړندودونو په رڼا کې وڅېړم. ددې څېړنې له بشپړولو څخه چې کومه پای پایله تر لاسه شوې دلته به په لنډیز سره یادونه وشي.

دمیدان ښار فرهنګی حوزه چې دهلو ځلو، کوښښونو او په نسبي توګه د ارزښتمنو لاس ته راوړنو نتیجه ده دلته دبحث وړ موضوع ده.

دمیدان ښار فرهنګی حوزه چې تاریخ په بېلابېلو پړاوونو کې بېلابېلو پوهانو په کې ژوند کړی او خپلې ټولنې په فرهنګی،ټولیزو او اقتصادی برخو بېلا بېلې لیکنې کړی دي او انسانونو لپاره د خدمت جوګه شوې دي او سوکاله ژوند لپاره یې ډیر زیات اسبابونه له ځان سره راوړی تر څو چې دغه ټولنه له نورو سره سیالې وکړی.چې له ډلې څخه زه دلته مرحوم داکتر عبدالوکیل او غلام محمد فرهاد نومونه بسنه کوم چې هر یوه خپل ځای کې دغې ټولنې سترو سترو خدمتونو جوګه شوې دي. زما ددغې لیکنې د بحث محوري موضوع ددغې سیمې فرهنګی وضیعت او حالت دي .

په دې اثر کې ددې سیمې کلتوری او فرهنګی پیاوړتیا باندې څه نا څه بحث شوی دی او همدا شان زیار ایستل شوی دی تر څو ددغې فرهنګی حوزی ښه پېژندنه وشي، یعنې ده خپلې ژبې خپل فرهنګ او خپلو ادبی شخصیتونو او څیرو سره تر یوه حد اشنای پیدا کړو او همدا رنګه کوم کوم اثار او ټولنې چې په دغه کړکیچنو حالاتو کې رامنځ ته شوی لړو ډیر په تفصیل سره توضیحات راغلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سر خبرې څخه پیل ورپسی د موضوع ګانو لړ لیک د څیړنی میتود سریزه د موضوع شالید د ولایت اداری شالید او بیا موضوع په اتو(۸) برخو کې تر بحث لاندې نیول شوی ده.

لومړۍ برخه کې د یاد سیمی جغرافیاوی ، مساحت، کانونه، تاریخي پس منظر ، میدان وردګو ولایت کی د فرهنګی هڅو تاریخی شالید (پس منظر)، د میدان وردګو ولایت اداري شالید ته لنډه کتنه او په بېلا بېلو دورو کې د دې ولایت والیان په هکله معلومات را غونډ شوی دی. په دویمه برخه کې تاریخی ځایونه او د الغتا لرغونې نښې په هکله لنډه توګه یادونه شوی ده. ورپسې په دریمه برخه کې د میدان سیمې د کلتور ، دود او روجونو لکه جرګه، مرکه، ننواتی، تیزی کیښودل، پلو غوټه کول او ټولنزو دودنو په هکله معلومات ورکړل شوی وي.

په څلورمه برخه د میدان سیمې کې شتو علمی، فرهنګی او ادبی ټولنو په هکله معلومات وړاندې شوی دی. په پنځمه برخه کې د میدان په سیمه کې د مطبوعاتو او فرهنګې ادبی کارونو د لومړنیو چاپی په اړه معلومات یو اړه لنډه معلومات را غونډ شوی دی.

شپږمه برخې موضوع مشاعرې لنډه تاریخچه او منې ګل مشاعرې او هغې ښې پایلی په دغې سیمی باندې څېړل شوی دی. په اوومه برخې موضوع ددغې سیمی چاپی اثار چې زیاتر ادبی اثار دی، د مطالعی لپاره تر ډیره حد زمینه برابر کړلی ده په ډېر لنډ ډول در پېژندل شوې دي. ددغه کتاب اتمه برخه چې د نورو برخو په پرتله یوه لویه برخه را چاپیروی، ددغې سیمی د فرهنګی، ادبې، اجتماعې او پېژندل شوې څېرو ژوند لیک ادبی فعالیتونو، ادبی اثار ، د هر لیکوال او شاعر د اشعارو یوه یوه بیلګه را ولاړل شوی ده او په پای کې هغو شخصیتونو چې لوړو غوره او نه هېرودونکې خدمتونه خپل هېواد، اولس او ټولنې ته کړی دي او د نورو له خوا ددوې نېکو صفات او ښه اخلاق ستایل شوې دي په لنډو ټکو یادونه شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه خېړنيز اثر ساحوی او تشريحي بڼه لري او هغې اړتيا له مخې چې محسوسېده د مشرانو او پوهانو دپرېکړې له مخې ليکنۍ بڼه تر لاسه کړه او هيله من يم چې ددغې سيمې د فرهنګ په غوړېدو کې نسبتاً جامع مأخذ په توګه ثابت شي او دنورو د استفادې لپاره ګټور واقع شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندیزونه

په دغه کتاب کې د میدان د سیمې پر جغرافیاوي، کلتوري، مطبوعاتو، ادبي او فرهنګي ټولنو، مشاعرو، شاعرانو ، لیکوالو او همدا راز په دغې سیمه کې پر چاپ شوو اثارو خبرې شوې او په بېلا بېلو برخو کې یې د دغې سیمې د پخواني او وروستي فرهنګي حالت په اړه معلومات راغونډ شوي دي.

موخه مو دا ده، چې زموږ دغه کار او زیار د پښتني او افغاني فرهنګ په لا غوړېدا او پراختیا کې ګټور تمام شي. موږ د دغه کتاب له لوستنې سره د میدان د سیمې د پخواني او اوسمهالي ادبي او فرهنګي حالت په اړه یو څه معلومات ترلاسه کولای شو او پوهېږو، چې د افغانستان دغه مرکزي سیمه د ادبي او فرهنګي لوړتیا له پلوه تر بل هر وخت مخ په بره روانه او په دې برخه کې د کار او زیار لېوالتیا زیاته شوې او ګڼ شمېر لیکوال او شاعران لري، خو دا په دې مانا نه ده، چې زموږ د فرهنګ، ژبې او ادب په برخه کې دغه کار کافي دی او ټولو هغو ننګونو ته دې ځواب ووایي، چې پښتني او افغاني ټولنه ورسره مخامخ ده. موږ یوازې په خپله سیمه کې د خپلې ژبې او فرهنګ د پراختیا او غوړېدا کار پیل کړی دی، چې هغه هم په ډېرو برخو کې له نیمګړتیاوو او کمي خالي نه دی، خو د نورو هېوادونو، ژبو او فرهنګونو فعالین هڅه کوي، چې د خپل ملي مالي لګښت پر متو په نورو هېوادونو، ولسونو او فرهنګونو کې د خپل فرهنګ د ودې او پراختیا زمینې برابرې کړي.

سره له دې چې د یوې ټولنې علمي او فرهنګي پرمختیا د همغې ټولنې د فکري زیار محصول ده، خو دا خبره هم پر ځای نه ده، چې د یوې ټولنې فرهنګي، ادبي او ټولنیزه وده دې د همغې ټولنې د اقتصادي، سیاسي او ټولنیزو شرایطو له اغېز څخه په امن وي. پر همدې اساس په کار ده، چې د میدان د سیمې اوسنی ادبي او فرهنګي بهیر له غوره و نه ایستل شي او د دغه خوځښت د لا پراختیا لپاره تودې هڅې وشي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه خنډونه په ګوته شي، چې ددغه بهير د کمزورتيا او ټکني کېدو لامل کېدای شي. د يادې موخې لپاره يو څو وړانديزونه په لاندې ټکو کې رانغاړوم:

۱- دولتي پاملرنه: د ميدان سيمې د فرهنګي حوزې په لا بډاينه کې تر ټولو دمخه دولتي پاملرنه اړينه ګڼم، هغه دا چې تر دې دمه د دولت له خوا لکه څنګه چې لازمه ده، توجه نه ده شوې، که دا لړۍ همداسې دوام وکړي، نو د روښانفکرو فکري مايه به تر ډېره د ژوند تر وروستيو پورې د دوی په سرونو کې واوسي او د دې لړۍ د کمزورتيا او ټکني کېدو لامل به شي. د بېلګې په توګه يو ليکوال فکر کوي چا چې څه ليکلي هم دي، د چاپ زمينه نه ده ورته برابره شوې، چې زه به يې له کومه کړم، پايله دا چې بالاخره خپل هغه وخت چې د اثر په ليکلو تيرېږي، په کوم بل کار تېر کړي.

همداراز دولت کولای شي په ياده سيمه کې د اثارو پر چاپ او خپاروي سربېره هغه توکي او اثار چې د ميدان مېشتو ليکوالو اړتيا وي، د دوی په واک کې ورکړي. له بلې خوا دولت بايد د دغو فرهنګي فعالينو لپاره په اړونده سيمه کې د کليو سترو مشاعرو، د سترو او مخورو ليکوالو او شخصيتونو د نمانځغونډو، ګټورو او سمون راوړونکو ورکشاپونو او نورو فرهنګي ناستو لپاره زمينه برابره کړي او لګښتونه يې د دولت له ملي بوديجې څخه ورکړل شي. په لنډه ويلی شو، چې د دولت له اړخه به په دې او دې ته ورته نورو برخو کې پاملرنه دغه بهير نور هم چټک او ګرم کړي او د کار ساحه به يې هم ښه والی او پراختيا پيدا کړي.

۲- د رسنيو د کار شېوه: د ميدان ولايت شتو رسنيو کاري شېوه هم په دې برخه کې لويه ونډه لرلی شي، هغه دا چې که د دغې سيمې بېلابېلې تصويري، غږيزې او ليکنيزې رسنۍ په دې اړه په زړه پورې او ګټور پروګرامونه ترتيب او وړاندې کړي، نو په پايله کې يې اړين څه تر لاسه کېدای شي. د يادولو ده، چې د ميدان ښار رسنيو په دې برخه کې او د دغه اوسني بهير په وده کې تر بل هر څه پر ځای او وړ رول لوبولی دی، خو بيا هم په کار ده چې کافي يې ونه ګڼو او د نوښتونو پر بنسټ داسې پروګرامونه ترتيب او وړاندې کړي، چې له ځوان ادبي او فرهنګي نسل سره د نوښتون

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پېژندنه، د کار په سمون، د بهرنیو او نورو ژبو د ادبي پدیدو په ورښودنه او د لیکوالو په هڅونه کې تر دې هم زیاتې لاسته راوړنې ولري.

۳- د علمي او فرهنګي موسسو ونډه: هغه علمي او فرهنګي موسسې چې د میدان په سیمه کې شتون او فعالیت لري، باید له محصلینو او زده کوونکو سره په میدان ښار کې د پخوانیو او وروستیو ادبي او فرهنګي حالاتو، اثارو او اشخاصو په اړه معلومات شریک کړي او له هغوی څخه وغواړي، څو د یادې موضوع په بېلابېلو برخو کې خپل مونوګرافونه او کورني کارونه ترتیب او ولیکي. دا ځکه چې د افغانستان د پوهنتونونو او علمي فرهنګي موسسو په درسي نصابونو کې تاریخي پیښو په اړه کره معلومات نه وړاندې کیږي. څرنګه چې په میدان سیمې کې روان ادبي او فرهنګي فعالیتونه د وروستی لسیزې محصول دي. نو که یوازې به نصابی پروګرام تکیه وشي، زده کوونکي به د میدان سیمې د ادبي حوزې په اړه له معلوماتو بې برخې پاتې وي.

۴- پر شعر سربېره د نثر او ژباړې اړتیا: په دغې سیمه کې که څه هم لیکوال یوازې د شعر تر بریده محدود نه دي پاتې شوي او ډېری دغه لیکوالان هم شعر لیکي هم نثر **او** هم په ژورنالستیکو چارو کې لاس لري، خو بیا هم د شعر برخه تر نورو هغو ډېره درنه ده، په کار ده چې په نورو ادبي او نثري ژانرونو کې هم د ځوانانو ونډه زیاته شي. ځکه یوازې شعر نه دی، چې په فرهنګي ډګر کې دې پرې حساب وشي، بلکې د ادب په برخه کې اوس مهال په نړۍ کې ځینې نثري ادبي ډولونو او ژانرونو ته پاملرنه زیاته ده، چې له دغې ډلې څخه یې لنډه کیسه، ناول او نور یادولی شو. موږ اړ یو چې د سالمې فرهنګي او ادبي ودې په موخه دغه توازن په پام کې ونیسو. پردې سربېره له نورو فرهنګونو څخه ژباړې ته زیاته اړتیا لیدل کیږي، که موږ خپلو ګاونډیو ژبو او فرهنګونو ته ځیر شو، د ژباړې په برکت یې په بېلابېلو برخو کې خپله ساحه پراخه کړې ده او د پخوانیو عنعنوي پوهنو پرځای یې اوسنیو نوو علمي اصولو او لارو چارو ته لاسرسی موندلی دی. په لنډه توګه ویلی شو، چې په ادبي او فرهنګي پر مختګ کې د کمزوري تخلیق پر ځای قوي ژباړه زیاته ونډه لرلی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- د فرهنګي کارونو سمون: د میدان په سیمه کې روان فرهنګي کار او زیار یو لړ سمونونو ته اړتیا لري، دې اړتیا ته په پام سره باید کره کتنې او ارزونې ته زیاته توجه وشي. په کار ده د دغې سیمې رسنۍ، ادبي او فرهنګي ټولنې او اشخاص د اوسنیو نوو تیوریو او اصولو په رڼا کې د لیکوالو او رامنځته کونکو فرهنګي او ادبي تخلیقات او تولیدات و ارزوي، ښې او کمزورې خواوې یې په ګوته شي او دغه دود ته په اړونده سیمه کې نوره هم پراختیا ورکړل شي، څو د دغه روان کار او زیار څخه هغه ګټه ترلاسه کړو چې موږ یې هیله لرو. همداراز په کار ده د کره کتنې او ارزونې کار هم له افراطه خالي او د نړیوالو نوو اصولو په چوکاټ کې ترسره شي. معنا دا چې دغه کار په داسې یوه شېوه ترسره شي، چې نه مو کمزوري او نوي شاعران او لیکوالان بیخي زړه توري او له پښو غورځولي وي او نه داسې چې د ښه او ناښه اثر په ارزونه او پېژندنه کې له پوهې بې برخې وو. په لنډه توګه ویلی شو چې د اثر له لیکوال سره دې هغه ته د نیمګړتیاوو پر ورښودنه کې د ماشوم په څېر له احتیاطه ډک چلند وشي، کټ مټ داسې لکه یوه ماشوم ته چې د هغه د ناروغۍ د له منځه وړنې په موخه په خوږه مربح کې ترخه دوا ورکول شي، چې هم جوړ شي او هم یې د خولې له تریخوالي څخه مخنیوی شوی وي. موخه دا چې لیکوال ته د کمزورتیاوو تر څنګ د هغه د اثر د ښو او پیاوړو برخو ستاینه او یادونه هم وشي، چې تر یوه څه ځایه یې د زړه تکیه پرې جوړه وي.

۶- له ادبي او فرهنګي فعالینو سره د مالدارو او سوداګرو همکاري: که د میدان د سیمې هغه مالدار او سوداګر، چې له ښه اقتصادي حالت څخه برخمن دي، ژبه، ادب او فرهنګ د ټولو شریک ګڼي او پرمختیا یې پر ځای او غوره کار بولي، نو د یادې سیمې له فرهنګي کړیو سره د مرستو دود ته ارزښت ورکړي، څو په ځینو برخو کې یې مالي لاسنیوی شوی وي. که د دغې سیمې بډایه کسان په خپله د ادبي او فرهنګي تخلیقاتو د رامنځته کونې وړتیا یا وخت نه لري، له نورو سره د مرستې له لارې د ادبي او فرهنګي ننګې ویاړ ترلاسه کولای شي. مالي اړتیا د میدان سیمې د فرهنګیانو تر ټولو مهمه او مرکزي اړتیا ده، چې د دوی پرکار او زیار نښې اغېزې لرلی شي. زما په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اند د دې پر ځای چې څوک د خپلو تکراري او کمزورو شعرونو یو جونګ ولیکي، دا غوره ده، چې د بل شاعر د پیاوړو او ارزښتمنو شعرونو د ټولګې د چاپ لګښت ورکړي، نو فرهنګ او ژبې ته به یې تر خپل تخلیق ډېر ارزښتمن څه ورکړي وي.

که په نوموړې سیمه کې دغه دود پراختیا پیدا کړي، مالدار او سوداګر یې ژبنی او فرهنګي په شاتګ یوه ګډه ننګونه وګني او په دې برخه کې خپل احساس پیاوړی کړي، لرې نه ده، چې دغه روان بهیر به ډېر ژر یوه نوي پړاو ته لاره ومومي.

۷- د میدان مېشتو لیکوالو تر منځ د اړیکو او چلند شېوه: په یاده سیمه کې د اړیکو چلند او شېوه هم د فرهنګي او ادبي بهیر اغېزمنولی شي. لیکوالو او فرهنګیانو ته په کار ده، چې د فرهنګ د لاغوړېدا په موخه تر خپل منځ له ناسالمو رقابتونو او سیالیو ځخه ډډه وکړي. دا هغه بدبختي ده، چې په پایله کې یې سره زر په خاورو او خاورې په سرو زرو ناحقه بدلیږي.

سره له دې چې د میدان سیمې د لیکوالو او فرهنګي فعالینو ترمنځ به دا ډول ستونزې او بدبینۍ په دومره کچه نه وي، چې دلته یې د یوه وړاندیز په توګه یادونه وکړو، خو بیا هم دغه ټکي ته زیاته پاملرنه په کار ده، څو په ادبي او علمي ساحه کې خپلو شخصي او کلیوالي تربګلویو او قومي توپیرونو ته ځای ور نه کړل شي.

په یوه ټولنه کې سالم رقابت او سیالي پر ځای کار دی او د لیکوالو د وړتیاوو د زیاتېدو لامل کېدای شي. د بېلګې په توګه یو لیکوال دې د ځان لپاره ننګونه وګڼي، چې پلاني یو ښایسته ناول لیکلی او زه هم باید په ځان کې دغه وړتیا پیداکړم، خو نه دا چې هغه و نه کولی شي، نو د بل لیکوال په ناول پسې یې ناحقه راواخلي او کار او زیار یې بې ګټې او د وخت ضایع کول وبولي، څو له هغه سره یې د کړي ادبي کار کچه برابره شي.

۸- د میدان سیمې د فرهنګي حوزې د بېلابېلو برخو ځانګړې څېړنه: په دغه رساله کې د میدان سیمې د فرهنګي حوزې په اړه په څو جلا برخو کې خبرې او بحثونه ځای شوي، خو د هرې برخې د څرنګوالي په اړه وړ څېړنه نه ده ترسره شوې، لامل

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې ده دی، که دلته د يو چا پر ليکل شوي اثر يا چاپي خپرونې او يا يوې ادبي ټولنې ژورې څېړنې ته ځای ورکړو او په ټولو خواوو يې وغږيږو، نو بل اثر، خپرونه او يا شخص به د لنډو معلوماتو له وړاندې کولو څخه هم پاتې شي. هيله کيږي زموږ د نورو ځوانو ادبي او فرهنګي فعالينو له خوا د ميدان وردګو د فرهنګي حوزې د موضوع په هره جلا برخه کې ځانګړي او ژور څېړنيز اثار وليکل شي، څو هغو نيمګړتياوو او تشو ته هم ځواب وويل شي چې په دغه اثر کې شتون لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځلیکونه

۱-اباسین، مطیع الله: لرغونې مېنه، دافغانستان دطلاعاتو او فرهنګ وزارت بیهقی د کتاب خپرولو موسسه،۱۳۸۸ل،ل.

۲- احمدزي ،حقیار،دفطرت زنګینه تابلو،دریمه ګڼه،ننګرهار،۱۳۸۵ ل ل

۳- احمدي وردګ،ګل اغا،منې ګل مشاعره،نهمه کلیزه،صمیم ادبي ټولنه کابل ۱۳۸۹ل ل

۴-ارشاد،اورنګزیب، د افغانستان د ولایتونو جغرافیه، خپرندویه ټولنه: د اریک د ګرځنده کتابتونونو اداره، کال۱۳۷۹ه ل

۵-ارشاد،اورنګزیب،افغانستان پیژندنه،دانش خپرندویه ټولنه،کابل،۱۳۹۰ل ل.

۶-امرخیل،عبدالقدیر: نرخ ولسوالی،د میدان وردګو عالی دارالمعلمین مونوګراف ۱۳۹۰ل،ل.

۷-باوري پوهنوال رسول ،دوردګوولایت کې دلرغوني برم یوه بېلګه،وردګ جریده نهمه ګڼه ،غبرګولي ۱۳۸٤ل ل.

۸-بختانی،عبدالله: دلیکوال او د ښېری،افغانستان د علومو اکادمی دولتی مطبعه۱۳۶۵ل،ل.

۹-بېنوا، عبدالروف؛ اوسني لیکوال، دمطیع الله روهیال ترتیب او زیاتونې،بشپړ متن،علامه رشاد خپروندویه ټولنه، کندهار، ۱۳۸۸ل کال.

۱۰-تکل،احمد: کرونده شعري ټولګه، کابل دولتی مطبعه، ۱۳۶۹ل،ل.

۱۱-جمال، اوړی دپښتو په معاصر ادب کې د روهي دریځ، دعلومو اکاډمی د خپرونو ریاست، شعیب مطبعه کابل، ۱۳۸۸لمریز کال.

۱۲-حبیبی،پوهاند عبدالحی،جغرافیای تاریخی افغانستان،دولتی مطبعه،۱۳۶۷ل ل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳-حلیمی، محمد حامد: وردګ(قوم، سیمه او کلتور)،بهیر چاپخونه کابل، ۱۳۸۷ل،ل.

۱۴-حقپال،محمدشفیق: د هیلو غوټی، خپرندویه ټولنه جیحون مطبعه،۱۳۸۳ل،ل.

۱۵-خپلواک، حسیب الله: د میدان ښار ځوان شاعران، د کابل ښوونی او روزنی پو هنتون مونوګراف،۱۳۹۰ل،ل.

۱۶-څرګند، احمدزی: د احمدتکل، شاعري او فن، د کابل ښوونی او روزنی پوهنتون،مونوګراف، ۱۳۹۰ل،ل.

۱۷-دریځ، امین الله، افغانستان درقرن بیستم ، ، محل چاپ کتابخانه دانش ، پیښور ۱۳۷۹ سال هجری.

۱۸-د ښکارندوی غوری پر قصیده مشاعره، ټولوونکی ګل پاچا الفت، مدون او مرتب نصرالله ناصر، د چاپ ځای، دولتی مطبعه، ۱۳۶۲ه ش کال.

۱۹-د میدان وردګو ولایت او ولسوالیو پنځه کلن پرمختیایي پلان،د مشورو پایلې،د سیمه ایزو ارګانونو خپلواک اداری،د پالیسی ریاست،۱۳۹۰ل ل.

۲۰-رشاد،علامه اکاډیمیسن پوهاند عبدالشکور،جغرافیایي یاداښتونه،کندهار ولایت د اطلاعات او کلتور ریاست،۱۳۸۹ل ل.

۲۱-روهي، محمد صدیق: د پښتو ادبیاتو تاریخ دوهم ټوک، دانش خپرندویه ټولنه، پیښور،۱۳۸۴ ل ل.

۲۲-سپیڅلې،سهیلا،د میدان وردګو ولایت دود دستور، میوند مجله۱۳۸۷ل ل.

۲۳-سیدي، سید نظیم: لس کلن زیری(د زیری جریده الفبایی فهرست) د ختیزې سیمې لیکوالو او ژورنالیستانو خپلواکه ټولنه، ۱۳۹۱ل،ل.

۲۴-ضمیري، ګل آغا:د میدان وردګو ولایت ادبی بهیر، میوند خپرندویه ټولنه، ۱۳۸۸ل،ل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۵-عارض پوهاندغلام جيلاني ،جغرافيايي ولايات افغانستان،پېښور، ۱۳۷۹ل ل.

۲۶-غبار،مير غلان محمد، د افغانستان تاريخې زمکپېژندنه، د مېوند نشراتي مرکز، صبا کتابتون-پېښور ښار، ۱۳۷۷ل ل.

۲۷-ګندهارا مجله، د ننګرهار فرهنګي ټولنې دوه مياشتنۍ خپرونه، دريالسمه او ځوارلسمه ګڼې تله،ورغومې، ۱۳۷۹ل، ل.

۲۸- فروزي ،احمدفريد،(دکابل،لوګر،غزنی،پروان او وردګو)دشاعرانو او ليکوالانو تذکرې،حسيب مطبعه ،۱۳۸۵ه ل.

۲۹-مجاهد ،سرمحقق سيد امين ((يادښتونه اوراټول کړاي شوي مالومات))،دميدان ځوانان خپرونه ۱۳۸٤ ،دوهمه ګڼه .

۳۰-مظلوميار، راز محمد: ستړی ژوند(خاطرې) ، ميوند خپرندويه ټولنې مطبعه، ۱۳۸۹ل،ل.

۳۱-ناصر، څېړنپوه نصر الله: د پښتو قاموس ليکنې تاريخچه، ميرويس خپرندوی مرکز پيښور، ۱۳۹۰ل، ل.

۳۲-نيازمند، عبدالله: وران کور شعري ټولګه، دانش خپرندوې ټولنې تخنيکي څانګه، ۱۳۸۱ل،ل.

۳۳-همت، اسد الله: د ميدان ولايت اقتصادی او اجتماعی اوضاع، مونوګراف د کابل پوهنتون اقتصاد پوهنځی، کتابخانی شميره F E C – ۱۲۸۴۴۶، ۱۳۵۳ل،ل.

۳۴-وفا، محمد داوود،د ادب په اسمان کې،دانش خپرندويه ټولنه، پيښور،۱۳۷۹ل ل.

۳۵-وفا، محمدداوود،ستوري دادب په لمن کي ،دانش خپرندويه ټولنه،پيښور، ۱۳۷۹ ه ل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۶-یاد طالبي،محقق ډاکټر عبداللطیف،پښتني قبیلې(شجرې)،دانش خپرندویه ټولنه،کابل۱۳۸۸ل ل.

سرچینې:

- **Layers Thematic & Afghanistan Geographic**
- **بدلون،د میدان وردګو ولایت د مقام ،چاپی او انترنیتی،اونیزه www.badlon.com,**
- **بېنوا،ویبپاڼه،ادبی معلومات، www.benwa.com**
- **ټول افغان، وېبپاڼه، ادبی معلومات، www. tolafghan.com**
- **د میدان وردګو ولایت ځانګړې ویبپاڼه،ادبی معلومات، www.mwardag.gov.afghanistan**
- **لرو او بر، پښتانه، ویبپاڼه، ادبی معلومات، www.Larawbar.com**
- د افغان ملت د ګوند وېبپاڼه – www.afghanmellat.org

(c) ketabton.com: The Digital Library

د میدان فرهنګي حوزه

محمد ایمل ابراهیم خیل

د خپرونو لړ: ۷۲

د افغانستان ملي تحریک

www.melitahrik.com

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library